

4400
59
101

ნ. მ. მ. მ.

ცისკარი

1865

ი ჟ ნ ი ს ი .

წელიწადი მეხუთე.

წოდება თსსულებათა:

- I — ძმარხილი. (რ. მ. მ. მ.) ლავრ. ანდრეასანისა.
- II — ბერანუით. (ლექსია) ანტ. ფურცელაძისა.
- III — რანსევის ლექსები (ნათ.) თ. ვახ. ძაჩბაქიასა.
- VI — ეფველ ვე მ. იზოება შრომითა.
(ზოლოტიკურა ეკონომია.) ლ. ანდრეასანისა.
- 1. მოგონება (ლექსია) თ. ავ. წერეთლისა.
- 2. ავთოგრაფი (ლექსია) თ. ავ. წერეთლისა.
- V — ორთოდე სიტყვებ თურგდალუღზე. ალექსია ელბ. გიძისა.
სხვა და სხვა ახაჟი.

ცფილისს.

გერესელიძის ტიპოგრაფიაში.

ფაქტობრივი № 10485

ნაწილი 4.

სელამო ნიშნობის წანა დღისა.

შტაბის საათმა დაჭკრა ცხრა. აჟო ბინდა.

მთაწმინდის უბანში, თეიმურაზის სხლის სიანლოკეს, ორი კაცი, ქართულათ ჩაცმულები, საიდუმლოთ ღაპარაგობდნენ.

— შენმა სიტოცხლემ, ესტატე, ამ მამა დავითს გეუბნები, მიკვრს, ვსწუხარ და ვწეისს! — ეუბნებოდა ერთი ერთგანი მეორეს: — შეშარიტათ, უბედურია ქალი! რასა ანით მეტრადება, უნდა იტოდე, საწვალი ალექსანდრა! როგორ მოახერხა იმ კაცთ არა მსგავსმა!

— რატომ აქამდინ არ შატყვობსე კონსტანტინესა! — უბასუნს ესტატემ მესაუბრეს: — ასეთ სიკეთეს უჩქნებდი, გორყასში, რომ საუკუნოთ კალად დაიწერდა ბიძა ხემი. ეხლას, ახა ეხლას რად ეშველებს!

— თუ მოინდომებ, ესტატეჲან, ეხლაც ეშველება. მე კი, სწორე მოგახსენო, არ შემეძლო, არც შემიძლიან გავეჩიო ამ საქმეში. შირველში არ ვინცადი — ეხლას თუმცა გავიგე, მაგრამ როგორ გაუბედავ კონსტანტინესა... ნეტავი შატარა ადრე მესახე!

—სადა მნახავდი, ეს არის ქელა ჩამოკედი სოფელიღამ, საკეთრად სანაშნობით. იმ დალოცვილებს ასე სანქაროთ მოუხდენათ ნიშნობა, თუთქას შინებოდათ არავინ შესცილებოდათ; და სიხქარით გი ქალი დაუღუშავო.

—ჯერ კიდევ ქალი დაღუშული არ არის, ესტატკვან; შეიძლება ეშეგლოს.

—ახა როგორ?

—თუჯლები გაუხილოთ კოსტანტინეს და მარიაშა, თუთონ ქალსაცა. ნუთუ არ გეპრალება შენი ბიძაშვილი, მშენსნიერი ალექსანდრა!

—შენმა სიცოცხლემ, გორკასში, საწმუშეო უნდა იყო, რომ მე საშინლათ ვიტანვები, მეპრალება ალექსანდრა და მსათა ვარ მოუშალა საქმე, თუ შევიძლება.

—რატომ ვერ შეიძლება ვითამ?

—ბიძა ჩემა კოსტანტინე და ძაღუა ჩემა მარიაშ ძეო იერ განარებულნი არიან; ეს გი, ალექსანდრა საშინელი მწუხარება.

—მაშ, როგორცა სხანს ქალს არა აქვს სურვილი.

—მგონია! მაგრამ როგორ უნდა დავარწმუნოთ კოსტანტინე და მარიაშ, რომ თეიმურაზი ცუდი კაცია. მეც სრულიად არ ვიციან ამ კაცსა და როგორ ვიგისრო ეს თქვა რამ მასეცა ცუდი!

—გარწმუნებ, ესტატკე. თეიმურაზ ცუდი კაცებსე უცუდესია. ღუთის გარეგანა ის არის, ანხელი, ბორლოტი, უწელო, ზეკვი, დაუღრავი, გარეგანალი, კვლით უელაშდე საესე ის არის!

—მაინც მე კიდევ არ ვიცი.

— შე არა გიხოვ, ჩემ სიტუეაზე დამეარდე. შენ ირ-
წმუნებ ჩემ სიტუეასა, როდესაც შენის თქალით ნახავ.
ხომ საკმაო იქნება, თუ გიჩუქნებ იმასს გარყენილობის
ნიშნებსა?

— საკმაო იქნება.

— მაშ წავიდეთ.

— რა უთხრათ?

— ვითამ შენ საქმე გაქვს რომელიმე სასამართლოში,
ტუუილათ მოიგონე; ვითამ ეს საქმე უსამართლოთ გა-
დაწვეტეს და შენ სთხოვ შემწეობასა.

— ეგ ადვლია. — საქმე, თითქმის ხუთიჯა მაქვს.

— მაშ წავიდეთ.

გორჯასში და ესტატე შავიდან თეიმურაზის სახლში,
საიდანაც მოისმოდა სასარელი უჩიამული გოგო ბიჭ-
ბისა. ესტატე შედგა და კედარ მიჭეუა გორჯასშისა, ასე
ეზრნინა იმას უჩიამული.

— ნუ გიგვრს, — უთხრა გორჯასშიმ ესტატეს უურში,
უოველ საათს ეს ამბავია უკვირად ბატონებისსა, ქქუბა-
თადა — მოსამსახურებისსა; შენ მამუეგ შე.

და გორჯასშიმ ზეუანა ესტატე კიბესე.

— თეიმურაზ შინა ბძინდება? — ჰკითხა გორჯასშიმ მო-
სდილ ბიჭსა 25 წლისსა, რომელიც დასუდა ბაღკონსე.

— შინ არ გახლავს, — მოახსენა ბიჭმა.

— სად არის?

— აბანოში.

— დიდხანია?

— ნახევარ საათი იქნება.

← მამ ჩქარა მოვა. ამ უმაწულ კაცის საჭირო საქმე აქქის თეიმურაზთან და უთუთო უნდა ნახოს. მანამ თეიმურაზი მოვა, ჩუქნი აქ. იმისს ოთახში, მოუცდით. →

← თქუნი ნებაა, ბატონო გორჯასჯი, შიანსენა ღია მილით ბიჭისა თქუნითუხს ამ ოთახის კარები უოკელთუხს ღია გახლავს, — ასე მაქუხ ნაბძანებ ბატონისაგან. საღა და გორტინა კი დაკეტილი გახლავს და გასაღები თან აქუხ ბატონსა. →

← საღა და გორტინა ჩუქნითუხს საჭირო აჩ აჩის. წადი. →

ბიჭი გავიდა. გორჯასშიმ წუნარა მახურა კარი, და მიიუქნას ესტატე სამწერლო სტოლსე. რომელსედაც ეწეო მზავალი ნიუთები.

← ვერ ეს ბეჭედი გაშინჯე, ესტატეკანს უთხრა გორჯასშიმ და ახდა: (სედაუ?...) →

← გადააგდე, შენ გახდას. გორჯასშიმ სოქუხს ესტატემ და შიბი სხე დაიღრავა, თითქოს რაღაც ეხიზდა. →

← ეხლა ვინათ ეს შრიესხაში... →

← თუ, შეგირცხუხს ბატონი, შექუვრა უსამოკნოთ ესტატემ. →

← ეს კიდეე აჩიუერი, განაგრძო გორჯასშიმ ცივათ: ახა ჩახედე ამ მინას სასთელთხს. →

ესტატემ ჩახედა და მწარეთ დაიღრავა.

← ახადოთ ამ გერცხლას ეუთოს... ხედავ ჩეო ესტატე?... →

← ბუერი კიდეე მაგისთანა სიშიაწის მაგალითი? →

← რასაც ხედავ სტოლსე, ოცდა ხუთმეტი ნიუთია, →

ყოველ გვარს სიზილწესი დაგანახებენ. მხოლოთ გაღება, ასუ ახდა უნდა იტოდე. უნემოთ შენ გეკარა! გაიგებდი.

— <გან იცის რადენი ფულია მაგებში მიტყული?>

— ძვრფასათ ყიდულობს, შენ შესეს ვფიცავ. ესტატე! სხუა სჯმე არა აქვსრა, ამ დღით დაეთრევა და ამისთანაკებს ეძებს და დიდს ფულს აძლევს.—სხუა მოწმებიც გინუწნო იმისს გარყვნილებიას?>

— <ნუ, შენი ჭირიშე, გორჯასში! მაგისიც მადლობელი არავარ!>

— <ეს რა წიგნია აქა!> წამოიძახა გორჯასშიმ და გადაშალა წიგნი. შირველი ფურცელი ჩაიკითხა.

ბოლოს ეწერა: <სულ თანსკეჭისასო თუმანი ვალი მაქქს.>

— <რას იტყვ ჩემო ესტატე?>

ესტატემ მხრები მაღლა ააწია.

— <არ გინუწნო იმისი მათრახები, რომლიათც სტე-შენ მხოლოთ დიდ დამნაშავეთა?— აკერ გუთხეში აწუჯა. შეხედე?... მხოლოთ ბიჭებს არ ეკუთვნისან ეკენი, ქალებსაც წალი უძევსთ!>

— <უჭ დმერთო ჩემო!... წავიდეთ გორჯასშივან... გული შემიშფოთდა...>

— <თუ გსურს გინუწნებ იმისს სავარლებსაცა, რომლებსე, როგორც მე ჩემ ცოლსე ვერ ავიღებ ხელსა, ისე თეიმურაზი ვერ ავიღებს, გინა ალექსანდრაც შეიერთოს.>

— <სად არიან?>

— <ქადაქში. ყველას სახლი ვიცი.>

— რა მხეცი ყოფილა! —

— შენ მხეც ვიყავი, ესტატე, თეიმურაზს ალექსანდრე არ უყუარს და კერძო შეიყვარებს: ამასმა მადღმა (პირველადი გამოსახვა გორჯასშიმ) თვითნა მითხრა. ისი ირთავს ალექსანდრეს ანგარიშით.

— რა ანგარიში აქვს? —

— თქვენს მიხედვით... მე კერძო გავიბედავთ... —

— წავიდეთ, თქვამს ესტატემ დაღონებით.

— წავიდეთ. —

როდესაც გამოვიდნენ, ბიჭს უთხრა გორჯასშიმი:

— თეიმურაზს მოახსენე ჩემი აქ ყოფნა და, თუ არ მოგვიკვირდა სიტყვა ესლა მიუღივართ, კიდევაც მოგალო ამადამ. გაჭირებული საქმეა. მოახსენე ამასთან (ყურში უთხრა) არ აჩქარდეთ... თქვამს დაჭირდეთ... ამ ყმაწვლად განისაგან ბევრი გამოიწერებათ... —

— ბატონი ბძანდებით... —

— სხუთ გზით წავიდეთ, ესტატე, რომ თეიმურაზს არ შევხვდეთ. —

— ძლიერ ვარკვი, გორჯასშიმისა! — უთხრა ესტატემ შეწუხებულის სხით: — მე დარწმუნებული ვარ, რომ თეიმურაზი გაცი არა ყოფილა, მაგრამ როგორ გაუბედა უთხრა ბიძა ჩემსა და ძალუა ჩემსა! იქნება მტრობაშიც ჩამომართონ!

— შენ შენი ვალი აიყარე, გიბრეკე.

— მეტი ღონე არ არის უნდა გავუბედა; მაგრამ კოსტანტინეს და მარიაშს ვერ გავუბედავ; ალექსანდრესკი ვეტყუ ან ამადამ, თუ დრო ჩავიგდებ, თუ არა სვალ.

—თუ ნიშნობას მოვშლით, ხომ უკეთესი, და თუ ვერ მოვასწარით, ჯუჯარის წერაჲი უთუთო უნდა მოვშალათ. შენ დაიწეე, მე შეგაწევი...

აქ საჭიროთ ვსცანით დაუმატოთ, რომ გორჯისში ცდილობდა ჩაეშალა ეს საქმე არა იმიტომ, რომ მართლად ებრალებოდა ალექსანდრა, მხოლოდ იმიტომ რომ შურდა ალექსანდრა თეიმურაზისათვის.

თავი 2.

გაგრძელება.

დაკბრუნდეთ თეიმურაზის სახლში. თქვენი ჯდა გიბეზე. რომელიც იდგა ესოში ძირიდან სვეით ეტაყამდინ. წინ უდგა გორხუნა, რომელსაც ხმა დაბლა და საიდუმლოთ ელაპარაკებოდა.

—საწყალო, გორხუნა, რა სახით მებრალეები, მაგდენ მწესარებაში რომ ხარ! უთხრა თქვენი ცხიერათა ბატონისაგან ცუცხლის აღმა იტანჯები, მოსამსახურები ხომ კეთილს არას გაყრინან. შე საწყალო, რა სიცოცხლე გაქმს! იტანჯები, როგორათაგ არავინ დატანჯულა! რა მებრალეები!

—დაიდ, ქალბატონო, — მიუგო გორხუნამ ხმა მაღლა: თქვენნი გოშიები უფრო ბედნიერება არიან ჩემსე. >

—სუ, გორხუნი; დაბლა ილაპარაკე, თორე ქოფაკ ძაღლებივით გამოგიცუვდებიან და ავ დღეს დაგაყენებენ! >

—ჰო, თქვენმა მსემ, ქალბატონო, — ჰო დაიდ! რა

გორც შელას, ქოფაკ-ძაღვებით შგვეშენ, მკლამენ
ცემით! არ გიცი ვეელას რათ ვეფავრება!

—სულ შენი ბატონია მიზეზი. რასაც იმისას ხედვენ,
მოსამსხურებიც ისე გაქტევიან. უნდა გი სწორე გით-
ხრა გოხუნი, რომ თეიმურაზ უსამართლოთ გაქტევა.

—ჰო, შენი ჭირიმე, ქალბატონო! დაუდგარაგია ჩემი
ბატონი! ძალიან ვავრიანია! საქმეს გაუკეთებ, მტემს,
არ გაუკეთებ მტემს; სულ მტემს!

—შე სწყალო! შენი ბედი არავის შეშურდება!

—ჰო და მეთქი, უურმა ძაღვსაც არა შურს ჩემი ბედი!

—არ გინდა ისეთი ბედნაერი იყო, რომ შენი ბედი
ვეელასა შურდეს?

—აი, ჩემო ქალბატონო! მაგ ბედს ჩემთვის ვინ გა-
მოიმეტებს!

—შე გამოვიმეტებ.

—შენ გადღეგებლას ღმერთმა ქალბატონო! თუ მაგ
წყალობას მოიღებ, პიჯდაპირ, სამოთხეში გამოიჭიმებით.

—რა უფრო გენატრება ქუჭუნასსე?

—რა?

—სა!

—სა, სა, სა!

—რას იტინი, გუჩუნა? სწორეთ გკითხავ. რა უფრო
გენატრება ქუჭუნათასსე?

—არ გამიწურები ქალბატონო?

—ნუ გეფიქრება!

—ჩემი ბატონი რომ ქალს ირთავს, ამას რა გოგო
ქეკას, მაეუარს.

— გინდა შეიერთო?

— ჰო დიად, ქალბატონო. ბატონი რო შოიყმანს ცოლს, ის გოგო მოჭკეება.

— გიხარიან რო მოჭკეება?

— რა მიხარრიან! სხუანი წამართმევენ.

— სხუა მაგასე მეტი არა გენატრება?

— არა.

— გინდა შეგერთო ის გოგო?

— დიად, ქალბატონო, — დრეჭით უთხრა გოჩუნამ.

— მე უთუოთ შეგერთამ. მაგრამ შენ ჯერ ერთი სიკეთე უნდა დამავალო.

— ბატონი ხარ, ქალბატონო, ბატონი ხარ!

— არაგის ეტყუ?

— არაგის ვეტყუ, შენმა მსემ ქალბატონო!

— არც ესლა, არც გულა?

— არაგის ვეტყუ, არც ესლა არც გულა, თუნდ ტყავიც გამაძრონ.

— ერთი წიგნი უნდა მიუტანო შენ საყუარელ გოგოს ქალბატონსა.

— მიუტან, ქალბატონო.

— სულ დილით, ასე რომ ვერაგინ გაიგოს.

— შენმა მსემ, ქალბატონო, ისე წავალ, მივცემ წიგნს და მოვალ, რო ვერაგინ დამანახოს.

— თუ შენ ამას ამისრულებ, მაშინ მე ვიცი... აი რააშაური — ხვალ იქიდან რომ დაბრუნდე, მაშინ დალო ანაყი.

— მადლობელი ვარ, ქალბატონო, — უმასუხა გოჩუნამ,

რომელიც გამოუთქმელ სიხარულით აივსო.

— წადი, გოჩუნია, და პირს დაკეტილი გქონდეს. წიგნს ხვალ დილით მოგტეშ. >

გოჩუნს წაუვიდა.

— რასან თეიმურაზი ჩემი მტრობიდამ არ ამოვიდა და იმ დუთის გარეკანში მტემა კიდეც მათრახითა, ამიტომ მაც შეადარა მტხვენთან— უმტრო იმასა, — თქვა თველემ რომელსაც ცრემლები მოუვია.

თავი 3.

ძარიკოს განკარგულება.

ჩუჭნ დაუტევეთ ალექსანდრას საცოდავ მღვდმარეობაში. კალი გვაძევს განვარდნით აქა ამ ქალის ისტორიამ იმ დღიდან და სანთიდან, რომელსაც დედამამ გამოუცხადეს მას თავიანთი გადაწყვეტილება შესახებ იმისს შეუღლებისა თეიმურაზთან.

ამ დღიდან ნიშნობის დრომდე ალექსანდრას კიდეც რჩებოდა სუთი დღე და რადენიმე სვანთი მოსაფიქრებლად და მისაღებად ღონის—ძიებისა, რომ აეცდინა თავისიგან როგორმე თეიმურაზი, რამელიც სრულიად არ ესაიშოვნებოდა: მაგრამ ქალი არა რა ღონის-ძიებაზე არა ფიქრობდა.

ალექსანდრა, როგორც ნახს მკითხველმა, შავიდა თავისს ოთახში გულმოსული ლიფსიმიკზე და გაშწარბულად მშობლების გადაწყვეტილებისაგან. სიმწარე გულისა ცხლად

კლათ ეწერა ქალს შინისასევე.

მარყო, რომელიც დახუდა ოთახში, შეერთა, გადა-
თეთრდა შიშისკან, რა დანახა ქალბატონი ცუდ მდგო-
მარეობაში.

ალექსანდრე დაჯდა, ანუ სწორეთ, დაეცა კრესლასე და
თაგანმოკიდებული მარტხენა ხელზე; მიეცა განუსაზღვრ-
ებელ და სულის მომწყვლელ ფიქრებსა. ქალს ვერ მინა-
გო წამმოუღვა და შოგონდა თავისი აღთქმა, — და გუ-
ლი გაეკვირდა; მერვე წამმოუღვა უმცნაგნის სახით თე-
იშურაზი თავისის მოუთმენელის და ბრანგულის ხასია-
თებით — და გული უფრო დასწულურდა.

მარყო დგას გადნათებული, გარცხებული; შეჭეულებს
ქალბატონსა, თუთქოს ჭკითხავს მწუნარების მიზნებსა
და ეკრა ჭბედავს; იტანჯება, გული უსუსტდება.

ალექსანდრემ გადახედა ცალის თუალით სიუჟარელ მო-
ახლესა და — გადმოყარა ცრემლები!

← აქ მო, მარყო! უბძანა ალექსანდრემ.

შოახლე დაუახლოედა და სიუჟარელის გამომოყველ სა-
ხით შეჭეურობდა ქალბატონსა.

— დაჯექ, მარყო!

მმარყო დახრქილი დაჯდა.

← არ გებრალეები, მარყოჟან!

— ვაი მე, ქალბატონო! — შეღრიალა მარყოემ სიმწა-
რით: ღმერთი ხომ არ გამწყრომია! რეკავ. . . .

← რეკავს ვუჟარი სწერია, მარყო! იმასე ნურას ფი-
ქრობ! ჩემსე იფიქრე: მე გამწყრომია ღმერთი!

← გუი, შენ ჩემო თავო! ნეტავი თუქალი და ყური და-

მდგომარეობა და ან გამეგონა! . . . განა თქვენნი ჭი-
რნივე, მიბძანეთ! >

მარიკოს ასე ეწეინა ალექსანდრას სიტყვა, რომ სრ-
ულიად გადირობა და ან იცოდა რას ამბობდა. მუხლები
და თავიანი ცემით გამოითქვა.

ალექსანდრამ მწარეთ ამავაჟუნესა, გეგონებოდათ, თუ-
თქონ გული ამოგლიჯა.

ამ ამავაჟუნესამ უფრო გადარია მარიკო, რომელიც
გინადამ იქვე გადაქცა.

— ნეტავი შენ, მარიკო! — უიხრა ალექსანდრამ შეწუ-
ხებულის სახით: — შენ მე მჯობისან, შენ ჩემზე ბედნიე-
რი ხარ! >

— როგორ, თქვენნი ჭირნივე! — ცარილით მოახსენა
მარიკომ: — მაგას რას მიბძანებთ! თუ თქვენ იქნებით უ-
ბედური, მე როგორღა ვიქნები ბედნიერი! რათ მინდა ის
ბედნიერება, თუ ჩემი საუჭარველი ქალბატონი იქნება უ-
ბედური. ან ვინდომებ, ან ვინდომებ, თქვენნი ჭირნივე,
კეთილ დღეს; მეც თქვენთან უნდა ვიტანჯო! მიბძანეთ,
აგრეთვე გენაცულებათ მარიკო, რა მოხდა! >

— ან იცი, მარიკოვან! . . . > და ალექსანდრამ კვლავ გა-
ნაგრძო, ასე იყო შეწუხებული!

— თქვენ სახელს ვენაცუალე, თქვენნი ჭირნივე, მიბ-
ძანეთ! >

— მე ხომ მათხოვებენ! — ოჰ, რა მწარეა ამ სიტყვის
თქმა! სთქვა ალექსანდრამ და თავი გადააგდო კრესლის
ფურცელზე.

— ვის გაძლევენ, თქვენნი ჭირნივე! — ჭკითხა მარიკომ

და შიშით ინქრედა საწყალი, რომ უსიამოვნო კაცის სახელი არ გაეგონა.

—არ იტყობ?...>

აღექსნდრამ ველად დასრულა, რადგანც კზრისინებოდა თეიმურაზის სახელის თქმა.

—ვისა, თქუენს გენატყა?

—იმ მხედს თეიმურაზისა...

—დაიღ, თქუენი ჭირიმი, ვაგნობ.

—იმ მხედს თეიმურაზს მამლევენ ჩემა მშობლები!

—კაი მე!... შეჭყურა მარკომ და ჩამოიკაწრა ხელას ფრხნილებით ლოყები.

—რა ბორცტმა სულმა შემოიყენა აქა! ჩემთან რა ხელი ჭქონდა! რა—მე!...

მარკო თუთქოს გამოთენისლდა და დაფიქრდა.

—რა, დმერთო! —განაკრძო აღექსნდრამ და გულით შემუსვრილით აიხუდა მადლად: რა, დმერთო! მრწამს შენი განგება. ნეტავი შენის განგებით ამცდეს თეიმურაზი!

—რამ აგონათ, ქაღბატონო, ჩემ ბატონებსა! განასხუა ვეღარკინ იპოვეს?

—ეკ მითხარ, მარკოვან! ლიფსიმეს, იმ ცბიერ, იმ თათლიბაზ ლიფსიმეს მოუხდენია! ხედავ, მარკო, რა გორი ხაღბია ქუჭყანათაზე! სიღამ სად ვის გადაჭკიდებენ, თავიანთ საზგებლობისათვის! აღონდ თუთან ისარგებლონ, რას დასდევენ, თუ ან ქალი, ან ვაჟი დაიდუპებიან! ვინა სთხოვა, —მე გამათხოვოს! ჩემთვის რათა წრუნავდა! ჩემთვის რათ უნდოდა კეთილი, თუ ბორცტი სულა და თუ კეთილი სულა, მით უმეტეს, რათ მაუ-

ბედურებს!

—ნუ გეფიქრებთ, ქალბატონო! —შოასსენა შოასლემ,
რომელიც წამადგა და გამხნედა რაღაც იმედით: ნუ
სწუხართ! მე მაგ საქმეს მოუშლი! ხავს მოკვალავ და
თემურაზსაც ან შეტარებენებ!

—რა გზადიან, მარია? ჭკითხა გაოცებულმა მარია
ქტევით ალექსანდრამ.

—თქვენმა სიტყვებლემ, მოუშლი? უპასუხა გულმოსუ-
ლობით გამდელმა.

—როგორ?

—გამოუცხადებ ბატონებსა თქვენს უსრველობას.

—რა საცოდუა ხარ, მარია! განა ეგ შეეი ან შემი-
ძლიან! განა ან შემიძლიან უარზე დავდგე!

—შაშ რაღა გაეოჯნებს?

—ჩემმა დედამამ თავიანთი ნება უნდა აღასრულოს, და
მე წინააღმდეგი ან შემიძლიან, ამიტომ რომ მხოლოდ
უარის თქმით დედამამს ვერ გადავათქმევინებ სიტყუასა
და ისინი თავიანთ ნებას აასრულებენ, შამასადაც სჯობს
ისევ დავებონო. —გეუურება მარია!

—მეუურება თქვენნი ჭირიშუ.

—დაღ ვერც წინაუდგები დედამასა, ვერც თემურაზს
შვირთავ; სიკუდილი შიხსნის ორივესაგან!

—დმერთმა დავიფაროსთ, ქალბატონო! და კიდეც
დავიფარავ, ამიტომ რომ იმისს უშწილობით მოუშლი.

—მარია! —ბძანებლობით უთხრა ალექსანდრამ: ერთი
სიტყუა ან ვაბუღა!

—შაშ, თქვენნი ჭირიშუ, უნდა დაიღუპნო!

—რათა. არ შეიძლება, გიპოვოთ ისეთი ღონისძიება, რომ თუთან ჩემმა შშობლებმა შოშაღონ ეს ჩემი სიტყვასლის გამამწარებელი საქმე?

—მაგდენი აღარ მესმის!

მაგრამ მარცხო დაფიქრდა. უცებ იმას გაუელვა განებაში რაღაცა ბრწყინვალე აზრმა და იმედი დაეწერა სასესე; ალექსანდრასკი არ გამოუცხდა. შიშით, რომ იმას არ აეკრძალა მოხმარება ასლად მოფიქრებულის ღონისძიებისა. ამიტომაც დამშუდებულის და მხარეულის სახით მოასსენა ქალბატონსა.

—ნუ სწუხართ, თქვენს მშუტნიერ თავს ვინატვალე, ჩემო ტებილო ქალბატონო! გული დამშუდეთ: იმედი მაქვს ღუთისგან, საქმე შეორე გვერდზე გადტრიალდე, თეიმურაზს იმედი მოეშალოს, დღე დაუბნულდე, თქვენსკი გაგინათლდეთ და თქვენს სურვილს მისწუდეთ.

—ხომ არას აპირებ, მარცო?

—არაფერისთანა არაფერსა! თქვენს გარტა მოგეცხებათ, მე ბატონებს ვერას გაუბედავ და ისინიც ჩემსას არას გაიგონებენ. საქმე უფრო დაშაგდება, თუ ვიტყვ რასმე!

—ეგრე, ჩემო მარცო! ნურას გაუბედავ ბატონებსა. მე დარწმუნებული ვარ, თუ ეს საქმე ღუთისგან არ არის, ჩაიშლება ან ჩემის სიკუდილთ, ან სხუა...

—ნება მიბოძეთ შტირედ ხანს გიანლო გარტო.

—წადი, მარცო და ჩქარა მამხედე; მარტო ამ შდგოლ მარტობაში, ვერ გამიძლია.

მარცომ ხელი დაუკოცნა ქალბატონსა, გულმხურვალე-

თა სთხოვა, გადაეყარა სკედა, და თულის დახმხამუბაშდინ დაუტევა ქალი.

ბარონის ქუჩის ბოლოს დგას მიკიტინის დუქანი, მგ-საკრების მისამართი და სადგური. ამ დუქნის წინ იდგა ცხენი შეკმასუელი და საკსე ხეჩინით დატვროული და აღვირით ბომსე გამობმული. შიგ დუქანში იყო თეთრ-ჩოხიანი, დაიარაღებული გლეხი კაცი, რომელმაც, ანგარიშის შემდეგ, მიუთვალა მიკიტანს იგივე სისმელ საკმელისათვის, რომელიც მოსდომოდა თვით გლეხ კაცსა და იმისს ცხენსა.

ამ დროს მოაქროლებდა ამ დუქანისკენ დროშა, რომელშიც იჯდა ახალგაზდა ქალი და რომელიც დადგა დუქანთან. ქალი გადმოხდა და შეკარდა დუქანში.

— შერმანს აქ არის? ჰკითხა მიკიტანს ქალმა, რომელმაც ვერ დაუნახა პირისასე გლეხკაცსა.

— აა, მარიკო! უთხრა სიცილით გლეხმა კაცმა: აქა ვარ. რაგორ ვერ დამინახე!

— მზისგან შეინდა თუელი აჭრელებული და ბნელაში ვეღარ გაგარჩიე. რას აზირობ, მისდისარ?

— აი, ეს არის ესლხ მიკიდივარ. ატერ ცხენიც შეკმასუელი შეაკს. წიგნი ხომ არა გაქქეს?

— ერაი იყენით არ მოისწარ, შერმანსან! უთხრა გახარებულმა მარიკომ შერმანსანს: აი წიგნი, რომელსაც გაუტარებ ბარბარესა. ხომ იქით გაივლი?

— დიაღ.

- ხტელ რა დროს შინჟაღ!
- საუხმის დროს.
- შენ გინატყალს მარკო, შერმანსან, ეს წიგნი უთუოთ შენის ხელით მიატოვ ბარბაკესა.
- რა თხოვნა მინდა. უოუოთ მივართმევ.
- მარკო მერე გაქანა დროშკითვე ფორტაში,
- რა გნებავს, ქაღალ? ჭკითხა ერთმა ჩინოვნიკთაჯანშა, რამეელიც იყო აქაური.
- წიგნი მაქვს გასაცხავნი თსშალოში, ალექსანდრო-ოლისკენ, სადაც ჩუქნი ჯარები დგანან.
- დრო აღარ არის მიღებისა.
- რას შიბანებთ! ძალიან საჭირო გახლავს! არ შეიძლება დარჩეს!
- მაშ ერთი ორათ თასი უნდა მისცეთ.
- ბატონი ბძანდებით; მოგართმევთ.
- დაუბუჭდავი რათ არას? სტანოვოით ხომ არ გინდათ გაცხავნათ?
- დიაღ, დიაღ.
- რატომ განკურტსე არ აწერია ადრისი?
- მე რუსული არ ვიცი. თქვენს დასწრეთ, თქვენს სადღეგრძელოთ.
- შიბანებით, შე დასწერ რუსულათ.
- მარკომ დაწერინა:
- ამისს. . . .
- . . . დრატუნის პოლკის შაიორს. . . რევას. . .
- სად არის ეს უმაწული? ჭკითხა ჩინოვნიკმა მარკოსსა.
- ალექსანდრო პოლისკენ რომ ჯარებიან, იქა.

და ჩინოვნებმა კანკერტზე დაწერა

Въ Главный дѣйствующій отрядъ на границѣ азіатской Турціи.

მარკო მხიარულათ წაჰიდა შინ. იმასი სახლიდამ გასულა და წიგნების წაღება კერავინ გაიგო.

იმ დროს როდესაც მარკო გაგადა სახლიდამ წაგნების გასაცემანთ, ალექსანდრას მოესმა სალაში თუხის ხმა და ჯედა ეგონა. ამიტომაც საჩქაროთ თუგლები მოაწმინდა და მიიღო დამშუდებული და მხიარული სახე.

წარმოიდგინეთ ალექსანდრას შეწუხება, როდესაც ამან ჯედის მაგიერ მიიღო ლიფსიმე. ქალა თრთოდა უსიამოვნობისაგან და შესუფთილებასგან.

← ოჰ, ნეტავი შენგი არ დამსახუბოდი და რაც უნდა მამსულადა! → სთქვა გულში ალექსანდრამ.

მაგრამ ქალმა მაილა ლიფსიმე, როგორც დარბაის-ლობის განოსა მოითხოვდა, მხოლოდ წარბა არ გაახსნა და ანც სახე მოამხიარულა.

← როგორა გხდევ, ალექსანდრავან, შენა ჭრიმი! → შეჭურა შინ მოასწობით ლიფსიმე: რა დროს გმყნვას, რა დროს ივიქნას! არ იქნა ივიქნებასგან კელი კერ ააღე. ესეა უნდა თამაშობდე, გამხიარულდე, გული გაინაგარდო, — შენმა სიტოცხლემ!

— რათა, ბატონო! ესეა რა მომშატებიან? →

← როგორ თუ რა მოგშატებიან! → შეჭურა ლიფსიმემ თუთქმის წურომით: ბედნიერება, ისეთი ბედნიერება,

რომელიც ბეჭი ქალი ვერ ეღიარებდა.

— დიაღ, თქვენმა მხემ! შე ისეთი ბედნიერება შეწურომელიც ბეჭს ქალს ასცდებო, — უთხრა ირონიით ალექსანდრამ.

— დიდი ბედნიერი ხარ, ალექსანდრასან, შენმა გახდაში ისეთ გაცხ ირთავ, რომ ქართველებში იშვიათია! ახ ბედი! ეხლა იტყვან, ბედი არ არისო! რაგინა ქალი ეძლეოდა და ბედმა შენგი მოგატანო!

— თქვენნი მადლობელი უნდა გახლდეთ, ჩემი ბატონო, თქვენნი ჭირიმი! — უპასუხა გულმოსულაბით და იმავე ირონიით ალექსანდრამ: — თუ არ თქვენს, ახ ვინ მადიროსებდა ამ ბედნიერებასა!

— შე რა შემადიან! — წამოიყვრა ლიტვისიმი სიამოვნებით. სწორე მოგახსენო ცდა ჩემი იყო, საქმის დაბოლოება ბედისაგან აღბათ შეხლსე ებ გეწერა! ნამდვლად ბედნიერება, ალექსანდრა, შენ უნდა დაიგუნტნო!

— დიაღ, დიაღ, ჩემო ბატონო, — თქვა ალექსანდრამ და მისუბუქალ ამოიხახა: — თქვენ რომ არა ცდილიყავით შე ამ ბედნიერებას აცდებოდით, ამიტომ რომ შეხლსე არ შეწერა.

— რას მამბიან, ქალი! შენ სულ შეტარ ცოდნათ, გადაწყულებარ! როგორთუ შეხლსე არ გეწერა! რატომ არ იცი, რომ გაცხ რაც გადახდება, შეხლსე აწერია.

— შე მაგასე არ აგახიბლებით. თქვენნი ჭირიმი, ჩემო ბატონო; მხალათ მოგახსენებ განმეორებით, რომ თუ თქვენს არა, თიმურაზს ჩემ დღეში ვერ შევართავდი.

— თავის ქება, თავის მტკრეკვალ, იტყვან გლეხები.

უთხრა ღიფისძემ გულის გმეოფილებით და ატაცებულ სიხარულით, ამიტომ რომ იმან შიკდაშირ გაიგონა ალექსანდრას ირინია: არ მანდა თავი შექა, მაგრამ... შე გუდიანო ისეთი ჭკვანი ხარ, რომ არა ატყდებარა. დიად-ალექსანდრაჰან, შე ვითავე და შევე დავასრულე. ძლიერ მოხარული გახლავარ, რომ საქმე ასე კეთილად დასრულდა.

— შე რომ არ მითხრინია, თქვენს თავათ რათ იხუბეთ ამ საქმის დაწყება და შესრულება! >

— საქმიეც კვ არის, რომ შე ჩემ თავათ დავიწვე და გაგარიგე, ასე რომ ჩემი შიკიამ ალარ გაკარჯე. >

— დიად, ღრმა საიდუმლოება იხმარეთ და მანამ საქმე არ გადაწყდა, შე კერა გავიგეა. მრავალს მადლობას მოგახსენებთ, თქვენსი ჭირიძე! >

— ღირსება შეამავადისა იქადაზ იცნობება, ქალო, თუ ასე საიდუმლოთ დაბოლოებთ საქმიესა, უშარება ღიფისძემ, რომლის მხარეულება მასწუდა უვანასენელს ხარისხსა. >

— იქნება შე არა მირდა, თქვენს თავათ რათ იხუბეთ? >

— შე ვიტოდი, რომ ეს დიდი ბედნიერება გაიმეობდა და უცებას გამოცხადებით მსურდა გამეხარებინე. >

— დარწმუნებულად გახლავარ, რომ თქვენს ჩემთს ცუდს არ მოინდომებდით, მაგრამ იქნება არ მამეონს თქვენს გან არხული ვაჟი? >

— შენ მოწონებას და დაწუნებას ვინა გკითხავს, ქალო! შენი საქმე ის არის, ვინც აგირჩაონ, შეერთო! >

— სწორეს მოგახსენებ, თქვენსი ჭირიძე, სხვისი მოწონებული ვაჟი თუ ქალი, არა მეონია, მოეწონოს და იამოს იმასაც, ვისთვისაც თავიანთ გულში, ამზადებენ

იმი გაყის თუ ქალსა.

— სხუას რას დასდეკ, ალექსანდრაჟან! შენ ხომ მოგ-
წონს და გინახიან ის ბედნიერება, რომელიც შე ჩემის
მრავალის და ენით აუწიერელის მეტადინებობით უცაბ,
უფიქრულად კარზე მოგაყენე!

— ებ ჟერ კიდეც გადაწვეტილი არ გახლავს.

— როგორ თუ არ არის გადაწვეტილი, ქალა? —

ჭკითხა ლიფსიმიე გაცხებით.

— არც მინახიან, არცთუ შესაძლებლობა თქვენთან არ-
ჩეული ჩემ საქმროთ თეიმურაზი; შე ვწუხარ, რომ ეს
საქმე მოხდა, მე მძაცს უწარხანებუდესი თქვენნი თეი-
მურაზი, მე უბედურად ვხადა ჩემს თავს.

— ვუი შენ, ჩემოთავო! დადეკ ვურბო, და ნულარ
გაიგონებ! ეს რა მესმას! — შეჭურა ლიფსიმიე გაჯავრე-
ბით და შეხლებს რახარუხა აუყენა ხელებით: დაილოცოს!
ძუტლი დრო! მაშინ ქალს ვინ რასა ჭკითხავდა!

— უწინ, ჩემო ბატონო, ზაწაწებს ათხებდნენ,
და მამასადლე ვერც დაკითხებოდნენ. ესლა სხუა დრო
გახლავს. მტონია ჩემოდენა ქალმა უნდა იცოდეს, ვისაც
ამდეკ.

— ესლა ხომ იცი?

— დრო აღარ არის! ჩემი მშობლების სიტყუა უნდა
აღსრულდეს! კარგი იყო, რომ ჩემი მშობლები არ შეგ-
ეცდინათ; ესლა, რადგან შეცდინეთ, მეც თანახმა გახლ-
ავარ სრულის მორჩილებით აღკვასრულა მათი ნება, შე
თქვენს გემდურით, და არა მშობლებსა.

ლიფსიმიე მოჭრდა ტულში და სიბრძნით თანთადა.

— ვინ მოგვით თქვენს ჩემსე უფლებას? — განაკრძო
 ალექსანდრამ მტკიცეთ: ვინა გთხოვთ, რომ გავუთხოვებ-
 ნეთ და მიგვეთ ისეთ გაცსა რომელსაც თქვენ
 აჩვენებთ! რომ არასა გავს! რომ არა რა გამოდის
 თქვენს მოქმედებაში!

— მე მსურდა შენი ბედნიერება, — უპასუხა ლიფსიმი
 გიჟთ და აკრეპით.

— მწამს. მაგრამ მე უნდა მცოდნოდ და თუ დავი-
 ნახავდი ჩემ ბედნიერებას, ნებას მიიღებდით ჩემგან გეშ-
 უპავლათ. და რადგან თქვენს თავათ ითამაშეთ ტიკინა-
 ობა და მიმართოვეთ თოჯინას, მე უბედურად ვხანა ჩემს
 თავსა; მე საუკუნეთ დაწილუპე.

— რათ დაიღუპე. ქალა ალექსანდრა! იცო, რა საუცხ-
 რთა გაცს იტყვ?

— გეტყობთ თუთან თქვენს არ იცნობთ თეიმურაზსა,
 ანუ იცნობთ და მე შეიღით, — უფრო ცუდი! მე გი და-
 ხლოვებით ვიცნობ: იმაზე უცუდევი არა მგონია იუჯს
 გინმე გიღივ.

— მაშ წავალ, გეტყვ მაჩიამსა, რომ შენ არა გიუჯს
 თეიმურაზის შერტვას, — უთხრა შეწუხებულის სახით
 ლიფსიმი.

— მაგ მაზესით რომ მოიშლებოდეს საქვე. მე თუინ
 მოკვხსკინებდი დედასა; მაშ.სადამე ამ შემთხვევაში მე და
 დედას შორის შუა გაცი სჭარო არა გავლევს. თუ ჩემ-
 თხს გეთილი გიუჯსთ, დედა დააწმენეთ, თქვენათ,
 რომ შეიტყეთ თეიმურაზის ცუდეცობა და უჩინეთ მო-
 შადლს საქვე. მაშინ უთუთთ მოიშლება, და მე ნამდვ-

დად გუბერნიერები.

← არა. ეგ მე არ შემიძლიან. მე დარწმუნებული ვარ, რომ თეიმურაზს საუცხოვო გაცია. →

← მაშ გთხოვთ, დედს სურას გაუხსენებთ. იქნება მე კვდები. არ მინდა იოტისოდენად ვაწუქნიანო ზემ დედო მამასა, ამიტომ რომ მე იმათგან ვერ წუქნა არა მან-ხავსრა. ისევე ვამჯობინებ, მე დავატანჯო, ვინამ დავტანჯო ისინი. დიად, მე თანახმა განლაგარ. →

← ბატონა ხარ ალექსანდრეჯან. არას ვეტყუ მარამს; ამიტომ რომ შენი ასრია თეიმურაზსე უსაფუძვლოა და ჩაგონებული სხვისგან მტრობით ბოლოს გი დამიშად-ლებ და დამლოცავ. →

თავი 4.

კაცი განიგულებს ღმერთი გაჭკარებას. X

კონსტანტინე და მარია ძლიერ იყენენ განსრულებნი და კმისადებოდნენ სანიშნობათ. მარია მონღოლებით სამაგალითო ნიშნობა უნდა გადაესდათ, ასე რომ ქორწილის თანასწორი უფიფილიყო. მარია იყო დედგაცი მეუღლი და ამ შემთხვევაში ცდალობდა გამოჩენილიყო სანაქობოდ და შესაბამ თავის მდგომარეობასა, რომეულიც ეჭვარა სასოგარეობაში. ამ სურვილის დასაკმაყოფილებლად, მარია მამა არა დაიშურარა—ხარჯი მიიღო ძლიერ დიდი. ოთახები დასცლევინა და მორთო რეგორტ გი შეიძლებოდა უკეთესად; ორას სულამდინ გაყები და

ქალები შიიწვია და იმათ სსსამოკნოთ მოიხატეთ საბა-
ლო ზეზიკა და სასანდრები; სასმელი და საჭმელი შე-
შვადების ფრანგუხის კანდიტურსა. დღე არა ჰქონდა
მოსვენება და აძლევდა განგარგულებასა, ღამე არ ეძინა
და ფიქრობდა, ანუ ზღაპრებს აწეობდა, რომ არაში ნაგ-
ლეუგანება და უგეზუება არ ყოფილიყო. კოსტანტინე
დაემონაგა მეუღლესა და იმისს სურვილს ასრულებდა
სინარულით.

არა თუ მთელ ქსელაქში, მთელ საქართუქლოშიაც გი
სჩქაროთ განხმო ეს ამბავი. ყველა შირში ულოცავდა
კოსტანტინესა და მარიაშ ქალის გათხოებასა, შირიქით
გი იბრალებდა ალექსანდრასა და ჰკიცხავდა ნამეტნავათ
მარიაშსა, რომ ეს საუცხოვო ქალი მიუგდო ბრანგეს
კაცსა.

ალექსანდრას გი ყოველი განგარგულება დედისა, ყო-
ველი მოქმედება სახლში, ყოველი სამზადისი და სინა-
რული, რომელსაც ხედავდა მშობლებში, ლიფსიმეში და
მოსამსახურებში, გულს უგანგავდენ, უქეჭნიდენ, შეუ-
ბრალებლად უწელებდენ; მადა წაერთო, უძილობა
დაუთო. ღამე მოელა, გონება მწუნარებისგან დაე-
ნელდა, ნუგეში არსად უხსდა, სახე მოკრულა, თულები
ჩაუცვლდა, დღე სიტოცლისა უმოკლდებოდა.

მარიაშ ხედავდა ხორციელის თულებით ქალის სიტ-
ოდე მდგომარეობასა და გონების თულებით გი კერს ხე-
დავდა, ამიტომ რომ გართული იყო დიდს საქმეში.

მარიაშ მხარულათ, სიტყვით, თემამობით ეწეოდა
მარიაშსა ყოველ საქმეში; ალექსანდრასაც ნუგეშსა სიტ-

მდა, მხიარულათ ეჩუწნებოდა, რომ ისი გაქმსნეუებისა და გაქმსიარულებისა.

მაგრამ მარნიელს სუგეში ვერ მოქმედებდა ალექსანდრე; ამიტომ რომ ქალი ხედავდა ყოველ წამს სანიშნობო სამხადისსა. ქალს ნამეტნაეთ სტანჯავდა ის აზრით, რომ დიდ სამჯავროში უნდა მოსდგომოდა გვერდით იმ კაცსა, რომელიც, ვინ იცის, იქნება ყველასა სძაგდა; მაშასადამე უველასი გასაკიცხავი და სისაცილო შეიქნებოდა. განა არა ალექსანდრემ რვედენჯერმე სთხოვდა დასა, რომ ნიშნობა მოესდინა საიდუმლოთ; მაგრამ მარნიელმა არ იხება, და ასე უთხრა ქალსა:

— ერთი ქალი შეუკარ და კარგა იცი, ჩემი სიტყვსა ლე შენა ხარ. დედაშულობას, რაღა დედა გიქნები, თუ შენ შესაბამ ნიშნობასაც არ გადაგიხდა! სუ იფიქრებ, რომ მე შენს ნებას ვევე. ჩემ დედაცობას დაკვებ და შენ დიხსეულ ჰატოვ'ა გრემ. მე ერთი სიტყვს ჰატონი ვარ, რომელსაც ვერაგინ ვერ გადამათქმევიანებს, მანში არ დავინახავ ჩემ შეცდომას; და რომელსაც დავინახავ ჩემ შეცდომას, მაშინ ვერაგინ ვერ აღმასრულებინებს ჩემს სიტყვასა.

ამასობაში დრომ გაიწბინა და რვედენიც ნიშნობის დღე დაახლოვდა, იმდენი ალექსანდრე დნებოდა მწუხარებით.

ერთიც განხლოთ ლიფსიმე უცებ შევარდა ქაქანით შემდეგ მისა, ნიშანი რომ გაშინჯა თეიმურაზისას და დიდის სიხარულით ჩამოუთვალა ნიშანი, რომელიც მოემზადებინა თეიმურაზსა. იმას ეგონა ამითი ძლიერ ასიას

მოგებდა მარიაშს; მაგრამ მარიაშმა ციკათ შიიღო და აწეინა კიდეც.

— რაც უნდა მოართვოს თეიმურაზმა ჩემ ქალსა ნიშანი მე არ გამოვუძღება, და გარწმუნებ, ლიფსიმე, ისეთ ნიშანსაც კერ მოართმეკ, რომ ალექსანდრას სავადრისი იყოს, უთხრა მარიაშმა ლიფსიმეს უკმაყოფილობით.

ლიფსიმეს შერცხუა.

ალექსანდრას თავათ შეამავალის დანახვა სრულიად ეჭვარებოდა; ესლად, როდესაც გაიგონა იმისგან ჭამბახარობით ჩამოთვლილი ნიშანი, ყოველი იმისი სიტყვაც ლახვარავით გულისა...

მარკოკა იღვა მოშორებით, როგორცაც მოუთმენელათ იყო, რაღასაც აზგარიშობდა და ჭაში კერ დააყენა.

— ქალბატონო! ჭკიისა მარკოკმ, ცალკე, ალექსანდრეს: ალექსანდრეშობლიდამ როდის მოდის ფორტა?

— არ ვიცი. რათ კითხულობ?

— როსტომის წიგნს ვეღა?

ალექსანდრას მოაგონდა მისაგო და ყვთულმა ფერმა გადაჭკრა...

უკანასკნელ გათენდა ნიშნობის დღე, ის დღე, რომელიც ლიფსიმეს, თეიმურაზს, ეკატრინეს, მარიაშს და კოსტანტინეს სულ მოგლეობით ესწრაფებოდათ და რომელიც სიმწარით ეჭვარებოდათ ალექსანდრას, მარკოკს და თეკლეს.

ყველანი სანქაროდ წამოდგნენ და გულმოდგინედ შეუდგნენ საქმეს; მხოლოდ ალექსანდრას ენატრებოდა რომ არ გათენებულ იყო; და როდესაც თუაღი განხიდა

და ნახა ნათელი დღისა, მწარეთ ამოიქნეს საცოდაჟმა.

ქალი წამოდგა მეტრე საათსე და გრძნობდა უქვი-
ფობასა. გული დაქუჩა, უღონდებოდა, თავბრუ ესმოდა,
ზარბაცებდა. მანც როგორც იყო ალექსანდრამ შეიმა-
გრა თავი, ტანთ გადაცოცა. — რის ტანჯვით! თავი დაიხუ-
რა მოდუნებულ ხელებით, მაგრამ კვლავ ილოცა, — ასე
ცუდათ იყო!

მარიაო სედავდა ქალბატონსა ცუდ მდგომარეობაში
და ესწრაფებოდა წიგნს ალექსანდრეპოლიდამ, რომელიც
იმის ფიქრით გამოიტაცებდა ქალს და უღესდა. ამიტო-
მად მოახლემ თავი დანება ავთომეოფსა, სასწრაფოთ გა-
იქცა ფონტაში, მოიკითხა წიგნი, და რადგანც არ დახუ-
და წიგნი, ფული აჩუქა ფონტალიონს და სთხოვა იმაჲ
წამს მიეტანა სახლში წიგნი, რა წამსაც მიიღებდნენ ფონ-
ტაში.

«სადა ხარ მარიაოვან!» ძლიუძლიუ უთხრა ალექსან-
დრამ მარიაოსა, როდესაც ისი დაბრუნდა ფონტიდამ,
და გადაიქცა ქალი გულშემოყრილი.

«ქალბატონო, შენი ჭირიშე!» შეჭყურა მალაღის ხმით
მარიაომ და თავშირში წაიშინა: «მაშეკლეო!.. თქვენსი
ჭირიშე, მიშეჭლეო!.. ქალბატონო!..»

მარიაო, მაგიერ მისა რომ ალექსანდრა მოკბრუნებო-
ნა, საცოდავი თმებს იგლეჯავდა, ღრიალებდა უაუნურათ
და თუთონაც არ გაეგებოდა რას ამბობდა.

მარიაოს ღრიალსე შეცუვდნენ მარამ, კოსტანტინე,
გამღლები და მოსამსახურები.

მარიაში იქვე წაიქცა გულშემოყრილი.

კოსტანტინე სტიროდა უნუგეშოთ

რისყოფით, რის აზრით მოაბრუნეს დედა და ქალი.

— როგორა ხარ, შენი ჭირიმი, ალექსანდრას შენ-
ტირა მარიაშა ქალსა, როდესაც მობრუნდა შენ სახელს
გენატრადე. შჯლო! დემრთი რახე გამიწერა!.. ესლა რა-
და გქნა!.. მაშეელო!..

— შენი სახელის ჭირიმი, ალექსანდრას, ქვთქუბდა
კოსტანტინე მდუღარის ცრემლით: ბედნაერება გეწეინა,
შჯლო!..

— დედა, დედა, თქვენნი ჭირიმი, როგორ ბძანდებით?
ჭკითხა ძაღდატანებით ალექსანდრას, რამელსაც შეშინდა
დედის აგამყოფობასა, ამიტომ რომ უთხრეს როგორ
გული შემოეყარა.

— გარეთა ვარ, შენი ჭირიმი; შენ როგორა ხარ!

— არა მიშავსრა, თქვენს გენატრადე?

— ხქარ: ექამები მოაყვანინე, უთხრა მარიაშა კოს-
ტანტინეს და გაგზავნეთ უველგან კატები, შეატუბინონ,
რომ ნიშნობა აღარ გვექნებათქო.

კოსტანტინე გავიდა ბძანების მისაცემად.

უგანსენელი სიტუა მარიაშის: ნიშნობა აღარ გვექ-
ნებათ, ალექსანდრას იამა, ასე იამა, რომ გული შეუმ-
სუბუქდა, შეუმგრდა, ძალა მიეცა: სნეულების წამალი
იყო, რომელიც მაშინვე მიესწრო და რომელმაც სრულის
ძალით იმოქმედა; აღარ უჭირდარა: იმას დაუბრუნდა
სიცოცხლე, ელოყრი მოუვიდა, და ქალი თუმცა იყო
გამხდარი, მაგრამ დაშენდა თავისებურათ; ჭმუნვას აღა-
რა გრძნობდა.

კოსტანტინე და მარიამ წინ უსდნენ სავარდელ ქალსა, შექუერებდნენ და შიშით იღუოდნენ, რომ ვათმეოფე უფრო ძლიერ არ შექმნილიყო ავად. კოსტანტინეს შესახებადობა სიტყვაობით აკვებდა კაცსა. მწარეთ კას დაფითრებული დაჭუერებდა შუას და რომ გკათხათ იმ დროს ისი რასა იფიქრობდა, ვასუხს ვერ მოგტყუდათ, ასე იყო შეწუხებული! ხშირათ უგონიდა ვათმეოფის თყალებსა, ტუჩებსა, ხელებსა და მამობრივის სიუწყარუფლით უაღერსებდა. მარიამ ქმრსე მომეტებულათ იყო გადარეული შულის ვათმეოფობით,

აღექსანდრას თანდათან მობრუნდა, და ესვეწებოდა მშობლებსა, ისინიც დამშუდებულ იყვნენ.

მარიკო ხშირად შადიოდა და გადიოდა. ისი მოუღოდა იოხტიდამ წიგნსა და ქეიმებსა. მაგრამ ვეკლასე მხნეთ ის უფრო იყო, რადგან შატეო უკეთობა ქალბატონსა.

— ალექსანდრას, შენ გენაცვალოს დედა, ნუ იძინებ! უთხრა მარიამმა შიშით, რომ ძიღში გული არ შეღონებოდა.

— რატომ, დედავან? — ჰკითხა ალექსანდრამ ნასათ.

— სუსტათ ხარ...

— ძილი მარგებს, თქუწნმა შრეი!

— ნეტავი მიდრთო რამ. ჩაა ხომ არ გნებავს, ალექსანდრას? — ჰკითხა მარიამმა: სუსტით ჩაი გუღს დავიყენებს.

— მიბოძეთ თქუწნი ჭირიმი. მაგრამ თუ თქუწნი არ დამშუდებთ, მე უფრო ვათ შევიქნები.

ავათმეოფის ჩაი იამა და მერმე ჩაქინა.

კოსტანტინე, მარიამ და სხუანია ისე გაუუჩინდნენ, თუ-
 აქვან იქ არიან იყო. ძიღში ავთომეოფს ტუჩები გა-
 უაღ-სიფრდა, ღოყები შეუბროწყად, გული მტირდაც არ
 უტყმდა, კოკორი იფული წამოადგა.

მარიამმა სახა გარგი ნიშანი, ანიშნა ქმარსა და ორ-
 ნივე გამსაარეულდნენ.

ერთ საათის უკან ალექსანდრამ გამოიღვიძა და ნაწათ
 გაუღიმა დედამას.

კოსტანტინე და მარიამ სისარულით აივსნენ, ასე ეგ-
 ონათ საწყელს, სელმეორეთ დაებადათ ალექსანდრა, —
 სისარულის ტრემლები გადმოსცვდათ.

← ნულარა გეფიქრებათ რა, თქვენნი ჭირიშე მამა, დე-
 და, თქვენს სახელს გენატყალე, გული დაიშუჯეთ: შე
 აღარა მიჭაბსრა, → უთხრა ალექსანდრამ დედამას სიტ-
 კბოებით და დამშუჯებულის სახით.

← შენ კი გენატყალას დედა, შუღო! → თქვა მარიამმა
 დედობრივად გულმტკიცეულობით.

← არა, შუღო! ჩვენს აღარ ვწუნართ; შენ ჩვენსოვს
 ნუ ჭიფიქრავ, → უთხრა კოსტანტინემ დამშუჯებულის
 და მსაარულის სახით.

← ეგრე, თქვენნი ჭირიშე, → თქვა ალექსანდრამ: თქ-
 ვენნი ვწუნებთა შე შემაწუნებს, და თუ გნებავსთ ჩემი
 ჩქარა წამოადგომა, სრულიად გადაყრით ჩემზე ჭავჭას.
 ჭავჭი მანებელია კაცისა: აღნობს გულსა, ჭქეჟნის სუ-
 ლსა, ახნელეს გონებასა.

როდესაც დედამა ქალს, და ქალი დედამას ასე ნუ-
 გემსა სტემდნენ, მარიყო, დაფიქრებული, ბოლოსას სტე-

მღა წაღაში. უცებ მოახლემ შენიშნა წაღის კარებში
გოჩუნა.

← რა გინდა? → შეტყუით და ხმა დაბლა ჰქითხა მარია
კომ გოჩუნას.

გოჩუნა საღოკო თათით უძახდა მარაკოს.

← რა გინდა შე რეკვენო? → გაკუარებით ჰქითხა მარაკომ.

გოჩუნამ ამოიღო უბიდაშ წიგნი და მისცა.

მაჟიკოს გაუკვრდა და არ უნდოდა გამოეართო წიგნი;
მაგრამ როდესაც გოჩუნამ უთხრა საიდუმლო არისო,
მაშინ მოახლემ გამოართო.

← ვისგან არის? →

← ხეში ზატარა ქალბატონისაა, თეკლესი არის, → უთხ-
რა ჩემთა ბიჭმა. არაგვის უჩქნო აღექსანდრას გარდა.

მარაკომ წაიკითხა სკდ წარწერა:

«მისს. . .»

. . . აღექსანდრას. . .

საკუთარ ხელში. საიდუმლოთა»

მარაკო გაჰკვირდა და დაფიქრდა. კვლავ იყო: თუ ში-
კვ აღექსანდრასათვის გაუხსნელი წიგნი — ვინ იცის რა
შესაწუხარი ამბავი ეწერა და ქალს გულა უფრო გაუ-
ქდებოდა; თუ უკანვე დაებრუნებინა, იქნება ასეო რამ
ეწერა, რომელიც იხსნიდა მას განსაცდელისაგან. თვინ
გაეხსნა და წაეკითხა — ეზრწინებოდა. მაგრამ რადგან
იმდღეინდელი გარემოება ყოველ გუნდ მსხვერპლს მოი-
თხოვდა ოღონდ აღექსანდრას ღებინებოდა, ამიტომაც
მარაკომ საჭიროთა დანახა გაეხსნა წიგნი და შეტყუა,
კარგი თუ ცუდი ამბავი ეწერა იმაში.

წიგნშია ეწერა:

„უსაყურადღებო ჩემო და
აღუქსანდრა,

მოწყალო კელმწიფა.

მრასაკვირველია თქვენს დარწმუნებულ იქნებით, რა ბედნიერება იქნება ჩემთვის, თუ ველიწსება თქვენს რძალუბას. მაგრამ თქვენსი სიყურადღებით, რომელიც მაქვს, მე კელი ამილა ჩემის ბედნიერებისაგან და სიტყვებისაგან. ჩემი რჩევა განჯავს: ბედნიერი იქნებით თუ მთავრებით და ასტდებით ჩემ მძის თეიმურაზსა, რომელიც არის ღმერთს გარკვანი, რუის ნადირი, მხეცა, ყოვლის ოფრით უუცუდესი (ხასთათობით). ამასთან ესეც იქონიეთ მხედველობაში, რომ თეიმურაზს აქვს დიდი კალი, რაიასთან თუმსამდინ.

„უმთავრესად გთხოვ, დაო, ეს საიდუმლო საიდუმლოთ დარჩეს საუკუნოთ და თქვენს გარდა არა ვინ იტოდეს.

თქვენსი და თქველ. »

მარიკო სინარულით აივსო და მსთანვე რაღაცა აზრები დაეხადა მას. ის ხან გომუნას უუურობდა, ხან წიგნს დაჭეურობდა, ხან ფიქრობდა. როგორც ეტუობობდა, რაღაცასაც აზარებდა და ჰლანებს აწეობდა.

«ჩემო საყურადღებო, ჯარ გიყურებარ? — ჭკითხა ალექსით მარიკომ.

— შენი ჭირიმე გოგოვან, როგორ არ მიყურებარ! — უპასუხა გომუნამ და თავი გვერდზე გადააგდო მოკრძინებით.

- მაშ დღეს სადილათ შეწე, დრო ერთათ გაეტარათ
- ბატონი რო გამიჯავდეს?
- თუაღივ გასეთქია შენ ბატონსა. შენი ჭირამე, მთადი სადილათ.
- ჩემი ჭირი შენვი არა, მე შესა ჭირი. მე უნდა განატყალო შენ და არა შენ მე. გახლები სადილათ.
- უთუოთ გელი. გომუნა წავიდა.

თავი 5

შედგომილება მარკოს განკარგულებისა.

საში ექვმი ერთათ მივიდნენ. მარკო დახუდა ამათ გარეთ და ერთს იმთავანსა, რომელიც იყო ჩუტნეხური დაწვრილებით უამბო იმან მასესი აღექსანდრას ავთიმეოფობისა და სთხუვა: წამალი არ მიცათ, მხალეთ დაქრიგებინათ კონსტანტინე და მარამ, რომ ქალისთვის არა ეწეინებინათრა.

ჩუტნეხურმა ექიმმა გადასცა დანაშთენ ორ ექიმსა მარკოს ნახნობი.

მართლადაც ექიმებმა სხუა მიზესი კერა იპოვეს რა აღექსანდრას ავთიმეოფობისა, გარდა წეენისა; ამიტომაც უთხრეს კონსტანტინეს და მარამსა ერთის ხმით:

← თქვენ ქალს სოცხე არა აქურ, სახე აქურს დამძღვბული და სიმრთელის გამომაჩინებელი. ნუ სწუხართ. ქალს გულის ურა მთხელია წეენისაგან; დიად, ძლიერ რაღაც სწეენია. ბედნიერს ბმანდებით, რომ ამ შემთხვევაში ძლიერს ენერგიას შეუნახავს თქვენსი ქალი; მაგრამ უფრთხადღით, რომ კიდევ აღარა ეწეინოსრა, თორე

საქლა იქნება ამისი მოძებნა: ამიტომ რომ ამისი გუ-
ლი ნაწია რთვორც ვევილი.

ამის შემდეგ ექიმები წავიდნენ.

— ალექსანდრას, რა გეწინა, შენი ჭირიშე! მე რა-
ტომ არ ვიცი! რატომ არ მითხარ! — ტარჩლით უთხრა
მარიაშმა და მაგრა ჩაიკრა ქალი გულში.

ალექსანდრასაც ცრემლები მოეჩია და სიყუარულით
დაუგონა დაღას გული.

— არა მწეენიარა დედაჟან!

— ვისგან რა გეწინა, ეს გამაგებინე!

— ვინ მაწეენდა, ბატონო, თქვენნი ჭირიშე!

— შე ანუ მამაშ ხომ არა გეწინებთარ?

— რას მიბძანებთ, თქვენს გენატყალო!

— ექიმებმა რამ თქვას?

— ექიმებმა ბეჭრი იცინან! თუ ეგეღა, დაუჟერეთ ექი-
მებსა, წუღში გადაგვიგდებით

— არა, არა ექიმები არ შესტდნენ. შენ ნამდუღად
გეწინა რაღა! უთხრა დაღონებით მარიაშმა: ნეტავი ვი-
ცოდე, ვისგან და რა გეწინა!

— დამუდღით, თქვენს სახელს ეენატყალო, დედა! რათ
იტანჯებით! მეც ხომ მტანჯავთ მაგ სახით რომ უნუ-
გეშოთ ბძანდებით! უპასუხა ქალმა და გულში ჩაიკრა
დედას.

— ძანამ არ გაეაგებ, ვერ მოვიხვენიებ, შენმა გაცდამ
მუღო; შეტეობა საჭირთა, რომ გეღავ გავიერთხილდე!

— შე მოგახსენებთ მიხეხსა! — უცებ შეჭყვრა მარიაშმა
და მთართო თვეჯეს წიგნი მარიაშმა: ამ წიგნიდამ შეი-

ტეობთ მიზეზსა. ალექსანდრას გულმა წინათ იგრძნო
რა ტუდი ღვუ დაადგებოდა თეიმურაზისაგან და ღონესა
დაუწყო ქაღას, რომ ასტდენოდა კაცთ არა მსიგავსსა

ასე მოახსენა მარიაჲმ, ამიტომ რომ ალექსანდრას სასე-
ყე წაიკითხა, რომ იმასი საიღუმლო შესასებ თეიმურა-
ზის უნდომლობისა არავის უნდა გაეგო.

მარამ როგორც ხე გაშეშდა. გაშტერდა. სრულიად
მოიშალა.

კარტანტინე კერას მახუდა და ითხოვდა შაკტეობა-
სებინათწიგნისა ძაღა.

— ვინ მოიტანს ეს წიგნი? — ჭკითხა მარიაჲმა განკურ-
გებთ მარიაჲსა.

— იმისმა ზაგუთარმა ბიჭმა, — მოახსენა მარიაჲმ.

— სად არის ბიჭა? —

— განსლებათ სადილათ. მე მოვიწვე. რადგანც საჭია
როთ დავინახე იმასი მოწვეუა. მოახსენა მარიაჲმ დამა-
ლით მარიაჲსა, რომელსაც მერე ყურში უახრავა. ალექსან-
დრას გამოტაცება ეჭირება; ამიტომაც ის ბიჭა მოვიწ-
ვიე სადილათ, რომ ქაღასტონა გაატინოს და გამსახარე-
ლოს.

— განა მაგდენი შეუძლიან? — ჭკითხა მარიაჲმა.

— აქჲს დაწმუნდებით, — მოახსენა მარიაჲმ.

— მაგრამ კიდევ ეჭვში ვარ. იქნება ტაკეობულია ეს
წიგნი!

— ღმთისა და ბატონის რისხვა არა მქონდეს!
რას მიბძანებთ, ქაღასტონა! მიზეზი რომ არ იყო
წიგნის გაკეობისა!

მ ლანდარკში შეიწრო ესტატე, ალექსანდრას ბიძა-
შვილი, გოტსტანტინეს ძმისწულე.

ესტატე გაშტერდა. რა დაასხს ალექსანდრას ლოგინში.
და სხგანა დატრიალება.

← რა ანბავია! რატო ესრე ბმნდებით, ძალო? ალექ-
სანდრავინ. რათა სწევს რა ლოგინში? → კიოსა განკურვე-
ბით ესტატე.

← უცებ ავით გაგვიხდა ესტატეან. → შქის ველა მწუ-
ხრებით მარამმა.

← ნაშნობა? → კიოსა ესტატე.

← ნაშნობა მოგშაღეთ, ესტატევის ველს ახლოვს
ნაშნობა? → თქვე მარამმა და ამოაღონა, თუთქოს სწეინ-
და, რომ ამოაღინა შრომა და ხარჯი მიუფუჭდა.

← ესდ რაგარა ხო, ალექსანდრავინ? → კიოსა ეს-
ტატე, რომელიც გვერდით მოუფდა ქაღას.

← გრე გასაგარ, ესტატევის! — სადა ხარ, ეამწვალ
ლო! გუშინ ერთი დატყნასვე და აღარ გამოხნდა, გე-
რი უნდა! რატო ჩქნის არ ხამახედ? უცხოა ხომ არა
ვართ! → უთხრა ალექსანდრამ ალერსით და მსთხნვე ასე-
თის ხსნით, რომელიც გამოხატავდა საღერავისც.

← დრო არა მაქვს გავიგონო საუკედურო და თავი
ვიპართლო, → უმასუსა ესტატემ მსარულათ ბიძაშვილს.
მერმე მიუბრუნდა მართის და გოტსტანტინეს, რომელ-
თაც ღმინლით და გაბედით უთხრავს: მადლობა ღმერთის,
რომ დღეს ნაშნობა მოგეშაღათ! ამას იქით მე საუდგობა
თქვენს და ალექსანდრას შუა და ქაღას აღარ მიგატემინებთ
თუამერასის.

—რას ბძანებ, ემაწულა?— ჰკითხა მარიაშმა, რომელსაც გაუკვრდა ესტატის ქცევა.

—თქვენსმა სიტყვებზე, ძალო, წუხელისადა და დღეს დილითაც ვაპირებდი მომესხენებინა, რომ ალექსანდრა არ მიგეცათ თეიმურაზისათვის იმ მისეხისტამო, რომელიც მე ვიტო, მაგრამ ვერ გავბედე, უბასუხა ენერგიით ესტატემ; მისეხი დიად შესაწესარებული გახლავს, რომელზედაც არ შეიძლება უურადღება არ მიგექციათ; მაგრამ ეგვიშა გახლავს, სწორეთ მოგახსენათ, იქნება...

—რას მისეხი გახლავს, შენი ჭირამე, ესტატე?— ჰკითხა მარიაშმა მოუთმენელობით.

—მთავრისათვის ჩემო ბატონო, თქვენსი ჭირამე!— უბასუხა ესტატემ; თეიმურაზს მე სრულიად არ ვიცნობ და ვადევნებ არ ვიცნობ. ერთმა მეგობარმა, რომელსაც შეეტყო ალექსანდრას დანაშტენა თეიმურაზსე, გუშინ ბინდისას ეს ვატი ძლიერ მიბატა. შევწუხდი, იქმდინ შევწუხდი, თქვენსი თავი არ მამიკუდება, რომ კინაღამ გონებიდამ გადავირიე. მაგრამ, მეჩვე და ვუიქრდი და ეგვ დამებადა მეგობრის სიტყვს სიმართლესე; მაშინვე თქვენს მომავლენით და გულში ვოქვ: ძა და ძალუა არ შესიდებოდნენ შეთქი. მეგობარმა შემადგინა ორგოფობა და წამოუტანა თეიმურაზისას, რომ ჩემის თქალით დაკრწმუნებულ ვიუე ვოველს მასე, რაც მითხრა. განხე, დაკრწმუნდი, და—თქვენს უმორჩალებსად გთხოვ, საუკუნოთ ამოიღოთ გულადამ თეიმურაზის სიძეობა. თუ ჩემ თხოვნას ვატყვის არა სტემთ, ალექსანდრა გაგებუე დურდებათ და მე ჩემს სიტყვებში არ შევიბრებებო.

← შენ გენატყაღეს ძალუა, ესტატეჟან, შიანბე რა-
ცა ნახე, → გედრებით სთხოვა მარიაშვი.

ალექსანდრში და მარიაში ყურები ატყატეს და ყური
დაუგდეს ესტატეს განახულებმა.

← გარეშეიგე, → განაგრძე ესტატემ ← გარეშეიგე შემო-
მესმა საშინელი ყრიაშვილი, ყურილი, ჩხუბი, ტემა, ტი-
რილი, — სული შემივიწროვდა და დავაპირე შინ დავბრ-
უნებუდიყავ. მაგრამ შეგობარმა წამაგლო სელი და ამი-
ყუანა ზეგით. თეიმურაზ შინ ან დავიხედა. შაველით
იშისს თათსში. რა ღმერთო, რა სანახარე ვნახე! რა
გუარით გი წიდამ გასულ გარყენილ კანს შეუძლიან
მოსასწროს სიზილწე, ყოველი გუარია სიზილწის
მაგალითი უწყვა სტოლზე, რიტყვით რტდა
თხუთმეტი. სწორეს მოგახსენებთ, რავდენიმე ნი-
გითი გავშინე და სტუმრის გამინჯეა შემეზინდა. არა
თუ თქმნისთ, საგუთრათ ჩემ თავსაც კერ გავბედავ აუ-
წრო ის ნიუთები! — მერვე მანქნას ერთი კონა მათრას-
ები, რომლებიც თეიმურაზს გაუტყუთის მოსამსახურების
და თუთმის ქალების ბეჭებსე. შემდეგ ჩემ შეგობარმა
აიღო წიგნი, რომელშიაც, თუთან ჩემის თქმლებით ვნახე. —
სწორს თეიმურაზ: ათას ექვსასი თუმანი ვალი მანქნა,
და ეს ვალი დავწრილებით იყო აწერილი. შეგობარი მა-
რწმუნებდა, რომ თეიმურაზი გარყენილია იქამდინ,
რომ ალექსანდრს ან ეუჭარებაო, დაუდრავი და ანხლი-
აო და დარბილო, — ყოველავე ამისი გუალი და ნიშები
ვნახე. თქმნს იგიქრო, ძალეჟან, ამ კატს უნდა კიდევ
შისტო ალექსანდრს?

ჟერ ესტატეს არ დაესრულებინა, რომ მისხუცმა მოასხუნა გოსტანტინეს: «ფორტალიონი განლაგდა.»

მარცხე შესტა სინარულით, ელვასავით გაქრა ერთ წამს და იმავე წამს წინა მიუძღვდა ფორტალიონის ბატონებთან ფორტალიონმა მისცა გოსტანტინეს წიგნი.

—საიღამ არის ეს წიგნი? — ჰკითხა გოსტანტინემ ფორტალიონსა.

—ალექსანდრეპოლიღამ, — უპასუხა ფორტალიონმა: ესტაფეტით მივიღეთ და მაშინვე მოგართვით.

ფორტალიონი გავიდა მხარულათ, რადგან უხვათ დასახუქდა.

—გისი გაგდავს ებ წიგნი? — ჰკითხა ქმარს მარიამმა.

—მგონია რეკასისა განლაგს. — ესტატე, წაიკითვე: მე თუაღი არ მიჰყრის.

—შენ გი განატყალის დედა, რეკას! — შეჰქურა სინარულით მარიამმა და გულში ჩაიკრა.

—შენი სხელის ჭირიმი, რეკას? — თქვა განარებულმა ალექსანდრემ და ეგრეთვე გულში ჩაიკრა.

ესტატემ წაიკითხა:

«საყურადღებო მშობელნო.»

«თქვენნი წიგნი მივიღე, რომლითაც მატნობეთ ალექსანდრას გათხოვება. სწორეს მოგასხუნებთ: შეწყინა. გინ შეგატდინათ? რაგორ მოგატნოთ თეიმურაზმა? რაგორ გაბედა ალექსანდრას თხოვნა! მე დაახლოვებით ვიცნობ ამ ტყის ნადირს თეიმურაზსა. ამ განთ არამგზავსის ამბებს შემდეგში დაწვრილებით მოგწერთ, ესლა გი სარჩათა გწერთ და, თუ გიყვარვართ, მატნობ ვცით ამ ჩემს

თხოვნას: თუ ამ წიგნმა ნიშნობამდინ მოგასწრათ. რა დროც გინა იყო, ნიშნობა მოშალებთ, და თუ ვერ მოგისწრათ, ჭრისი ზღარ დასწერეთ, გააშვებინეთ, თორე ჩემ სიტყვებში ვეღარ დამინახავთ.

ალექსანდრას მე აუხანე საქმეო, საუცხოეო ემაწვილი კაცი, უკეთესი ძნელათ იხილება; ეს არის ჩემი გულისათა და მეგობარი — მისაგო. მისაგოს პარდაპირ გამოუცხადე ჩემი აზრი და ემაწვილი კაცი, არა თუ თანახმა არის, სისარულით გადირა. უნდა დახლოვებით იცნათ მისაგო, რომ ამასი ფასი შეიტყოთ. თუ თქვენსა სება იქნება და ალექსანდრასი (ჭკითხეთ ჩემ დასაც), რა დროსაც მამბანებო, მე და მისაგო განსლებით ჭრისი დასწერათ...

თქვენსა რეკას »

— ნახეკარ საათის სრული მდუმარება იყო, კოსტანტინე და მარიამ ერთიანეთს უეუბებდნენ მუხჯათ, თვთქოს სტევენდათ თავიანთ შევთომისა,

ალექსანდრას და მარიაგო ერთმანეთს შესტევერდნენ და მიხედნენ ერთმანეთის აზრსა — ორივეს განსაცრად უხაროდათ, საქმე რომ ასე, როგორც მარიაგომ წინასწარ თქვა, მეორე გვერდზე გადაბრუნდა, ალექსანდრას დღე გაუნათლდა, თეიმურაზს კი დაუბნელდა. ალექსანდრას მიხედდა, რომ ამგვარი წიგნი რეკასისა იყო შედგომილება მარიაგოს განკარგულებისა და სულით გულით ესწრათებოდა ჩეკონს გულში მარიაგო.

ამ გაჭირვებულ მდგომარეობაში რომ იყვნენ ალექსანდრას დედამა, უცებ ჩეტნა ბარბარე შავიდა.

ვევლას გაუოცდა იმისი უცებო გამოჩენა, მარიაგოს

გარდა, რომელიც მოუთმენელათ ყოველ წამს მოელოდა.

—**ოჰ, ბარბარე!** შეჭყურა უველამ ტაშის გჭრით.

ალექსანდრე აიფთრო სინარულით. თვთქმს ბარბარეში ხედავდა მხსნელსა და ვიფარველსა, რომელიც მასთანავე დასჯიდა თეიმურაზისა მოტყუებისათვის იმისს დედამამისა.

—**სიდაშე!** როგორ გჩნდი, ბარბარეკან? — ჰკითხა მხინარულით მარიაშმა.

ბარბარე მოესალმა მარიაშსა და ალექსანდრესა. უკანასკნელშა მოხვა ბარბარეს ხელი, ჩაიკრა გულში, ათვერ გულიანათ და ყოელის ძალით აკოცა და უთხრა ხმა შადლა:

—**გქნატუდოს,** ალექსანდრე, ბარბარეკან, რომ მხსნელათ გამომიჩნდი!

—**ქალე.** ბარბარე! შეჭყურა ალერსით კოსტანტინემ.

—**რას მიბძანებთ თქუწნი ჭირიშე?** უშასუხა ბარბარემ, რომელიც თავისს მხრითაც იყო სინარულით ატაბული, რომ ასე ესომოენათ იმისი დანახვა.

—**ასე შადლე!** წასვლა რა იყო, მოსვლა რადაა! — განაგრძო კოსტანტინემ.

—**შე გახხელი ნიშნობაში,** თუმცა არ გახლავარ მოპატიუებული, და გახხელ თქუწნთან საომრათ. ოში ჩემი სასტიკი იქნებ და საქმე იქამდინ მივა, რომ შე იძულებული ვიქნები ჩემ სიტონხლეში ველარ დაგენახოთ თუალით. შაგრამ ვერ მიბძანეთ, თქუწნი ჭირიშე, ალექსანდრე რათა წევს?

—**ალექსანდრე,** დღეს, უტებ. ძლიერ ავათ გაგვიხდა, უშასუხა მარიაშმა: კხლავი, ღუთის შადლით, კარგათა

მყავს. ესღა გვიბძინეთ შიშისა ომისა. რამელსაც გვიქაღი.

— დროი ღდა გხლავს, რადგანც საქმე გათავებულა და ნიშნობაც დღესა გაქმეთ, მაგრამ მივიღებ კანდიდურს ბას შეგაწესეთ უდროეს მოხსენებით. შევთომისათვის კაცი უნდა დაისჯოს, დიღ ერთი კი დაგსჯით, შეუკრე მშვიდობით.

— ეგ შესავალია ომისა, წამოიძახე კოლტანტინე.

— თქვენმა სიტყვებში, მარამ, ალექსანდრე არ მიიკრება, ათი ქალი რომ მადჯდეს, ერთი ერთმანებრთვე გონჯი და საცოდავ. ვერც ერთს ვერ გამოვიმეტებ მიუცე თეიმურაზსა. მინჭდიო, ჩემო ბატონო?

— მივხუდიოთ განაგრძე.

— იტნობთ თეიმურაზსა? — ჭკითხა ბარბარე მარამისა.

— გიტნობ.

— მამ რაგორღა გამოიმეტეთ ალექსანდრე და მიუცით იმ მხესა?

— შე კარგ კაცათ ვიტანი, ბარბარე, თეიმურაზი, და შენ არ დაგუჯრება, ამიტომ რომ აქნება მტრობა გაქმს იმასთან, — ხუმრობით უთხრა მარამმა.

— მართლად არც მოუწარე განლაკან თეიმურაზისა, — ჩუბნ ერთმანერთს არა კვადრულობთ, — მაგრამ, სწორეს მოგახსენებთ, ამ შემთხვევაში საგუთნად მახსოვს ალექსანდრე და შებრძნება. ნამდჯლის ოქმისათვის მისათ განლაკართ მივიღო თქვენნი წერომა.

— მაინც რასა ხედავთ ცუდს თეიმურაზში?

— არც ერთ კარგ ხანათსა. ის არის გარყვნილი,

სწორი არა ჰყავს; ის არის უგუნური ამპარტავანი; ღმერთის რისხვა ანხლი, მეშუოთარი ყოველს აღაშინთან; ის არის უხდელი, უსწავლელი, საზოგადოებაში გამოუსულელი; ის არის კალით ველამდინ სავსე. ალექსანდრის ერთ კვრასაც ვერ გაუძლებს. ბოლოს ინახებთ და სინახულით ველარას უშველით — უგადრავათ, ალექსანდრავან, რომ ქმარი ცუდათ აგიწერე! ესლა მშჯღობით. მე მეტი გახლავარ აქა. მონია კალივით მიგანთვართ. მჯღობით. მე მსოფლით ჩეში მოგაღებო ავასრულე. დმერთმა გაგაბედნიეროს, ალექსანდრავან!

და ბარბარე გადაეხვა ალექსანდრას.

ბარბარე ასე ოსტატურათ მოიქცა განგებ, რომ, რომ გორც მისწერა მარკომ, ექვ არავის აელო ალექსანდრასე, და კითხვი თვთან თავისის სუჭვილით ჩამოსულა ქალაქში საკუთრათ თეიმურაზის მოსარეყნელად.

— მოითმინე, ბარბარე, მხიარულათ უთხრა მარკამ: შენმა გადამ, ბარბარე, ასე მიუყარხარ, რომ ოგორც უნდა ამაგო თეიმურაზი, მე შენსე ცუდ გულს არ ვიქონიებ, მაგრამ მაგისთვის ჩამოსუედი ქალაქში? თუ სხვა საქმე არაგაქმს, ტყუილათ გასვილხართ: განა არ შეგეძლო წიგნით გეცნობებინა.

— სხვა საქმე არა მაქვს; და გახელ საკუთრათ იმ აზრით, ეგების მომეშალა ნიშნობა.

მარკამს აუდულდა გული. ბარბარეს უკვრდა, რომ მარკამ და კოსტანტინემ სიუჭარულით მიიღეს და ბრძოლა არ აუტყეს.

— მაგდლობ, შენი ჭირიმი, ბარბარე, რომ ეგრე გო

უჭარვართ! უთხარ მარამა ბარბარეს, რომელსაც მოეხ-
 ზვია და დაჯკოცნა! დიდად გმადლობ დიდ სიუჭარველისა-
 თხ. ნუ სწუხარ, ჩემო საუჭარველო დაო ბარბარე, ნუ
 სწუხარ! შენი სურვილი ასრულდა. ნიშნობაც შეეშალეთ,
 ალექსანდრასაც აღარ ვამღებთ თეიმურაზსა, იმ კაცსა,
 რომელსაც უკვლას ასე ამაგებს.

← მართლა, თქმსნი ჭირიმი! შკუჭურა ბარბარემ სინა-
 რულით და ტაშისკვრით.

← რაღა მეშველებოდა, რომ ალექსანდრას მიმეცა შენ-
 ცისთხს!.. ოჰ, დიერთო, გმადლობ შენ კურთხეულ გა-
 ნგებსას!... შენმა სიტყვისღემ ალექსანდრას, დიერთმა
 საკუთრათ შენ შეგიბრძადა!... სომ დავიდუშუბოდი, ჩემი
 შენობმა ასე რომ არ გასწორებუელიო!.. დააღ შე
 შეგვდი. რამ შემგრა, რამ მომიღო გონება! ავევკ ერა
 დედაცის სიტყუასა და—შეგონა ესტისარის უღარსი ბე-
 დნიერება შაადგა მეოქა ალექსანდრასა. გარწმუნებ ბარ-
 ბარე, გუშინ რომ გეოქო რამე ცუდი თეიმურაზსე, ცუ-
 დათ მოგეჭურებოდი, —ასე ვიუგ დარწმუნებული იმისს
 კარგ კაცობასე! იფაქრე ქალო, იქამდინ შევიკარ, რომ
 არ მინდოდა ალექსანდრას გაეგო. უცებ, მოულოდნელად
 ვაპირებდი დანიშუნას. საკვრეულია, რომ არც ჩემ რე-
 ვასს დავუკითხე! ალექსანდრას შენი ჭირიმი. შჯლო! რა-
 ტო ვოჯოხეთში ჩაგადებდი!.. არა, მე არ მამწონს ჩე-
 მი ხასიათი. რასაც ვიტყვ, კვლარავინ ვერ გადამათქმე-
 ნებს, და განაღამ ამ ჩემისხასიათით არ დავლუბე შჯლი!..
 ესღა კვლამეთო დაშუბადა შჯლი! მკრდარი აღმიღგინა
 დიერთმა შჯლი! ოჰ, რა განსაცდელს გადავჩინო! ჭეშმ-

რიტათ გვმარტებს ღმერთი და სიხარული! მაგრამ ჩემ სი-
ცოცხლეში არ განატოვებ ჩემ თავს ამ შეცთომას. კრწლან
გაფრთხილები — ხარბარკვან, შინი ჭიკაძე, რა? ჩუქნი
გულისთვის დაუტოვე ქმარშული და სახლგარი, და სიუჟან-
რულით აღმრული ჩამოშველე ჩემ აღექსანდრას! ღმერთ-
თმა სიუჟანრულისათვის სამაგიერო გადაგიხადოს ჩემ სი-
ცოცხლეში არ დაგივიწიებ ამ სიკეთეს!

სადილმამ მოატანა, აღექსანდრა წამოდგა, მოიხრთო
და მხიარულად შედიოდა და გადიოდა, თვითონ ხვათ არ
ყოფილიყო. მწუხარება ნადველი და ჭმუნვა გადაეყარა
ქალს.

მარკომ საღის კარებთან დასო გაჩენა, ძლიერ და-
თარო, თვით გვერდით მოუყვდა, ექვლივებოდა და და-
აროშენ უოკელივე რატი იცოდა ბიჭმა ცუდ გაცობა
თეიმურაზისა და რატი თვით ჭქონდა გულში აზრები
შესახებ მარკოს შეროჯისა.

აღექსანდრამ, ეგრეთვე სხუთთაგ მრავალი იცინეს თეი-
მურაზზე და იმისი ღირსი მსახურზე.

ბოლოს მარიაშა გაიყენა ქალი და უთხრა:

— შე ძალიან მამწონს მხაკო; თუ შენც მოგწონს,
შეგბრათ, შულა.

აღექსანდრამ დაუგონა დედის გული და უპასუხა:

— თქუნი ნება გახლდეს.

ლ. არდასიანი.

დასასრული.

(ბერძნული.)

ჭიაფერს უცავს ლოყები,
ტანთ იტყამს ფარტინებსა;
დაიწივებია დაწლები
და შესტრფიალებს ღვინოსა.
თუ რომ ფული აქვს შთლათ მიწფშენეტს,
აზა აქვს—აზას ინაღელის,
პირ იქით ბეწვსც იტინებს:
«აზა რას ბძანებთ იძახის! . . . » იძახის
«აზა რას ბძანებთ! . . . » იძახის
«რას სეირია უყურეთ!

კაიმე გული დედილა! . . .

კაიმე გული დედილა! . . .

სიტყვით მოგვედ... მიშველეთ!»

დათრევა ყოველ—ღამა.

აჭმევს ქონებას ქაღებს

და იმავე ხოჭიტიღამა

შემოსხვევია ვაღებსა.

ზოლიცია სუნით ექებს

ცახუში ჩასმას ექადის—

ის კი თავისთვის ხაჩხარებს:

«აბა რას ბძანებო! . . .» იძახის,
 «აბა რას ბძანებო! . . .» იძახის,
 «რას სეირია... უუუროეთ! . . .
 ვაიმე გული დედილო! . . .
 ვაიმე გული, დედილო! . . .
 სიტყვით მოკვებდი... შიშველეთ!»

ამჟამად შადლა ჩაჩქანსედ
 ტა და დედამიწას შუა,
 დრას ჭღუშავს ვარსლალაზედ
 და ძატატებს სამთარშია.
 ანტვი გაბლერტავს უურსა
 როცა წვიმა თავსედ დასდის:
 შერტავა—ასტენს კანკალის ..
 «აბა რას ბძანებო! . . . » იძახის,
 «აბა რას ბძანებო! . . . » იძახის,
 «რას სეირია... უუუროეთ!
 ვაიმე გული, დედილო! . . .
 ვაიმე გული, დედილო! . . .
 სიტყვით მოკვებდი . . . შიშველეთ!»

ამისი ემაწვილი ცოლი
 ტანთ იტომს თუარნის ვაბებსა,
 ეველას იმასედ აქვს თვალა,
 გზას ვერ აუგტევთ იჭკებსა,
 მთელს ქალაქს მოედო ჭორი,
 ლეკლტან ამის ძრახვა ისმის; —

ამან გაიქნა სელი:

«აბა რას ბძანებთ!..» იძახის,

«აბა რას ბძანებთ!..» იძახის,

«რა სერიია... უუურეთ!...

ვაიმე გული, დედილო!...

ვაიმე გული, დედილო!..

სიტყვით მოკვდი... მიშველო!»

მოსულის სიკვდილის უმა:

სნეული ქვეშაგებს ჰტღის;

ველარ დუხუჭავს თვალი:

ჩუჭსუკა მოლანდებია;

ეშმაკთ ხროვა თავს დასხხავის,

ცოცხლივ მიაქვთ ჯოჯოხეთში;

ის მინც ამ ცუდს ბურანში

«აბა რას ბძანდბთ!..» იძახის

«აბა რას ბძანებთ!.. იძახის,

«რა სერიია უუურეთ!..

ვაიმე გული, დედილო!..

ვაიმე გული, დედილო!..

სიტყვით მოკვდი... მიშველო!..

ანტონ ფურცელაძეს.

ლექცია X.

კვება. სსჭა და სსჭა საჭმელ სასმელი.

ცოცხელ კაცის სსეული ეოველთჳნ იცელება. ეოველ სსა
ათს, ეოველ მანუტს სსეულიდგან ისეთი ნაწილები იეო-
ფებაან, რომელნიც სსრულებით დაძველებულნი და უკარ-
გისნი არიან, იმათ ადგილსკი სსჭანა იჭერენ. კაცის
სსეულში მუდამ მუშაობა: გული სცემს, საჭმელი ნელს
დება, ფილტვები სუნთქვენ, სისხლი ძარღვებში მდინა-
რებს, ტვნი ფიქრობს,—ეს ყველა მუშაობს. იძვრის და
რასაკრეველია გაწვევტელის მუშაობისაგან ყველაფერი
ძვედება და უნდა კაცმა გაიხდოს, ოთახში რომ დათ-
ბეს უნდა ბუხარი გახუროს. შუა რომ დავჭვს, ოთახს
ათობს და სიცივეში ეოველდღე ბუხარი უნდა დაანთონ,
თორემ ოთახში სითბო არ დარჩება და გაცივდება. ეს-
რეთ სსეულისათჳს უნდა ეოველთჳს საჭმელი, რომ კა-
ცმა იცოცხლოს, და ღონე გაიმავროს, რომელიც მუშა-
ობაში დაღუღდა. უკარგისი დაძველებული ნაწილები,
სსეულისაგან გამოდიან ტენტან, შარდთან, ფილტვებთან
და იმათ მავიროთ საჭმელ სასმლისაგან სსჭა ახალი ჩნ-
დება. აი რისთვის კაცმა საჭმელი ეოველ დღე უნდა ჭა-
მოს, ვინც ცოცხალ სსჭამს და დიდხან მარხულობს ძა-
ლიან ხდება, და თუ კაცი უსაჭმლოთ დარჩა ავით გახ-
დება და შიმშილით მოკუდება. შიმშილით კაცი რომ
კუდება საშინლით იტანება.

რამდენიც კაცი უმაწვლია, რამდენიც მეტი მოძრაობა აქვს და რამდენიც გული ჩქარა უცემს, სისხლი მალე უმდინარებს, უნდა მოვეტებოდა სჭამოს. ვანც სულ შანა ზას უფრო ცოტასა სჭამს და მოხეცებულისათვის ერთი ჯერი საკმაოა. გაცმა რომ არასვასრა ექვსი დღის მეტი ვერ გადაეხს და თუ მარტო წყლის მეტი არა სჭა და არა სჭამა თურამეტს დღეს გასძლებს ამაზე გვიან გელარ გასძლებს, და ამისგანაც გაცმა იმას არ უნდა და უჯეროს, რომელიც ამბობს, რომ უჭმელ უსმელი კაცი რამდენსაში გვრას ანუ თვეს გასძლებსო. ამისთანა ზღაპრები ბევრია, მაგრამ ხამდელათვი ვერაუნი ვერ არწმუნებს. მარტო ავთმეოფობაში კაცი უჭმელობით დიდხანს გასძლებს; ავთ მეოფის პური ისრე ძალათი არ უნდა აჭამონ, როგორც უბრალო ხალხი ჩადას, რომელნიც თეიქობენ, რომ როდესაც კაცს მადა არაქვს და სჭმელის ჭამა არ შეუძლიან, უნდა ძალათი ვაჭამათო: ავთ მეოფე უჭმელობით არ მოკვდება, როდესაც მორჩება სჭმელს ხამინ შეისრულებს.

მშოერს, ვერ ორი საში დღე პურის ჭამა ძალიან უნდა, მაგრამ მერმე ეს ნდომა დაეკარგება, ტანი გაუხდება კაცი ვერ მოძრაობს, მუცელი გლეჯას და ტვილი და უწეებს, პირი, ენა და სხვა შინაგანი გაუშრება; ძალიან დაეკარგება. როტკას, შეიქს თულები ვერ უბრწყინავს. მერმე ავიღებრება და მოკვდება. როგორც წინათ მოკესსენო ეს სიჭიდალი ძალიან საზარელია, თუ დამმეულის შველა გინდოდეთ, უნდა პირველ შემთხვევაში, რც შეიბდეთ ცოტა აჭამოთ, უმეტესად ხელი სჭმელო. ერთ

ბაშათ ბევრი საჭმელი, მომეტებული შაგარი დაშუქულ კატის მალე მოკვლავს, ამიტომ რომ იმის გუჭი გადაჩვეულია საჭმელსა, იმაში არც ღოჯწოა, არც წკენა, და ამიტომ ვერ მოინელებს და როგორც ქება ისრე დაუმბამდება და აწეის ამისთანა კაცს, ყველამ იცით, რომ თუ ხსალ გახსნილების დროს კაცმა მომატებული სჭამა ხორცი ანუ მსუქანი საჭმელი, ისრე მალე გახდება ავთა, რომ ექმის წამლობა უნდა.

უსმელი კაცი უფრო ცოტას ხანსა სძლებს, მ.ნ.მ უჭმელი, ე. ი. თუ კაცი მძრადს ჭაერში სტხოვრობს, სიცხეში ან ძალიან თბილს ოთახში. უსმელი კაცი უჭმელზედ მალე მოკვდება, ამიტომ რომ ჩუჭნ ტანს წყალი საჭმელზე მომატებული უნდება ამისათვის, რომ ყველას სხუელის ნაწილში წყალი ბევრი უნდა იყოს: სისხლსა, გუოებსა, შინაგანსა და ძვალსაც წყალი აქვთ, და თუ წყალი მთელ სხუელს მოაგლდა, გაშრება და მოკვდება. მიმშილით სიკუდილზედ. წეურვილით სიკუდილი უფრო ძნელია. კაცს რომ ძალიან სწუეროდეს, როგორათაც ზაფხულში ჩუჭნ, გვწეურაან ხოლმე. ცივის წყლით კაცი კარგათ წეურვილს ვერ მოივლამს, ეს მგონია ყველას გამოუცდია. წეურვილს კაცი უფრო თბილის ჩაით მოივლავს, თბილით წყლით ანუ თუ შეიძლება ყანულის შოვნა პატარ პატარა ნამტვრეკები ზირში უნდა ჩაიდოს, რომელიც ზირში, დადნება, გააბება და მერმე გუჭში ჩავა. ცივი წყალი იმატომ არ კარგა, რომ იმისაგან, როგორც იცით, განში და ღუჟის ტარსში სისხლის ავარდნა მოხდება ხოლმე, სისხლის ავარდნაც ზირში და გუჭ-

ში სითბოს უმეტეს და ამის გამო წყურვილიც უმატება, წყალი მალმალე და მომეტებულათ უნდება.

რომელი საჭმელი კაცისათვის უფრო მარტებელია? არიან ისეთნი ცხოველნი, რომელნიც მცენარით იზრდებიან მაგალ. ცხვარი, ცხენა, ძროხა და სხ. არიან ისეთნიც, რომელნიც მარტო ხორცით იზრდებიან მაგალით. მკელი, აფიონი, გუგუელი და სხ. კაცი მცენარესაც ხსარობს საჭმელათ და ხორცსაც, როგორც იცით, იმას გზილები იმ რიგით აქუს დაწესებულნი, რომ იმისაც ღუჭს და იმისაც შიხლოდ იმასკა დაზარება რომ საჭმელში უნდა იყო ის ნაწილები, რომელნიც ტანისათვის სჭირონი არიან — და მართლაც მცენარეშიაც ისეთი ნივთიერება არის, როგორცაა ხორცში, მაგრამ ძალიან ცოტაა, — ამისათვის კაცი უხორცოთაც გასძლეოს, როგორცაა ხორცი, რძე, კვერცხი, — მაგრამ მცენარე ხორცისკენ უფრო ბეჭი უნდა იხმაროს, თქვენ თუთანი იცით, მარტოში როგორ ბეჭი ჰური უნდება კაცს; სხა მარტო სადაღის შემდეგ, კაცს კივე მალე მოშავა, ავთომეოფს ქვიშა უნდა დაუნიშნოს საჭმელი, თორემ ავთომეოფი შესდებს და ვერ გაიგებს რა მკნებელია და რა სხარტებელია: კარტათ-მეოფში კაცმა კი რაც უნდა ის უნდა ჭამოს, — აქ წესი არაფერი არ უნდა, კარტათ-მეოფს კაცისათვის ის არის მარტებელი, რაც უუჭარს: აქ თათონ ბუნება აწესებს რომელი ამოიჩინოს, კაცმა ბუნებას უნდა დაუფეროს და არ მოიგონოს ვითომ ხორცსკენ იქცეოდნენ საჭმელი კარტათ და უჭვილიანსკენ ღმინიან, როგორც ბესერი დედებები ჩადიან, სამართლიან ბავ-

შეებს და სხაან კატებს ძალას ატანენ, რომ რაც თვითონ იშეკბათ ის აჭამონ: ეველს თავის სტომაქი და ბუნება აქვს. სოკი კაცი უხორცილთ ვერ გასძლეოს და სოკს კი თვალათ დანანახვით ეჯავრება, იქონი მხოლოდ ფქვილის საჭმელს სმარობენ და კარგათაც ცხოვრობენ. სოკს მაგრათ მოხარული გვერცხი სიყაბსეს მოგვრის და გაათვლარბიებს, აქ წინათ კაცი ვერას გაიგებს, მხოლოდ რაც ბუნება მოითხოვს იმას დანახავს: ბუნებას რა გადარდიღდეს და თავის ქეიფსედ იაროს არც ის უნდა.

არც ის შეიძლება, რომ გაიგონ რამდენს წონას საჭმელს კაცი დღეში სმარობს. საჭმლის რაოდენობა ბევრ მიხედვებზედ არის დამოკიდებული: ტანის სიდიდესზედ, მოსულობასზედ, სხვა და სხვა გვარ ცხოვრებასზედ, ჭაბურსზედ, რომელშიაც კაცი სცხოვრებს. ჭისავი მოხერხებულ მომეტებულსა სჭმის, ქარიფულია, რომელიც თბილ ქვეყანაში ცხოვრობს, ერთა ზატარა პურით და გიტრით გაძლება, რუსის ძისუმჩაკსკი, სამთარში, რამდენიმე ჯამი შხა და ორი გირკანქა პური ერთ ჯერათ არ ეყოფა. ვისაც რამდენი სურს, იმდენი უნდა ჭამოს, რუსული ანდასა « გუფს თავისი ზომა აქვსო, » გონიერი კაცი იმდენს არ შესჭამს, რომ ავით გახდეს, — და არც გაუჭირებლივ დაამშკეს თავის და იმარსელებს: ერთიცა და მეორეც სმართელისათვის მინებელია.

ზარკელ დასაწეისი კატის საჭმელი რქა. რქე მარტო სათხელე არ არის; იმაში არის სხვა და სხვა ნივთიერება,

რომელიც ისრე ატეულნი და შემეუღნი არიან. რომ ერ-
ობაშთ კაცი ეერ შეატეობს ყოველ რძეში არის წყალი,
სიმსუქნე, ხჭო შაქარი და რამდენამუ საშლამე რძის
შედგენალობა ძალიან ჭკავს სისხლის შედგენალობას;
მხოლოდ რძეში ის ჰიკველები არ არიან, რომელიც
მუდამ სისხლშია. ამას მეტეუ გაიგებთ. რძე ძალიან მო-
სანელებელია და მოელა რძის საჭმელი სხეულის საჭარ-
ობათ იქსევა: უვარგისი ნაწილი რძადგან ცოტა გამოდის.

დედასკარის რძე შარკელ დეებში ყმაწვას რომ ში-
ბს, ძალიან თხელია, იმაში სიმსუქნე ცოტაა, წყალი და
მლამე კი ბევრი. — ეს რძე ავადრატის, რომელიც
მართლათაც ისრე უნდა, თუცა დედის მუცელში ბავშვი
საჭმელს არა სჭამს, მაგრამ წელებში გროვდება სისხლ-
საგან უწმინდურობა; ამის გამო დაბადების შემდეგ, მა-
შინვე ყმაწვას უნდა წელები გაუწმინდონ, რომ როგო-
რც უნდა ისრე გაიზარდოს, — და დედის რძე მართლათ-
აც სწმენდს, შემდგომ რძე გასქელებს და აღარ ავად-
რატებს და რიგზეა ჭკვებს ბავშვსა. ბავშვისთუზ ყვე-
ლანედ ჭკვი თავის დედის რძეს, ვისაც დედის შვილი
უყუარს და იმის სიკეთე უნდა, უნდა ბავშვ თავის მუ-
ძეთი გაზარდოს.

შეიძლება, რომ დედამ კერ შეიძლოს წეება. და არც
აწოოს. ეს მიზეზები ამ გვართ მოხდება: ბევრ დედა-
კაცს ძუძუები დაუმჭაჭდება და დაუკდება, ეს ნახეთქები
არა რხებიან, თუცა ბევრსა წელობენ და წამლობენ,
საწვალი დედა ტკივილისგან იტანება, ბავშვს კარგათ
კერ სწავს და კერ ძეება, ამისგანაც ხე-

ბა. (*) შაშინ სკობს, რომ დედაშ აღარ აწიკოს. ხეაგი ერო, დედაკაცს რომელიც დიდა ხნის და მძიმე შესაყარი სსე-ულებს სტარს მაგალით. სიჭლექე. დიდისის ციება, არა წმინდა ავთოშეოფობა და სხუა. არ უნდა აწიკოს, თორემ რძე არამითუ ვმაწვლს გასრდის, და შარიქათ გადაყლებს იმას ავთ მუოფობა.

ამ მისეისების გარდა. ვმაწვილისათვის მხენებელი სრ-უღაად ვანანა დიდის რძე ე. ი. თუ დედა ძალიან ვა-ერობს რასეღმე. მუოთობს ანუ სწუხს იმდროს როდეს სან ბავშვს ძეძუს აწიკოს, — ამ მდგომარობაში დედა უნდა უფროთხილდეს, რომ შვილს არ აწიკოს, ვერ უნდა დამშვიდეს, დაასვენოს მუოთობისაგან და მერვე აწი-კოს. თუ შვილის წიკების დროს დედა დარწმუნდა, უნდა წიკებას თავა დახეოს, თორემ ბავშვს კუჭი წაყ-ნდება, დარწმუნებელი დედის რძე იმასათვის აღ-არ ვარცა.

თუ დედას არ მკუძლიან შვილის წიკობა, ძიძას იყვან-ენ ანუ ვმაწვლს ასმეკენ რქათ შარეუტეკის რძეს.

ძიძა, რომ ამოარჩიათ, მართელი და მშობიანა დედაკაცა უნდა იყოს, ამას გარდა იმას რძე ვმაწვლს დედის რძეს უნდა ჰტყუნდეს, ე. ი. ისეთი ძიძა უნდა ამოარჩიათ, რომელიც თათქმას იმ დროს დაწოდებდა, როდესაც ბა-

(*) ძეძუების დახეოქილობაზედ ხმარობენ არაყის ანუ რამისა, რომლითაც ეოკელ-დღე ძეძუებს იბანენ, აგრეს თუ ნეშის ანუ კარტის სკითუნის სკოს წმინდა სამთელს ში ჩაუშვებენ და მზერით ძეძუზედ დაადებენ დაბანის ანუ ჩაშვების დროს ვმაწვლს ძეძუ არ უნდა აწიკოს.

კუშის დედა, თორემ იმის რძე უმაწვლს სულ არ გამო-
ადგება. ძიძა მშვილობიანი უნდა იყოს და კია საჭმელი
უნდა იხმაროს. რასაც ისინი სჭამენ და სმენ უმაწვლი
რძეში სწოვს და რაც საჭმელი დედისათვის ზანებელია
უმაწვლისათვისაც ისრეს. ექიმები, რომელიც სწამლობენ
ბავშვებსა, წამალს ძიძას ასმევენ, — და ბავშვი რომ ძუ-
ძისა სწოვს. მერე რჩება: ეს ნაშნამს, რომ წამალი რძეში
გადის და იქიდგან ბავშვი სწოვს.

თუ მოხდა, რომ ბავშვს ძროხის რძეს ასმევენ, უნდა
ზირველ თვეებში ნახევარი თბილი წყალი გაუროს, მერე
მესამედი წყალი და ორი წილი რძე და მესუთე თვეს
შეიძლება მარტო ძროხის რძე ასვას.

ძროხის რძე ამიტომ უნდა შეზავოს წყლით, რომ
ძალიან სქელია, და დედაკაცის რძესეც მაგარი და მსუქანია.

უველა რძესეც ვირის რძე უფრო ჭკავს დედაკაცის
რძეს: ის უველასე უმაწვლისათვის სამართელიანია; ამის;
შემდეგ თხისა და მერმე ცხვრისა და ძროხისა. აქლეშის
რძე მომეტებულად სქელია და ბავშვს სრულეებით არ
დაეუკვს. ხნიანი კაცები ხმარობენ რძესა ხან საჭმელათ
ხან წამლათ. საჭმელათ, რომ გინდოდეთ, უნდა ეტადოთ
რომ არ დამუკდეს, ეს რომ რძეს არ დაემათოს უნდა
აადუღონ, ან რძის ჭურჭელში ერთი ჩაის კოვზი ნახ-
შირ მყავედი სოდის მარაშოვი (Углекислая сода),
ჩაყარონ რომელიც ეოველთუნ იაფია და ურეტეფიტთანც
ჭეიდიან.

ამ სწუელეებებში წამლათ ხმარობენ:

1) სიჭლერქეში. ჭლერქეანებს ურჩევენ, რომ ეოველ

დიღას დალიონ რამდენიმე სტაქანი თბილი უმი რძე, ე. ი. იმავე საათში მოწველილი; ძროხისა, თხისა ანუ კარისა. უკეთესი თხისა და ძროხის რძეა. მხოლოდ იმათ უნდა იხმარონ, რომელთაც არ აფაღარათებთ, კუჭის დაშლად რომ შეიტყონ, მაშინვე უეჭუჭლად რძე აღარ უნდა დალიონ. კაღმიკები და სხვა ქუჭუნის საღებო, ჭკაკის ცხენის რძისაგან აკეთებენ კუჭისსა; ეს სასმელი გულს სუსტიანებისათვის ძალიან მარგებელია. კარგს კუჭისს ორენბურგის ღუბერნიაში ამზადებენ, სადაც ჭკაკი ცხენები სძოვენ დიდ ბაღახანის მინდვრებში. სხვა კუჭისსებო ისრე კარგათ არა მგებენ, როგორც ორენბურგის ღუბერნიისა.

2) წყალმანკობაში. აქ უნდა ბევრი რძე დალიოს კაცმა, ასე რომ 5—6 ბოთლამდინ და სხვა ამის მკურთი არა სჭამოს; მხოლოდ ამით ეს სნეულება გაიკლის, რომელსედაც შერბე მე კიდეც მოგელაზარაკებით.

4) ბუხსილში, ხშირის და დიდისნის სიყაბზესე შეკლის ერთი ხაწილი რძე, შრატო. შრატს ამ რიგათ ამზადებენ: რძის ჭურჭელში ჭეზიან ერთ ჩაის კოვზს ღვინის მარღს (Кремертартარა) და ცხელ ბუხარში ზღებენ, რძე დამყავება ხაჭოს გაატალკებენ, შეეველებულ რძეს სხვა ჭურჭელში გადასხმენ; ანუ შეიძლება კიდეც რძე ყველათ შეადგონ: უნდა რძეში ჩაატდონ ხბოს კუჭის ნაჭერი, რომელსაც ამისთვის კარგი ყასბები განგებს სწუმენდენ და ჭეიდიან, და შერბე გახურებულ ბუხარში უნდა ჩადგან. მაგრამ ყველა მყაუეთი შეიძლება შრატო მოამზადონ, მაგალით ძმრით, ლიმონათ, მოცხარის წვე-

ნით და სხ. ხბოს კუჭი იმიტომ ამეკებს, რომ იმაში კუჭის წენის, რომელიც წარსულის ლექტიიდგან იცით ის წენი ყოველ ცხოველის კუჭშია და მომყავთ თვსება აქვს. ბუასილის დროს ან სიყავსეში შრატა დილით უსმო ერთის სტაქნიდგან სამს ოთხს სტაქნამდე უნდა დალიოს.

ყველამ იცის, რომ ხორცი ძალიან მოსანელებელია და კაცისათვისაც ნოყიერია. რამდენიც ხორცში მეტი სისხლია, იმდენი უფრო ნოყიერი და სამჯობინარია. ამისათვის დიდრონი საქონელი, როგორათაც ხარი, ცხვარი, სჯობს ისრე მოკლან, მინამ რომ დაკლან. როდესაც საქონელსა ხორცენ, ბევრ სისხლს აქცევენ, რომელიც ტუყილად იკარგება, ამისგან ხორცი გაშრება და როგორც უნდა ისრე მოსანელებელი აღარ იქნება. ყმაწული საქონლის ხორცი კუჭში უფრო ჩქარა ნელდება, მინამ ბებრი. სა, ამისათვის ავით შეათს უნდა ის ხორცი აჭამონ. ხორცისაგან სხუა და სხუა წუჭნისა და შემწვარს აკეთებენ შემწვარი, რომ კარგათ გამოვიდეს; უნდა დიდ ნაკვერჩხალზედ და ჩქარა შეიწვას; მაშინ ხორცი თავის წენითვე შეიწვის და ანათერი ტუყილათ არ დაიკარგება. ამის მსგავსად ჩუჭნ, კაკასიაში სწვენ წვადსა, რომელიც თუ კარგათ შეიწვა ძალიან მარტებელი და მოსანელებელი არის.

ხორცის ე ი, კუთების გარდა; საჭმელათ კსმარობთ მხედის სხუა და სხუა შიგნეულსა; ყველასე უკეთესი არის

საშა, კუჭი დაჭრილი ჰატარებდა ნაჭრებით და მოხარული; ეს ნოყიერი და ძალიან მსუბუქი საჭმელია, — ამის ჭამა ვასშათი კარგია: ტუნი ძალიან მძიმე საჭმელია და სტდებიან, რომელნიც ამბობენ, რომ ტუნი მარგებელია მოსარჩენელებისათვის. ის ჯანაიანი კაციისათვისც ძალიან მძიმე და მოუნელებელია. ღვძლი და თირკმელიც მძიმე და უკარგისი საჭმელია, თირკმელიც უნოყიერიანი არიან, თუმცა კაცი ადულათ ინელებს. ღორის ხორცი მაწინარია, იმისათვის კაცს მაგარი სტომაქი უნდა და ჭქონდეს, ერთობ ყველა მსუქანი საჭმელი მაწინარია მომეტებულათ თუ ქონი შემწუარია, მაგალით ერბოში შემწუარი თევზი, შემწუარი ბატი, ძალიან ძნელი მოსახლეობენი არიან. მძებვებს ღორის სორცისაგან აკეთებენ, მაშა სადამე ისიც მძიმე საჭმელია; ძველი ნადები მძებვები კაციისათვის საწამლავია, გირჩევთ, რომ წამსდარ მძებვებს კრიდოთ, ამასა ხან ისეთი საწამლავი არის ხოლმე. რომელიც კაცსა ჭკლავს. ამისთანა საწამლავი დიდისნის, წამსდარ ყველშიაც არის, ამასაც უნდა კრიდონეთ: (*)

კვიცისა და ჩოჩორის ხორციც გემრიელი, წმინდა და ნოყიერია, როგორათაც ძროხისა, მაგრამ ჩუწნ იმიტომ არა ვხმარობთ, რომ^ე ტხენები და ვარები ჩვენთვის საჭირონი არიან, როგორც მუშაობასში, ისრე საჯდომათ;

(*) ჩუწნი ოსური ყველი გი ძალიან კარგია, ამიტომ რომ დანერეთ:ლია იმაში ჭკერი შედის და ყველსა სწმენდს. კ. მ.

მაგრამ როდესაც ჩქნისში რკინის გზები გაიმართება და ცხენით ისრე საჭირო აღარ იქნება სიარული, მაშინ იქნება იმათი ხორცი ვისმაცხათ, და გირჩევთ, როდესაც შემთხვევა მოგეტყობ, იმაზე უარა აზრ ბძანათ.

ხანდისხან წგრილად დაჭრილს უმ ხორცსა სჭამენ ეს ძაღიან ძაწეინარის. უმის ხორცისაგან კაცს წელეშია ჭია გაუხნდება.

მტენარისაგან, ჰუროს გარდა ხმარობენ. კარტოფილსა გომბოსტოსა, მუხუნდოსა და სსჭა და სსჭა წჭანდისა და ხილსა.

კარტოფილი ისრე სიყიეობა არ აზრს, როგორც უნდა, რომ კაცი იმათი გაძლეს უნდა ბუკრი სჭამოს, ყველაზე კარგი დაფხენილია, მაგრამ ძაწეინარია; კარტოფილი ეღორტით საწამლეუია, კარტოფილის ეღორტებში არის საშაშო ჯანსათუხ სიუთიერება. გომბოსტო და მუხუნდო მარტებელია, მაგრამ ეოკელთუხ კაცმა კიარ უნდა იხმაროს, იმისგან კაცი იბერება, ე. ი. ქარებს იხენს რომელისგამო კაცს მუცელი სტკივბ. ბოლოგი სიმძიმოა, სტაფილოგი ძაღიან მარტებელი და მსუბუქა სჭამელია. სახეი ნიორა, დანძილი კარგია იმათთუხ, კანც ბუკრსა მუშაობს, ილაღება, ატრეუე სურავანდანებისათუხ, უღონობისათუხ და ზანტანებისათუხ. საღდათებს დანძილი უეჭართ და მართლადაც სახეზე და ნიორზე უფორ მსუბუქია.

ხილისაგან ყველაზე მსუბუქა ეურჭენა და სასამორთა, და მძიმე ნესვი და გოგრა სოკო ეოკელთუხ მძიმე საჭკელია, საგუთრივ როდესაც კრბოში სწვენ.

საჭმლის სანულებლათ სმარობენ, მდოგვსა, ხრტინსა, ჰიდზაღსა. ესენი მაწინანსნი არ არიან, მაგრამ უმაწვ-
ლობის დროს კაცი არ უნდა დაეხვიოს, ჰატარა ზაუშუებს
კი სულ არ ეჭმებთ, ძმრით საჭმელი გარგია, ამიტომ
რომ სიმეყვეს გუჭში უმატებს, რომელიც საჭმლის ჩქარა
მოსანულებლათ საჭიროა: გუჭის წვენიც სომ სიმეყვეა;
მაგრამ ბევრის სმარება კი არ ვარგა, როგორც ხანდახან
ჰატარა ქაღები გასვებ ხადიან, რომ იყრი მოუყადით:
თუ ძმარი კაცმა ბევრი იხმარა გუჭს ჯუშლის და საჭლეუ-
ქეს გაუჩენს,

მერმე გაიგებთ, რომ ჩვენ სისხლში სხუა ნაფოფუღუ-
ბთან საჭმლის მარალიც ბევრია. მარალი ყველას სხეულის
ნაწილში გადას და ძლიან საჭიროც არის იმისთვის,
რომ საჭმლის გათხელებას შეეღას, და სისხლსაც არ
უშუკებს, ძარღვებში გასქედდეს. ამას ახსნას დიდი ხანი
მოუხდები მაგრამ თქუჩნ თითონ იცით, რომ უმარალ-
ოთ არც ერთი ააჟი საჭმელი გემრიაელი არ არის, და
თუ კაცმა დიდხანს უმარალა საჭმელი სჭამა, მალე გა-
ხდება აჟათა ბუასილიათ და სხუა მძამე სხეულობით. მა-
რალი თუმცა არა სჩანს, მაგრამ ყველასა რასაცა გჭა-
მით, არის, როგორც ჰირუტევი ისრე მტენარჭვი, — მა-
გრამ იმათში საკმაო არ არიან და ჩვენც უნდა მოუმატ-
ოთ, ე. ი. ყველას საჭმელს მარალი უყოთ. მარალი, რო-
გორც იცით, არის ქვა, მინერალი, რომელიც იზოკება
მარლიან ტბებში, წყაროებში, და ატროფიკ ზღვის წყა-
ლში, რომელშიაც, თუ ბევრი მარლია, ეს წყალი დიდ-
ხან რომ ადუღოს კაცმა და დანამოს, ჭერჭლის ძირში

მსხვილი ზარბოკით მარბილი დარჩება. კარგ მარბლს უხდა წმინდა და თუთრი ზარბოკის ფერში ჭქონდეს, ასე რომ თუ თბილის წყლით სამსე სტაქანში კაცმა ჩაუარა და აურია, მაშინვე უნდა გადნეს და წყალი არ უნდა აამღვრიოს. ცუდ ფერი მარბილი, (*) რომელიც ამღვრეს წყალს და ქვიშას ძირში ღვეს, მაწინარია, ხან სწამლავი ნივთიერება ურევია, რომელიც მიწაშივე აერევა. ამგვარი მარბილი ნამით უნდა გაწმინდოს, რომელიც ეველას შეუძლიან თავის სახელში გააკეთოს, ამისათვის უნდა მარბილი წყალში გაადნოს და აადუღოს. ადუღების დროს, მსუბუქი ტადასი ზირსედ მოეჭტევა, და გოგზით მოიხდება, მძიმე ქვიშას კი ძირში დაღვევს; თითოხ მარბილი კი დამდნარი წყალში რჩება, რომელიც წყლით ტალახს მოხდიან, მაშინ წყალს სხვა ჭურჭელში ფოხილათ გადასხმენ, რომ ძირის ტალახმა არ ამღვრიოს, და მაშინ გადნასმულ წყალს კიდევ იქნამდინ ადუღებენ, საამ სუღ ერთიან ნამათ არ ამოვა და ბოლოს წმინდა მარბილი ჭურჭელში დარჩება.

ეველასე მარბებელი და კაი სასმელი კაცისათვის, რასაკერველია წყალია. ამ ღვეტიან თავში მოგასხსენეთ რომ წყალი არამთუ მარბებელია, და ზირიქით ჩუჭნის სხეულისათვის ფრიად საჭირთა; უწყლით სამღვესაც ვერ გაკსძლებთ. ეველას წამლებსედ წყაროსი და მდინარისა უფ-

(*) ტფილისში ჭვიდიან მომეტებულ ნაწილს ცუდ მარბლს, რომელიც უოკელთვს უნდა გაწმინდოს.

რო გარდა, ამიტომ რომ ეოკელთჳს მოძრახობს, და ამასათჳს ადვილათ არა სდებს სსჳა და სსჳა უკარგისი ნიჳკითის შერევისგან, რომელიც მიწიდგან ანუ ჰერიდგან ხჳედება; ერთ ადგილას დამდგარი წყალი გი, ტბისა, ჭიხა ეოკელთჳს სდებს დამშალ ხის გადანარქენისგან, ცხელისგან და გიდეჳ სსჳა და სსჳა მინერალისგან — გაი წყალი, თუმიცა გემოთი მტენარია, მაგრამ იმაში ეოკელთჳს მარია, რომელიც იმის თჳსებს სულ არ უშლის. დაწმენდილი და ნაშით გავეთჳბული წყალი გი, ე. ი. რომელშიაც მარლი სრულაად არ არას, — სისმულათ არ გარდა, როგორც მღჳრიე და უწმინდური წყალი, წმინდა წყალი კაცისათჳს არის ეველასჳე უკეთესი სისმული, და მე თქჳსნი გიჩხეკო, რომ ავით მეოფეს კაცს როგორც ავით მეოფობა უნდა სჭირდეს. — წყალი უნდა გაბედვით დასლევისათ, თღონდ გა სისმული წყალი ძალიან ცივი არ იყოს. ზოგნი ჰთუქრობენ, რომ, როგორც კაცი ავით არ განდება და მოსწუროდება, მაშინვე ცხელი წყალი ანუ სსჳა ქერის ან ჰერის ნახარში უნდა ასეანო: ეს სრულეებით მართალი არ არის: ეველ ნახარში, როგორათც ცხელი წყალი, უბრუნა ახალ წყალსჳე მარგებელი არ არის.

მდინარე წყალიც, მაგალითათ ჩჳსნს ტფილისში, სშირათ მღჳრიეჳ ხოლმე და ამისგანა მარწინარია: ამგარი წყალი უნდა გასწმინდოს, რომ მღჳრიე წყალმა ცოტროს ტარბით უხინრათ ჩჳსნი სიმრთელე არ მოშალოს, არას ბეგრნაირი წყლის დასაწმენდი ღონისძიება; მაგრამ ეველასჳე უკეთესი ნახარით დაწმენდა ე. ი. დასხას სედ

ნელსულა წყალი, რომლისგანაც ეველა უპირისი შერეულ-
ლობა იმასე დასრება და სუფთა წყალიცა შუაში გვა
წელს დანაყლის შაბითაც სწმენდენ, რომელსაც ჭერთან
წელით სამსე ჭურჭელში: ეს ღონის ძეხვა მართლაც
არის და უწყინარც. (*)

სამანერალა წელებს (**) იმით ეძახიან, რომელშიაც არის
შერეულობა სხვა და სხვა მინერალებისა. ამგვარი წყალი
მაწაში, რომ არის, მინამ დედამაწადგან არ გამოვა,
გზასედი ირეთ მაწასა და ქეებს ხედავს, რომელთაც ად-
ნობს და დედა მაწადგან გარეთ გამოაქვს; ამ რიგათ
წყალი ჩქტნი ტფილისის აუზებისა, არის გოგირდის შე-
საკებულება, რომელსაცა გვძნობთ არმთუ გემოთა,
არამედ სუნითაც. არის წყალი კალა—ქვანის და მარლის
პარაშოკიანი, მაგალით ბორჯომში და ესენტუქში,
ჟელეზნოვოვსკში და სხ. ამასთანა წელების დანიშნა
ავათყოფისათვის ექიმის საქმეა-

წელის გარდა ჩქტნს ვსვამთ ყავას, ჩაის, ღვინოს და
ოდას.

ყავა და ჩაი მარტო სსსმელნიცა არ არიან, ამით უფ-
რო საჭმელი უნდა დაუძახოს კაცმა, იმიტომ რომ იმით

(*) თიხის ჭურჭელში წყალი არ უნდა შეინახოს, უხ-
ილავთ მაწა ერევა წელსა და გაცსა სწყენს, ამას ჩქტნ
ვერ გიგებთ, ეველასე უკეთესი წელისთვის მინის ჭურ-
ჭელია. (**) ჩქტნი სალდათები ეველა სამანერალა წეა-
ლს, ცხელ წელს ეძახიან, თუმცა მდინარესედაც ტაგი,
რომ იყოს.

ხანდ. სხენ კაცი შაშხადს იკლავს, როგორც იმათ შესაკუბულობაში არის ნოყიერება, ერთ გვარს ჩაის, რომელიც არის კალმეისა, წამლათ ხმარობენ, რომელიც გულისუსტრანებისათვის ძალიან კარგია. კალმეის ჩაი ფილაქანით ისე იღება ტფილისში სომხების დუქნებში, ამ ფილაქანის ნაჭერს ქოთანში სდებენ, წყალს ასხმენ, და როცა წვენი ისრე იხარშება, მერმე მარლს უშებრებიან, კბობსა და კარგ ნაღებსა. ეს წუტნი ზუროთ უნდა სჭამონ; ჭერცოტა სასიზღარია, მაგრამ ბოლოს კაცი ძალიან ეჩვევა და მე თითონ მინახავს ისეთი გაცნი, რომელიც გულსუსტიანები და სნუღნი ეოფილან, მაგრამ ამ სასმელს ისრე მოუჩინია და დაუსუქებია, რომ კაცი ვეღარ იტნობდა.

აქაურთა ჩუტნი ღვინო, თუ კარგის ეუჩმინისაგან არის შეშდგარი და შეღებილი არ არის, უწეინარია: მაგრამ აქაური მიკიტნები წითელ ღვინოს საწამლავ ღურჯს ქმას ურევენ ანუ სხაღენძიან არჯასხს, რომ ღვინო უფრო სქელი და მაგარი დადგის. ეოგელთს. ააფი ფასის წითელი ღვინო, თუ ძალიან მაგარია და თითქო ჰიძის კრავს, ძალიან საიჭვია, თუთრი ღვინოც საფრთხილებელი არ არის.

არაუი ეს სასმელი მუშისათვის მარგებელია და ატრეთვე საღდათებისათვის, რომელიც დიდხნის ომებში არიან. მაგრამ იმათთვის, რომელიც ცოტას მოძრაობენ წიგნზე სხედან, სწერენ კათხულობენ, არაუი მავნებელია: ის უმეტებს სისხლის ავარდნასა თავში, ფილტვებში, ამისთანა ხალხს უფრთხთაც ხშირი ანთება. აქეთ ავაომ-

ყოფს ხომ სულ ან დაეღებ. დაჭრილ საღდათებს გაუ-
გონიათ, რომ კითხვი ანაჟი უოგელთუნ იმათი მარტებუ-
ლია, და უიმიროთ ცხორებს ან შეუსილიანო. ამ ანონს
თავის დღეში იმათ თავიდან კანტი კეჩ გამოუღებს;
ამიტომ, რომ, რომც კარგა დაღეკენ ტკივილს ვერა
გკმნობენ; თქვენ თჯონ შისჯებთ; ამისთვის ისინი
ვერა გკმნობენ, რომ სიმთვრალეში სხვათ ანაჟი
ესშით და ანცა გკმნობენ, ტკივილივი აქვთ და სნეუ-
ღებს უფრო და უფრო უმსუღებათ, ამას გარდა სისხლი
ანაჟისაგან ხდება, მოელი სხეული იშლება და ჩვენნი
დაჭრილი საღდათები. ატსტავკაში რომ გამოვლენ, მო-
შეტებული ნაწილი სსსნეულში წებთან და ისტებთან
წყაღმანგებრებით, თითონვე ღვთობით მღვთ თავებს
ანონცენ, რომელაც ხან წყაღმანგით გათავებთან და ხან
საოფლით.

ღვთობა, მეტის მეტი მუდამ ანაჟის სში, სსნეულბა
ანის, რომელსაც წამღობა უნდა. დაღაკტები და საოფლის
ექიმები გისრულბენ ღვთობის მონჩენასა, მაგრამ ძვ-
რათა შეკლიან. იმათი ღონის ძიება სშირათ მანკებუ-
ლია ანუ, მანც, უსარტებლთა. ხანდისხან შეიძლება ღვ-
თა სიმთვრალეს გადაუჩვას, თუ რომ დიდხანს ღვთის
უოგელ საჭმელში ანაჟი გაუჩონ, რომელსაც ის სსწაშს
ამისგამო ბოლოს ანაჟი მობუნრდება. სამეურნალო სწა-
ვლაში ანის ბეკრი ღონის ძიება სიმთვრალესედ. იმათი
განწესება ექიმის საქმეა; მაგრამ მომეტებულ ნაწილს
ისინიც ვერა შეკლიან და ღვთობი თითქმის გადამდინ
უოგელთუნ ანონცებთან, თითონაც ჰბუნრდებათ და სხვა-

საც ახერხებენ.

შემთხვევით კაცი, რომ დაითვრეს და იმისა გამოდგება შინდომონ, უნდა ცივი წყალი დასხას, ნაშადერინი სპირტი ასურებინონ, უნდა შინის სასაქმებელი ანუ სქელი შავი ევა დააღუვიინონ. სასარგებლოა, რომ მთვრალს მსუბუქად კუბრიანი ზარკი წაუსვას, რომელისგანაც ძალიან სველდება და ხან ჩქარა გამოფხინდდება. თუ კაცი ძალიან მთვრალია, უგრძნობელად გვია, ან მოძრაობს, წითელი ანუ ძალიანი ფეთელი შინის ფერა აქვს, უნდა უეჭველად საქვიმო წამლობა, ამიტომ რომ, სიკუდილი შინდომობებულა.

ლექცია XI.

სისხლი. სისხლის ბრუნვა. გული. სისხლას ძარღვები. სისხლის გამოშვება.

ამ ორის ლექციის წინათ, თქვენს გაიკეთ, რომ წვრილ წელებში საჭმელი ორ ნაწილად განაყოფიება: უპარგისა ნაწილი, რომელიც ტანისათვის სჭირა ან აზის, სქელი მსხვლ წელებში გადადის და მეტე გამოიყრება, მეორე ნაწილი თხელია და აეთრი როგორც რძე უნდა ძარღვებში შევიდეს, სისხლათ იქცეს და მთელ სხეულში იზბინოს, რომ ტანი ჭკვებოს. ამასვე წინა ლექციაში დავდექი და ესლ მოგახსენებთ, ეს თეთრი სითხელე ძარღვებს როგორ ხვდება, სისხლათ როგორ იქცევა და ძარღვებში როგორ დაბობს.

აიღეთ ახალი ნაჭერი წვრილის, ე. ი. კუჭის ხალა წელისა, რომლის ცხოველისაც კინდათ ვთქვით ღორისა, უკუღმა გადმოაბრუნეთ, როგორც ხელთათმანის თათი, და თბილის წელით გაკრეტეთ წელის შინა შიკი. მუკე ნახაშთ, რომ ამ შიკს დუჟის გარსი აგრამს, რომელიც კიდეც იცით ჩემის უწახდელო ლექციებითგან, რომ ეს გარსი ადგილ ადგილ შექრთებულა და ყოველთვან დუჟისგან სველა, რომელიც სწენის ცოცხალ გარცში. სსუას ვეწაფურსა ნახავთ და ვერც შეიკნებთ:

გარსი ჰტყლათა და სწორეთა სხანს, და იმას გაწყობილობის მეტა სხვა არა ჩამსრ: მაგრამ თქვენ იცით, რომ ამიგათ არ არის მთავრეთ, რომ გარსსე სწვეთს ღორწო და ეს ღორწო პატარა ბუშტებიდან ანუ ჯირკვლებიდან გამოდის; რომელიც ისრე არიან დუჟის გარსში, რომ თვალთ არა სხანს ამ ჯირკვლებს შაშინ დაინახვთ, რომდესაც გადმოაბრუნებულ წელს დიდათ მახვენებელ მანით გაშინჯვით, რომელიც აჩვენებს, რომ მთელი დუჟის გარსი ამ ჯირკვლებით სმისკა. მაგრამ ჯირკვლებს გარდა, დიდათ მახვენებელ მინაში ვნახავთ სხვა—მასალაებსა, რომლებსედაც ესდავ მოგვეპარაკებით,—ჩვენ იმაში ვნახავთ, რომ დუჟის გარსი ისეთი ჰტყელი და სწორე არ არის, როგორც უბრალო თვალთა სხანს; იმაში ჯირკვლებს გარდა არას რამდენიმე ხაოები, როგორც გამოდის ხაო, ეს ხაოები ძალიან წვრილები წელ შუა არიან გამომკერილნი იმ ალაგს, სადაც საჭმელი წელეებში გადის,—და თუ შინა ძალიან აჩვენებს, ისინი კვანან კელთათმანის თითებსა ანუ ძრახის ძუძუ-

ებსა. აი ეს ხაოები, არ დატკეპიწედეთ, არიან თრსაგ წკრ-
ილ წელესის მსარესა, და როგორც წურბულა, სწოვენ
ამ სითხელეს, რომელიც სსჭლმადგან იყოფება, ისინა
სწოვენ და მერმე უშვებენ ღუჟის და გარეთ გარსის ქვეშ
წელესს (*). ამ ადგილას მდებარებენ წკრალი ძარღვები;
ისინიც აქვე ძარღვებთან გროვდებიან ერთს ადგილას და
ასხმენ დიდი ძარღვში სითხელეს.

დიდი ძარღვი მუტლიდგან ზეით მიდის, გადის
გულის ფარში და გულში, მარცხენა ფერდის ძვალთ.ნ.
რომელიც მდებარებს შინკელ ფერდის წიბოს ზეით.
სითხელეს მეორე დიდ ძარღვში ასხამს, და იქიდგან
გულში მიდის. ამოობით დარბის მთელს გულისა და მუ-
ცლის შინკანში, რჩება ცოტას ხანს ღვიძლში, კელნთაში,
ფელტკეში, აქ სისხლათ კოოდება და მხოლოდ მაშინ
დავარდება ჩუწნ ტანის სასრდელათ. ახლა როგორც
სედავთ, ჩუწნ წოდებულს შინკანში, კოოდება ერთი
სსჭმლის ნაწილი, და სწარმოებს დაუდგრომელი და სე-
რხინი მუშაობა, მაგრამ ამ მუშაობასუდ ბევრს არას გე-
ტყვით, ამისათვის, რომ კანგათ გაიგოთ, უნდა სსჭა მე-
ცნიერებანიც იცოდეთ ამათ გარდა, რომელსაც მე შოგა-
ხსენებთ. თქუწნთვს სსკმაოა, მხოლოდ იცოდეთ, რომ
წელესში სსჭმლიდგან გამოდის თეთრი სითხელე, რომ-

(*) წელის მილი სემ კანისაგან არის შედგენილი
რომელნიც ერთი მეორესუდ მაგრას აწყვას ზეით ხორცია-
სა, მერმე წკრალი, სვრელოვანი, და შუაში ღუჟისა. ისინი
შეიძლება, როგორც წებოთ მიკრობილნი ქალადდე-
ბი ისე გაიყვნენ.

შედიდა გავს რძესა; ძარღვებში და სხვა შინაჯანებში ამ რძიდგან სისხლი კეთდება, კიდევ გიმეორებით, რომ ეს შეშაობა ძნელია, მაგრამ ისეთი სარგებელია კი არ არის, რომ კარმა ვერ ტაიგოს, — მხოლოდ კიდევ სხვა უნდა იცოლოდეთ, ამას გარდა, რასაც მე მოგახსენებო (*).

ესლა ვინათო რა არის სისხლი ანუ რა განსხვავება აქვს იმ თეთრ სითხელსთან, რომლისგანაც თეთონ შესდგა.

როგორც დედაკატის რძე, ძროხისა, კირისა და სხ. არ არის უბრალო სითხე, და შედგენილია ბევრის მასალებისგან, რომელიც ისრეს შეკრული, რომ არა სხანან, ზგროვე სისხლში არიან ბევრი სხვა და სხვა ნაწილები. ყველა ტანის ნაწილები სისხლში ქმრულობენ თავისთავს სარგებელს: კუთები, ძვლები, კანი, აფუკები და სხ., — მას სისხლში უნდა იყოს, და მართლათაც ყველა რაც სხეულსა კვებებს არის, მაგრამ ყველა იმ რიგით არის, რომ მარჯვეთ გადის სისხლას ძარღვებს შუა სხეულის ნაწილებთან. კაცის სისხლს თავის სუნი აქვს, რომელიც იმი-

(*) ჭარხლისგან შაქარი კეთდება, ზურის და კარტოფილისგან არაფი. ძვლებისგან ფოსფორი; ჭეკვს, რომ ჭარხალში შაქარია, ზურში და კარტოფილში არაფი, ძვლებში ფოსფორი, მაგრამ იმაში, როგორ არიან, ანუ იქიდგან, როგორ მივიღოთ, ყველა ამას გვასწავლის, საყუთარი მეცნიერება — ხიმია, აი ეს მეცნიერება კაცმა უნდა იცოდეს, რომ კარგათ გაიგოს, თუ საჭმელიდან როგორ იყოფება ისეთი ნივთიერება, რომელიც ჩუქნის სხეულისათვის საჭირია.

საკე რფლის სუნსა გავს, — და ყველ ცხოველის სისხლ-
 ისთვის საკუთარი სუნია აქნეს, რომელიც კაცისა და სხუა
 ცხოველის სუნს ანა გავს. თუ სისხლი გამომიშო კაცმა
 და თეფშსედ დაასხა, შევევლდება, როგორც რძე, და
 არ ნაწილათ გაიყოფება: მაგარი და თხელი. თხელ ნაწილ-
 ღმა ბევრი წყალი იქნება ხოლმე ე. ი. ერთი წვეთი წმინ-
 ნდა სისხლი რომ იყოს, **780** წვეთი წყალი, დანარჩენი
 სხუა ნივთიერება არის, ე. ი. ცილა, რომელიც კვერცხის
 ცილასა გავს, სიმსუქნე საჭმლის მარბილი, გაჭი ფოს-
 ფორი და რბილი ძარღვი, სისხლის სიწითლე ძარღვსედ
 არის დამოკიდებული, თუ რბილი ძარღვი და სხუა მაგ-
 ანი მასწავლები სისხლში ცოცხალი, — მაშინ ის ძალიან გა-
 წყლდება, გათხელდება. კაცი გაუკითხდება, და შარსე
 არაფერი სიწითლე არ ექნება და წყალი ჩვენი სისხლი-
 დგან სხუა და სხუა სხეულის უფროსში გავს. გულში
 თავში, მუცელში. აი ეს იქნება წყალმანკი. საკუთარივე ხში-
 რათ კაცს მაშინ აქნეს, როდესაც ციებისაგან და აგრეთვე
 სხუა დიდხნის და მძაბე ავით მყოფობისაგან მოარჩება,
 როგორცაღ სიჭლეტე, ზუასიდი, მუცელა და სხ.

შედგენილობით სისხლი ამ თუთარ სახელებსა ჰგავს,
 რომელიც საჭმლისაგან წელებში განიყოფება, და მხო-
 ლად წითელის ფერით აქნეს განსხვავება; და როგორც
 სისხლის სიწითლე რბილ ძარღვსედ არის დამოკიდებ-
 უდი, იმისათვის საჭმლის სითხელე სასხლისაგან იმით
 ირჩევა, რომ ეს რბილი ძარღვი ანა აქნეს, რომელიც
 სისხლში ყოველთვის არის.

სისხლი, რომ ყველა სხეულის ნაწილებში დაარბის,

იმათა ჭკვებს. ეს ჭკვება ესრეთ სწავლობებს: როდესაც სისხლი რომელსაჲმე ნაწილს უახლოვდება, მაშინ ეს ნაწილი სისხლიდგან ძარღვებს შუა იწევს იმ მასალას, რაც თითონ უნდა: ძალი თავის მასალას იწევს, კუთი თავისას და სხ. სისხლი სხეულს გამოისადგებ მასალას აძლევს, და ამის სანატრლოთ, რაც სხეულსარეკტირება, და დაძველუთ გამოაქმნის განსუდ და ფილტვებსედ ორღანების გარეთ. ამგვარათ სისხლი, რომ სხეულსა ჭკვებს, უვარგისს და უწმანდურ ნაწილს იხადავს, ხდება და უნდა გაიწმინდოს სისხლი, როგორც შერე გაიგებთ, იწმინდება ფილტვებში, აგრეთვე ღუძღში და ელენთაში ამისათვის, რომ სისხლი წმინდა იყოს, ე. ი. მრთული; უკუჭულად უნდა რომ ეს შინაგნება კარგათ იყვნენ, სხვა და სხვა წამლებით სისხლი არ გაიწმინდება; და თქვენს ნუ უჯერებთ იმათ, რომელნიც გარწმენებენ რომ არის წამალი, რომელითაც სისხლი გაიწმინდება. შეიძლება რომ სხეული კაცი მოარჩინოს, აგრეთვე სისხლი უკეთეს მდგომარეობაში მოიყვანოს, როდესაც კაცი სხვა და სხვა ორღანების სხეულებას არჩენს მაშინ, სისხლის გაწმინდა არ შეუძლიან.

სისხლი, როგორც გითხარით, მოელს სხეულში დაბნას; იმას ვინ რწმის, ვინ ევხება ისრე ძრეელ, რომ ერთს მისულში თუშაც ღობებენ, ხელებში და ფეხის ბოლოებშიც, ერთის სიტუკით ყოველ სხეულს ნაწილში? ამ კითხვასკად, მე მგონია, თქვენს მაშახუე მამაკებათ,

რომ გულსა; მაგრამ ეს როგორ სწამოებს, ეს ლაგ
შოვილასწავლებთ.

გულის შესედულობა და ფორმა თქვენს იტათ: გაცის
გული სრულებითა გავს დიდ მხეცების გულსა, როგორ.
ათაც ღრისსა, ხარისსა, ცხვრისსა და სხ. სიდიდით
ხარის გულსე უფრო ვატარა. (*) გული გუთია და ში-
გნიდგან ცარიელი. ის შეაგულში მოელ სიგქესე მაგარის
კანით თრანსკერათ იყოფება, მარჯვენა და მარცხენა,
ასე რომ ერთმანერთში არათერი შეერთება არა აქეთ,
და სისხლიც ერთის ნახვერიდგან მეორეში კერგადვა და
ატრეთვე იქადგან.

გული ძარღვებსედ ჰქიდას შეკრდის სიღრმეში, შეკრ-
დის მარცხენა ძვლის ახლო, სწორეთ შესამე. მეოთხე და
მესეთე მარცხენა მხარის წიბოებ ქვეშ, კანის ჰარგში,
რომელიც ჰეთარავს ეოველ მხრიდგან. გული გაცს მუდამ
უტემს. ე. ი. განიერდება, რომ სისხლი შეიწიოს, და
იკუმშება, რომ სისხლი თავისაგან გაიყვანოს მთელს სხე-
ულში; გულს, სისხლის შესისვლელათ ანუ იქადამ გამ-
ოსასრულელათ აქენს რამდენიმე ნახურეტი, რომელნიც
ერთჯან დიდ ძარღვებსა. სეით თავში მარჯვენა მხარეს
გულსა აქენს ერთი ნახურეტი, რომელშიაც ორი დიდი
ძარღვი ასხამენ სისხლსა, ერთი სეით მკერდიდგან და
სხუა ტანის ნაწილებიდგან, მუცლიდგან და ქვეით
კიდურებიდგან.

შეა გულის მარჯვენა მხარეს არის კიდევ დიდი ნახ-

(*) მოელ გაცის გულს ვატარა მუშტის სიდიდე აქენს.

ზრეტი, საიდგანაც კიდევ იწეობა ერთი დიდი ძარღვი, რომელიც ფილტვებშია მიდის. გულა, რომ გაგანიერდება სისხლის მასაწევით ორას დიდის ძარღვისაგან — მარჯვენა გულის ნახევარი მისწრაფლად შეიკუმშება, რომ სისხლი გარკვეოს იმ ძარღვში, რომელიც ფილტვებშია მიდის, და ამავით სისხლი, რომელიც მარცხენა გულის მხარეს სულ არა ხვდება, ვერ ფილტვებში იყოფება, სადაც დიდი ძარღვი, რომელითაც სისხლი ფილტვებში მოვიდა, იყოფება შატრას შატრას ნაწილებით, და როგორც ბაღი ისე იფანტებიან მთელ ფილტვებში. ეს ძარღვები ფილტვებში კიდევ ერთდებიან დიდ ძარღვებთან, რომელთაც ასხამენ სხვათა გულის მარცხენა მხარეს სისხლს, რომელიც, როგორც მარჯვენას ექვანდა, ისე იმას აქვს რამდენიმე ნახევრეტი სხვათა ბოლახ და ერთიც შეუძია. მარცხენა გულის ნახევარით განიერდება, როგორც მარჯვენა ნახევარი, რომ ფილტვებიდან სისხლი შეიწიოს, და იკუმშება, რომ სისხლი იმ ნახევრეტი გარკვეოს, რომელიც შეუძია (*). ამ ნახევრეტიდან იწეობა კიდევ დიდი ძარღვი. ეს ძარღვი, გულის შარვიდან, რომ გამოდის, იქვე ორ ძარღვებთან იყოფება: ერთს მარჯვენა სისხლი სხვათა ტანის ნაწილებთან, და მეორე, ხადის მუცელში, მუცელს ფარს

(*) ეველა ადგილს. სადაც გულიდან ძარღვები იწეუბენ, იმათ შუა განას ფარდები არიან, ეს ფარდები ხაშინ ნამოყვარებიან, როდესაც სისხლი გულიდან ძარღვებში მიდის და უკან აღარ უშვებენ.

შუა, და შოელ ქვეით ტანის ნაწილებს სისხლს აწოდებს. ეს ორი სკოთი და ქვეით ძარღვი, რამდენსაც გულის შორდება, იმდენი უფრო და უფრო, როგორც ხეზე ტოტები, იმ რიგით ნაწილდება, და ბოლოს ისეთ წკრილ ძარღვებით სანაწილდება, რომ თუ არ დადად მანკიანებულ მ.ნ.მ.ისრე უბრალო თვალთ არა სისხან ამ პატარა ძარღვებს ქქვანთ თმოვანი ძარღვები, მაგრამ ყველა თმასზე უფრო წკრილები არიან აი ამ ძარღვიდგან გადის სისხლი ჩქნ სსკულის ნაწილებს სკვებავათ. სისხლი, რაც სსკულისათვის გამოხადები მასალებია, იმას ახარებს და უფარვის თითონ იღებს, ამოებით დაბბის და მერმე თმან ძარღვებისგან მომსხე ძარღვებში გადადის, რას მელოთ მიაქნო უკანვე გულის, რამდენიც მადის უფრო და უფრო ძარღვები დადებთან და განაგრძებთან, და ბოლოს გადადის იმ ორ დიდ ძარღვში, რომელნიც სისხლს მარჯვენა გულის ნაკვერძი ასხმის ძარღვებში, რას მელნიც გულისგან ტანის ნაწილებთან მადიან, დაბბის სუთოა სისხლი და თიღტებში გაწმინდილი, და ძარღვებში, რომელნიც სხუა და სხუა ტანის ნაწილებიდან გულის მადიან, დაბბის უწმინდური, რომელიც თიღტებში უნდა გაწმინდოს. ჰარველ სისხლსა ქქენ შვეთქელი სისხლი, და ძარღვებს, რომელშიაც ეს სისხლი დაბბის, მიუთქელი ძარღვები, მკარესა ქქენ მოსაქტევი სისხლი და ძარღვებს სისხლის მოსაქტევი ძარღვები მიუთქელი ძარღვისგან სისხლის მოსაქტევი ძარღვის გარდასკვალსედ. მდებარებენ თმანი ძარღვები, სისხლის მოსაქტევი ძარღვები ტანის ზირთან გან ქვეშ ისე ახლო

მდებარებენ, რომ თვალთ შეიძლება გაცნა დაინახოს, მათგან: გელში, ლურჯის ზორანს: გე. მიფოქელი ძარღვიები გი მდებარებენ ღრმით გუთებში ძელების ახლო. მიფოქელი ძარღვი თვალთ არა სხანს, მაგრამ გელით შეიძლება გინინჯოს, ამიტომ რომ ისინი როგორათაც გული ისრე ფეოქენ, ამისათვის ექიმები მაჟანუნასკენ, ე. ი. სოვლიან მინუტში მიფოქელი ძარღვი. აგრეთვე გული, რამდენჯერ გაგანიერდება და შეაკეუშება. შუა ჯანის გაცნ გული ერთ მინუტში 75 ჯერ უფოქენ ემიწვლებს უფრო მომეტებულს და ბერებესკი ნაკლებათ. გული ფოქას გაცნ ღედის მუცელშივე დაუწეებს, მ. შინ ერეკება მთელს სხეულში სისხლს, რომელიც ემიწვლში ღედის მუცელიდან ერთის ძარღვთ მიდის და უკანვე არის ძარღვთ ბრუნდება, ამ სავ ძარღვს, რომელიც ერთმანერთსედ არიან დახეუღნი, როგორათაც ზორანი ქქან ჭიბი, რომლისც ემიწვლი დაიბადება, ჭიბა გაუშრება, მოკარდება, და სისხლს თვითონ ბეუქი სეჭმლის: გან იგოებს, გული იმ გზასკედ ერეკება, რომელიც მექსლა მოგახსენეთ და არამთუ სიგჭდილამდის უცემს, არამედ სიგჭდილს შემდეგ რამდენსამე მინუტს, ასე რომ ქაცი სრულებით რომ მოგჭდება, შეიძლება ღეში, რომ ვასჭრან, შენიშნონ ნელი გულის ნძრევა; ბეუეს და სხვა რამდენსამე მხედს ეს გულის ნძრევა, სიგჭდილის შემდეგ რამდენსამე საათს აქქს სოღიე

გულის სხეულება მრავალია; მაშინ შეიტყობა, იმისი სხეულება, რომლისც გულის გვერდსკედ ტვივილი გაუხნდება, თრთოლას დაუწეებს, დარღისაგან ანუ მთელი სხეუ-

გულის სუსტობისაგან მიიშვედარუნება. ყველა ამ ტყა-
გილებს უჭეჭლათ ექიმობა უნდა; მაგრამ გაცნა შენგან
მსწრაფად გულის ტემა დაემატება, გირჩევთ, რომ პი-
რველ შემთხვევაში ტემა წყალში დასველებული პირსხოცო
დაიდოთ, ანუ პირველ ეთანული ამისგან გატეხის ნუ
შეიშუთ. კარგია გიდევე სამლოგვე დაიკრათ, ნაკუთებზე
ანუ წინა მხარეს და აგრეთვე ტევის წყლის დაღვება,
მხარე და წყალი ერთად არეული, ღამიანანი წყალი.
გისაც ჩქარი გულის ფეთქვა აქვს, უნდა მართალი და
მშვედობანი ცხადდება უკვადეს, შეტი დაიძინოს, ღვინო
და არაუი სულ არ დალიოს, ცოტა იმუშაოს, ხანს დროს
არ იძინოს ანუ დაღვამდინ არ იძინოს.

შეთუქველ ძარღვისედ მარტო ერთ სნეულებას მოგახ-
სენებთ, რომელსედეც ხალხში იმასე ბევრს დაჰმარტობენ.
ეს სნეულება მოურჩენელი და სასიგუდანიოა. იმას ქუჩან
ძარღვს დაჰმარტება სისხლის შედგომისაგან. აქ განები-
რომლებითგანაც ძარღვი შედგენილია, რომლისზე და
გიღის სისხლის მაწოდისაგან გამოიწვეიან, გაბერებანი
და ამობით პირველით გახდება (*). ეს პირველ, ყოველ სი-
სხლის ტოტის დროს ე. ი. ყოველ გულის ტემაზედ,
განაერდება, დიდდება, განი უწკრავდება, და რასაცკვე-
ველია ყოველ მანუტს შეუძლიან გახდება, და რომლისც
გახდება, მაშინ სისხლი გაცნა გვამში ჩაქცევა, გაცი სი-

(*) ყოველი სისხლის ძარღვი, როგორცაა წელი, ხა-
ს მილი, რომელიც შედგენილია სიმის განიდგან: გარე-
განი, შუაგული და შიგნითი.

სსლასკან დასურტდება. და მოკრძობა. კიდევ გიმეორებო, რომ ამ სსკულებს მოარჩუნა არ შეიძლება, და რომ ავით შეოფი რამდენსავე წელს წას ისრე შეიმ-გრან, რამდენსავე სსკურნალო დონას ძალებით შეიძლება. სსსლას მომქავე ძარღვებსაც, რომელთაც სსსლდი გუღმა მაქქით აქქით სსკულება, რომელიც მფეოქელ ძარღვს დაჯირებასა გავს. ეს ძარღვები განიერდება, იხურება, განქვეშ. როგორათაც ღურვი სასკვები. ეს სსკულება სსკუთრავ სოლდათებს ფეხებსველ გაუჩნდებათ, დიდხნას რმის შემდეგ. ეს სსკულება თუჩნა სსშაშარი არ არის, მაგრამ ძსეღათა რჩება, თუ განმა სშარათ იარა, იმას გელარა უშეღლისრა. სსსლდის მომქცევი ძარღვები უგან განსკადთან რომ გგანიერდებათ ქქან სოკო, სოკო დაეიაროება მუღამ შან ვდომასკან, ცხესკე ვდომასკან და ღუღლის სსკულებსიკან. სოკო იქნება ღა და დხურული. სოკოს დროს, ე. ი. როდესიც ძარღვები განსკადთან გგანიერდებათ, მაგრამ იმათში სსსლდი არა სხანს, გაცნ ამ ალგას ქუიღს და უწებს, წელის ტვაგიღს, სიფაზეს და ძსეღად ასქმებს ძადიან მაგარ სროვას. მაშან მარტებულნი არიან დიდხნს სიარული, დინანსტიკის გეოება, დიღით შრბა ტის დაღება, და სსშქელათ უნდა სხტ; და სხტა მწკანიღა, ხაღი, ფურძქა, ბასტსეული; ხორცი ცოტა უნდა ჭამოს; ღვინა და არაეი, ხომ სრულიათ არ უნდა დაღიოს. მაგრამ ღა სოკოსე, როდესაც სსსლდი ძარღვებიც გგან ფონას დაწებს, გაცი მსუბექათ შეიქნება და ეს სსსლდის წვეთა უნდა შეწვეტოთ; და თუ ძრეულ ცაძლიერდა

უნდა ცივის წელის წისმულებით შეწვავთ, საღების შენელებულით, შუხის ქუჩის ნახარშის შაბით. მოშეტებულა სისხლის წვეთას, რომელიც კაცს აუძღურებს ექიმობა უნდა.

ვინც თხელის წელიანის სისხლით ავით არის, სსტანის ნაწილებიდანაც ხშირათ სისხლი სდის, ამასედ თავის დროსე მოგელაზარაკებით, და ესდა, მხოლოდ მოგახსენებთ რამდენსამე სიტუქას სისხლის გამოშეებასე, რომლისგამე სსეულებს ჩქნსი უბრალო ხალსი და სოლდათები, ან ზურგი ანტკივებათ, ან წელი ეტკინებათ, ან თავი დაუმძაძებათ, უბრალო კაცსა ჭკონსა, რომ ეს სისხლის ბრალით და მამსეუ დაღქონ გაიქცვა. რომ ერთი სიტქანი სისხლი გამოუშვას, და არცა ჭკათხამს სისხლი უნდა და სასარგებლოა, რომ გამოიშვას თუ არა სასუნურია, რომ ესრე ხადიან და ამას ძნელათ გადაეჩვევიან; მაგრამ აქ როგორათაც სსეუგან, უნდა კაცი დაივიჩრდეს, როგორ არის სსეუ ან სისხლის გამოშეებაში რასა ჭკარგავს;—და მამსი გაიგებს რა რიგით მაკნებელს, თქუნს ხომ იტით სისხლი რა არის, იტით რომ ეველა სსეული ჭკოულობს იმაში სსეუქლი, ვამ ეველი ამ სითხელის წუნთი ჩქნსიონ ძურთასია, სისხლას დაცვა იმ რიგით უნდა, როგორათაც ვანსა, ამით რომ იმისგან ვანსაც ვაკქეს და საცონცელეა სისხლი რომ დაკარგოს კაცმა ძნელათლა იპოვის და რას მდენსაც ხშირათ გამოიშეებს სისხლს, იმდენი სისხლი გაწვალდება და ვანც ხშირათ იშეებს მომეტებულა ნწილი წვალ მანკით კუნდება. ცხენის ჩვეულება ზოგიერთ

ჭაჭის სწიპს, რომ სისხლი ერთხელ ანუ რამდენჯერმე უნდა გამოიშვას წელიწადშიაო, — ეს ჩვეულება უნდა ყველასთან განვიცხლოთ, ვისაც ცოტადარის ესვის რა პრის სისხლი და ტანში რისთვის მდინარებს. საკუთრივ სისხლის გამოშვება ჩუქნს კავკასიაში არ ვარცა, სადაც ციკუების ტვივილები ხშირათ ატეუებენ, ვაცსა ჭკონია ვითომ თაუში ანუ გუდში სისხლის ავარდნა არისო. ტიკის შეტობა ექიმის საქმეა, მაგრამ გირჩევთ, რომ სისხლის გამოშვებას უფთხილდეთ, და ტუშვილათ ექიმის დაუგითხავათ არ გაბედოთ, — ამ გვარ ზირველ შემთხვევაში კოტოში მოვივდეთ, ანუ სამლოცვე დაიკარით, ანუ უბრალო სახეობა კოტობი, რომელიც ჩუქნს კოტოში ეგვანება.

(ჭანგრძელება შუბღოში ნომერში აჭნება.)

პოლიტიკური ეკონომიის ნაწილი.

ეოკლეკე მონაპეება შრომათა.

(პოლიტიკისა)

1

მადელენა და მისი ძაძა.

ფრანციაში იყო ოდესმე ძაძრა, რომელსაც
ქოდებოდა ჰერცოგი. ამ ძაძრას რომელიმე სო-
კლში რავდენიმე წლის წინათ, იღვა უბრალო
სასლით დახურული ფიცრით. ერთის მხრით სას-
ლისა იყო ბაღნა, მეორეს მხრით ბოსტანი. უკან
ხოდებუნია, დათესილი ჰურით. ბაღნაში ნებივრათ
სმოვდა თსა, ერთი წევლიც ტრედები ღუღუნებ-
დნენ სასლის ბანსე.

ერთს ამ სასლის ოთახში, რომელიც იყო მო-
რთული უბრალო სკამებითა, სტოლით და დივა-
ნითა, ემაწული ქალი ქსოვდა კრუკოვასა. მადე-
ლენა (ასე იწოდებოდა ქალი), თუცა თავ ნაკიდე-
ბული დასცქეროდა საქმესა; მაგრამ აშკარათკი
ეტეობოდა, გართული იყო სსჟა ფიქრებში: სმი-

რათ გახედებდა ფანჯარაში და ვერ იყო გულ მოსვენებული.

ის იყო მოღამდა. ამ დროს ქალს მოესმა ქუჩაში მძიმე და უსწორ მოსწორო ფეხის სმაურება. მადგლენმა იხედა ქალა ცაში და გულმსურვალვით რაღაცა სასოვა ღიქონსა. ოთახში ძავიდა ვაქვაცი, უდროთ დაბერებული, ამიტომ რომ ვერ არ იყო სნიერთი მაუჯდა გვერდით ქალსა და შემდეგ რამდენიმე ხნის მდუმარებისა, ეუბნებოდა: «განა ხვრე უნდა მიეცემათ ქალი მამას?»

--თქვენ სომ იცით, რომ მე საბურთი საქმე მაქვს.

--დიად, ნოტარუსის (*) ცოლს ძლიერ ეჭარება გრუქოვა, რომელითაც ჭხურს მორთული მივიდეს კვრას წირვასკდ: ასეთი გამაჩენილი გვაში ეკლესიაში როგორ ძავა, თუ არ გრუქოვებით მოკმასული და შენკი, რასაკვრუელია თქალები უნდა ჩაიწუალო ამასთანა გემასაოჯს.

--თუ იმისი ქმარი მოუღობს იმდენს ფულსა, რომ შეუძლიან უვიდოს ცოლსა გრუქოვა, მიიამ

(*) ნოტარუსი არის ჩანოვნიკი, რომელიც დამტკიცებს ყოველ სპორტულუბათა, ვექსილუბსა, ანდერძსა დ სს.

ქალმაც არ უნდა გაიკეთოს კრუეოვა.

--დიდა უნდა ვსაქუა, ოფლითა მოულობს ნოტარიუსი ფულებსა!

--რას მიბძანებ, მამაჯან, ნოტარიუსი მოულობს ფულსა ჰატიოსნებით და შრომით.

--ორიოდე სიტუქას მოსჩხაბნის, საკვრეელი შრომა არ არის! . . . მაშ შენის აზრით ჩუწნი მსაჯულიც დამამჯდებელი მოღავეთა ჰატიოსნებით და შრომით მოულობს ფულსა?

--რასაკვრეელია.

--როგორ თუ რასაკვრეელია? მაშ მარკისიც (*) ამ მამულის მფლობელი მაგავე სახით მოულობს ფულსა?

--მაძილო!

--ჰო! ესლა კი მეუუება. შენ გინდა მოთხრა: მე მფლობელი უნდა ვიყო მეზატონისა, რომ მაქირავა ეს ორიოდე დღის მიწა და სახლი. ვინ არ იცის, უფალი მარკისა თავის კეთილსულობით საკვრეელი კეთილის მეფელია გლეს კაცებისათვის! «საეკარელო, მისხრა მე იმან, არ ვი-

(*) მარკისი თიფაღისშელია.

ციო რა უნდა უეოგო ამ მიწასა და სასლსა. შენ დაიქირავეო. მე ბევრს არ გამოგართმევო: მხოლოთ კვრასში ორი დღე ჩემთვის იმუშავეო. დიად მადლობელი გასლავარ, ჩემო ბატონო, რომ აგეთი ასირებული კეთილის გულისა ხართ. წელიწადში ას ოთხი დღე მუშაობა აბა რა სა- თქმელია, რა უნდა ღირდეს! თუ რომ გამოვრი- ცსავთ **52** კვრასა, მე კიდევ დამრჩება **210** დღე; ეს დროც უნდა შუასე გავეოო: ერთი ნასეგარი ჩემ სამუშაოთ და მეორე ნასეგარი მოუნდება ავდრინანობა- საავაგათყოფობასა უქმეებსა და სს.გსთქუათ მე დამრ- ჩა **100** დღე სამუშაო, თუთო სამუშაო დღეც და- ვაფასოთ მჯდ შაურათ, შედგება წელიწადში სამ- თუშან ნასეგარი. ამითი უნდა ვიცხოვროთ, ქალო!... რა სულგრძელი ბმანდება ჩუწნი •უფალი ბატონი. ეს როგორღა არის; რომ ის უმამულო და შე- უძღებელ კაცს ამღევს იმოდენ ღონისძიებასა, რომ ეს კაცი ძლივს მოიხთვეებს დღეში ერთს შა- ურსა, თუთანკი დღეში სარჯავს თუშან ნასეგარსე მეტსა! რასაკვრველია, მე ძლიერ მადლობელი უნდა ვიყო მებატონისა. როდესაც აქ მოველ, უფულო, მე მეტი ღონე არა მქონდა, იმისი მამული უნდა

მექირავენა იმ ფასათ, რომელსაც შემომიკვეთდა მე
 ისი; იმას შაემლო მოეთხოვა ჩემგან **200** ლღე,
 არათუ **100** იმას აქქეს უფლება, მე, როგორათაც
 ღარბი და უბინაო, გამაგდოს თავის მამულიღამ.
 დიად, მე გულით შემუსვრილით მევიგნებ საკვრ-
 ველს იმისს ჩემდა კეთილ მიქმედებასს; მე ვარ /
 იმისი მონა! სომ არ უნდა წავიდე და იმის
 ფანჯრების წინ უძღვრო მადლობა, ანუ არა სჯობ-
 სა ჯოხით ვცემდე ღამე წუახსა, რომ ბაყაეებმა!
 არ იეიენონ?

--რას ანბობთ, მამაჯან! შეჭყვრბ მადღენმა.

--რა მოსდა, მითამ? აგერ ვილაც მოდის ქუ-
 ჩაში, თუთან მარკისი სომ არ არის? მე რა მე-
 ნადვლება განა ვსთქვ რამე ტუუილი?

დიად, ყორე, თქვენს უსამართლოთ აზობთ,
 უზასუსა ვილამაც მძდობიანად და მასთანავე სა-
 სტიკათ.

--ოჰ, უფალო მარღე, დაღონებით უთხრა მა-
 დღენმა მარღეს, რომელსაც ჩამოართო კელი.

მარღე იყო კაცი ორმოცდა ათის წლისა,
 სასიამოვნო სანახაობისა. იმას ეცო ძლიერ მარ-
 ტივად და იმისი შესახედობა გამოაშკარებდა გუ-

ლის სიმძვდესა.

--იქნება ეურს გვიგდებდით? ჰკითხა ჟორჟმა.

--არა, ეურსკი არ გვიგდებდით, მსოფლიოთ გა-
ვიგონე თქუწნი ლაზარაკი: მკონია სმა მალლა
ლაზარაკობდით!

--და თქუწნ სეღავთ, რომ მე უსამართლოთ
ვლაზარაკობდი?

--სრულიად უსამართლოთ.

--მაგალითად, როგორ?

--თქუწნ სთქვთ, რომ სართ მონა ამ მამუ-
ლის მულობელისა და რომ იმისაჯსვე მუშაობთ.

--ეგ მართალია.

--აკერ ერთი წელიწადია, რაც მე აქ დავსახ-
ლდი, და კარვა გიცანი, რომ განკითარებით თქ-
უწნ მალლა სდგესართ იმ მდგომარეობასე, რო-
მელიც გიჭირავთ საზოგადოებაში (კლესკაცობისა).

--განა უმამელო კაცსა აქეს რაჟმე მდგომარე-
ობა საზოგადოებაში?

--მაგასედ მოვილაზარაკოთ სსტა დროს; ესლა
მე მსურდა მეთქუა, რომ თქუწნთან მეძლება სჯა
საგანსე, თუკი მოინდომებთ და იფიქრებთ.

--მამ კარკი ვსაჯოთ.

117--ერთი მითხარით, რა არის, თქვენის აზრით შრომა?

--მოსმარება ღონესი მოსახლეობლად საჭარო-
ებისა.

--კაცი როგორ მოისმარებს ამ ღონესა, ანუ შემსლებლობასა.

--სულიერისა და ფიზიკურის (სორციელის, ანუ ნივთიერის) მოქმედებითა.

--როგორ მოისმარებს კაცი ამ მოქმედებასა?

--რა გნებავსთ, უფალო მარლქ! სამ მსედავთ ფსიხელი არა ვარ, გუტეობათ, უნდა გადამრიოთ; მაგრამ ნაოლად მაქქს აზრები და ჰასუსს მოგ-
ცემთ: შრომა კაცისა გამოჩნდება ორს ღონისძი-
ებით: 1) მათვისებით ნივთისა და 2) გაკეუებით
ამ ნივთისა.

--მე სრულიად ეთანხმები თქვენს აზრსა და,
როგორც მსედავთ, ფიქრში არა მაქქს გადაკრიოთ.

რახან ეტრეა და თქვენ ეთანხმებით ჩემს გან-
მარტებასა შრომასე, თქვენ უნდა დამეთანხმეთ
მასედაც, რომ რადგან შრომა კაცისა მიქცეულია
ნივთსე, მაშ ამ ნივთსა ესე იგი, დედამაწას, უა-
ვლის თავისს საუნჯითა, სსჭა არარა ფასი არა

1 სმევეს, გარდა მისა, რომელსაც მისცემს მას შრომა
--მაგითი რა ცინდა სთქუათ?

--ისი, რომ სილია, ოდოში, თევსია და სს. არ
მოსცემდნენ კაცს არაა სარგებლობასა, თუ რომ
კაცი შრომას არ მიიღებს და არ მოჭკრებს სიღ-
სა, არ დასთესს ჰურსა, არ დაიჭერს თევსსა და სს.

--მე მაგასე სრულიად თანახმა ვარ.

--და ესრეთ, თუ ნივთსა აქუს მსოლოდ ის
სარგებლობა, რომელსაც მისცემს მას შრომა, რა-
საკვრველია, ეოვლის სიძარტლით უნდა ვსთქუათ
რომ თვთ ნივთიც უნდა ეკუთვნოდეს იმას, ვანცა
სდებს მას ფასსა.

--სრულიად ძარტალია.

--მაშ ეს სახლი და ეს მიწა; რომელთაც უჩემ-
შრომით ფასი არ ექნებოდათ, რატომ მე არ უნდა
მეკუთვნოდნენ. და არა მარკისსა?

--განა ეგ სახლი თქუენ ააშენეთ?

--არა მე არ ააშენებია, მაგრამ არც ამის
მფლობელს აუშენებია?

--ეს სოდაბუნი ვისგან არის გამარკვლილი და
ვასუქებული.

- ჩემგან არ არის, მაგრამ არც პატრონისაგან არის.

-იცით, ძმაო! თუ რომ ეს სახლი თქვენგან იეოს აშენებული და ეს სოდაბუნი მოვლილია მაშინ თქვენ იქნებოდით სჯულიერი მფლობელი ერთისადა, მეორისადა.

-რასაკვრველია.

-და გიქნებოდათ უფლება მათის გაცემისა, გაედვიო ანუ ჩუქებით.

-დიაღ.

-და ესრეთ ისიც ვისაც თქვენ აჩუქებდით ანუ მიჰქეიდდით, სწორეთ ისეთივე სჯულიერი მფლობელი შეიქნებოდა მამულისა; როგორც თქვენ იებავით.

-უეჭუტლია.

-მაგრამ. ესეცა ვიცით, რომ ასაღმა მფლობელმა თვთან არ მისცა მიწას ფასი თავისის შრომით.

-მისცა ფასი ჩემმა შრომამა, ამიტომაც ასალი მფლობელი მიითვსებს ჩემს შრომას; ისი ჩადგება მამულში ჩემ მაკერ.

-მამ უნდა დამეთანხმეთ, რომ რასაც თქვენ მოახდენო ვისივე სასარგებლოთ, მაგალითად, თქვენის ქალისა, იმასვე მოახდენს სხუა სასარგებ-

ლოდ ამ მამულის ჰატრონისა.

-ესლა მეკუდრობასე დამიწუეთ ბასსი!

-არა, მე მინდა მსოლოდ დაცათანსმოთ მასე, რომ აწინდელ მულობელს აქუს ამ მამულზედ სწორეთ ისეთივე უფლება, რომელიც ჭქანდა პირველს მულობელსა, რომლის შრომა მან მიითუსა და ჩადგა იმის მაგიერ მამულში.

-თანასმა ვარ მაგრამ ნახევრათ.

-ამ საგანსე კვლავ მოვილანპარაკოთ, ესლაგი ჩუტნ ორნივ თანასმანი ვართ მასე, რომ შრომას მოვისმარებთ საჭიროების მოსაპოებლად, და მასადამე, კაცი შრომობს მისთვის, რომ ჭქანდეს ღონისძიება ცხოვრებისათვის. ინდოელების რელიგიის კანონით, ვინც არ იშრომებს იმას არა აქუს უფლება სჭამოს ზური: თანასმა ხართ თქუტნ ამაზედა? ჭკითხა შარლემ.

-ვსთქუათ, რომ თანასმა ვარ, მაგრამ მაგითი არ დამტკიცდება ვითამ მე არა ვმუშაობდე ამ მამულის მულობელისათვის.

-ისი ხომ დამტკიცდდება მაინცა, რომ თქუტნ შედავთ შრომის საჭიროებასა, და რადგან აქ არის მოსამკალი, რომელზედაც მსოლოთ თქუტნა გაქუთ

უფლებს, ამიტომაც ვიტყვ, რომ თქვენს გიმუშავი-
ათ არა მარტო მულობელინათს, არამედ თქვენ-
ნის საჭიროებისათს უფრო?

-როგორც გნებავსთ ბძანეთ, მაგრამ მე გმუშა-
ობდი მამულის ზატრონისათსაცა.

-იქნება.

-როგორ თუ იქნება! მამ **104** დღე რომ ვი-
მუშავე იმისთს, არაფრათ არა ღირს? შეჭეჯრა
ქორემა და წამოსტა.

-ოჰ, მამაჯან, თქუა მადელენმა და დასო მამა:
აქამდინ გონიერად ლაზარაკობდით, ესლადა, რა
გაბრკოლებსთ განაგრძოთ ლაზარაკი იმავე კილო-
ზე?

-შე საძაგელო, ალერსით უთსრა ჯორჯმა ქალ-
სა და აგოცა: მსოლოთ შენა გაქუს უფლებს და-
მარიგო, და ეოველთს, როდესაცაი ვბასობ
ვასთანე. მენ ჩემა წინააღმდეგი უთუოთ გახლები.

-მამაჯან, მე სომ ჯერ არა მითქომსრა.

-მე გავაგრძელებ ბასსა, თქუა ქორემა, მსო-
ლოდ იმ ზირობით, თუ უფალი მარტე რომელიც
არის ზატრონი საუეიქრო ქარხანისა, ჩემს სილა-
რიბეს არ მიხედავს და მეწვევა მცირე ვახამე.

-თქვენ ასეთ გულითა მისოვთ, რომ არ შემიძლიან არ დავძიე ვასშმათ.

-მაძ, მადელენა, წადი სამსარეულოში. შემდეგ ვასშმისა გავაგრძელებთ ჩუწნს ლაზარაკსა.

II

როგორ დაუმტკიცა შარლემ ჟორჟსა, რომ ისი არა მუშაობს მაშულის ჰატრონისათვის:

-კარგი ქალი მეავს, თქუა ჟორჟმა, როდესაც მადელენა გავიდა.

-კეთილშობილი ქალია; ამისი სიუწარული უნდა გამსწვევდესთ ეოველს გაჭირებაში.

-ოო. უმაგისოთ... მსოლოთ მაგისთვს ვცოცსაღვარ, მსოლოთ მადელენა მათმინებინებს ამოდენ მწუხარებასა, რომლითაც მტანჯავს საზოგადოება. მაგრამ ჩემ საუბედუროთ, გავლენა მადელენისა ჩემსე ეოველთვს ძლიერ ვერ მოქმედებს და მაძინ....

-გულის ვრებები გძლევენ.

-გულის ვრება, დიაღ; მაგრამ ამას უბადავს, აძლიერებს საზოგადოება, არა კაცი არ არის და-

ბადებული მისთვის, რომ იცხოვროს მკვავსთან.

-რისთვის არის კაცი გაჩენილი?

-მხოლოდ მისთვის, რომ დააკმაყოფილოს ნივთიერი თავისი საჭიროება.

-ეგრეთვე სწეობითაცა (სულთერო);-მე ასე მგონია.

-ეგ ჯერ დამტკიცებული არ არის.

-ვსთქუათ, ეგრეა; მაგრამ შეგიძლიანთ თქვენა, რომ დაუდვათ ზღუდე ნივთიერ საჭიროებათა?

-არა. ერთს საჭიროებას რომ მოიპოვებ, მაშინვე მეორე დაიბადება.

-მაძახადამე, რავდენ მომატებული იქნება კაცსა შემძლებლობა დასაკმაყოფილებლად თავისს საჭიროებათა, იმოდენ ისი ბედნიერია.

-ნამდვილად.

-მაძახადამე, რომ კაცი გაბედნიერდეს, უნდა ბევრი იმუშაოს.

-მართალია.

-ნიმნაუს. რომ კაცი იქნება უმეტეს ბედნიერი, რავდენ მომატებულს ნივთიერ საგნებს შეიძენს შრომითა? მაგრამ კაცის გონებასა და ძალსა, რაგინა ძლიერნი იყვნენ, აქუსთ თავისი ზღუდე. გარდა ამისა, ეოველ კაცს აქუს მესხიერება, და

შეიყვარებს ისი მომატებულით ერთს რომელიმე საქმესა; მაგრამ მოსახლოებლად თავისს საჭიროებათა დაუტევებს საუჭარელ საქმესა, და გამოუდგება სსჭასა. მაგალითად, კაცი მშვიდობიანის სასიათისა აირჩევს ვენახის შემუშავებასა, ხვნა თესვისა, სსჭა კი--უფრო ფიცხის აკებულობისა--ამჯობინებს ნადირობასა.

-ეკ ცხადია.

-და გამოვა აქედამ?--ისი, რომ შეთევსეს, მსვენელ-მთესველს, სიტუჯთ ეველას ექნება იმოდენი ნაწარმოები თავისს შრომისა, რომ არ ეცოდინება მომატებულს რა უეოს.

-მაძინ მომატებული მუშაობა აღარავის მოუნდება ამიტომ, რომ ეველანი მიიღებენ განცხრომილ ცხოვრებასა.

მითამ ეკრეა? არა მგონია. მე კი ვფიქრობ, რომ ვისაც ერთი საგანი აქვს მომატებული და ხედავს მეზობელსა, რომელიც ამ საგანზე ხუსტათ არის და მდიდრათ სსჭა საგანზე, რომელიც იმას არ აქვს და ეჭირება, რასაკვირველია ისი ეცდება გაუცქალოს მეზობელს თავისი საგანი იმისს საგანზე.

-ეკ ხომ შეჭეჭლია.

-მამ, ნამდვილია, რომ ამ გვარ გამოცვლით კაცი არათუ გაავრცელებს თავისს კეთილმდგომარეობასა, არამედ უფრო და უფრო მიეცემა სიუქარულით თავისს არჩეულს საქმესა. და ესრეთ გაცვლა არის ჰირველი ღონისძიება მოსახლეობლად კეთილმდგომარეობისა, და მამასადაჲმ ბედნიერებისაცა.

-მე ვხედავ, რომ თქვენ გნებავსთ განმიართოთ შეძრები: უოველი კაცი მიელტვის, რომ მონაგოს რაცკი შეიძლება მომატებული განცხრომა სიცოცხლეში და ამ მილტოლვამ დააყუჸსა საზოგადოებები კაცთა.

-განა მე ეკ დავამტკიცე?

-ღიად, დავამტკიცეთ.

-მავის გარდა მე კიდევ დავამტკიცე საჭაროება ნაწარმოებათ გაცვლისა, ამიტომ რომ, როგორც თქვენვე თქვთ, ნივთსა დაედება ფასი მსოფლოდ შრომითა; მამასადაჲმ ჩვენ გაცვლით ერთმანეთზე შრომასა.

-ნაწარმოები არის წარმომადგინებელი შრომისა.

-სწორეთ. მონადირე გაუცვლის მეთევზეს ტყა-

ვებსა თევზსე, და ამით მოიპოვებს გემრიელ საჭმელსა; მსხნელ-მთესველს გაუცვლას ჰურსე. ვსთქნათ რომ მსხნელ-მთესველი შეიქმნა კარგი დურგალი მაშინ მონადირე და მეუვესე იძულებულ იქნებიან სასოფონ მას აუშენოს იმათ სახლი მიწასე, რომელიც მათ მიითვსეს.

-რასაკვრველია, ეკ შესაძლებელია.

-ამ შემოსევაში ისინი გასცვლიან შრომას ნაწარმოებსე და ნაწარმოებს შრომასე და არა ნაწარმოებს ნაწარმოებსე.

-რაგორც მე ვუიქრობ, მაგით ხასიათი შრომისა არ გამოიცვლება, ნაწარმოები არის წარმომადგენელი შრომისა. მსხნელ-მთესველი, დურგალი მიიღებს უოველ სამუშაო დღისთვის, რომელსაც მოახმარებს მონადირეს და მეუვესეს სასარგებლოთ, ნაწარმოებასა, რომელიც ეთანასწორება იმათ სამუშაო დღესა. ესეც გაცვლას შრომისა.

-რასაკვრველია, ჩქეწნ ვლანარაკობთ სასარგებლო შრომასე. უსარგებლო შრომა ამ ანგარიში არ შემოდის. თქეწნ ხომ თანახმანი ხართ, რომ მსხნელ-მთესველი, როდესაც მუშაობს მონადირესთვის და მეუვესესთვის, გასცვლის თავის შრომას

იმ ნაწარმოებზე, რომელთაც საჭიროებს თავისს კეთილმდგომარეობისათვის; მაშასადამე მუშაობს თავისს საკუთარ სარგებლობისათვის.

-უეჭველია.

-ესლა ვსთქვათ, მაგალითად: მეთევზეს დარჩა რაგდენიმე თავისუფალი დრო და იმან ეს დრო მოიხმარა გასაკეთებლად დედამიწის რაოდენიმე სივრცისა, მერმე დაუთარს მხენელ მთესველსა ეს გაკეთებული მიწა და სთხოვოს, მაგიერ მისა იმდენ დღეს უმუშაოს იმას, რაგდენიც თვთან მოუნდა მიწის გაკეთებასა, -- რას იტყვთ: გამოიცვლება თუ არა მაშინ ამ კაცების მდგომარეობა?

--არა.

-ვინიცობაა მეთევზემ დანასა, რომ მხენელ-მთესველის სამაგიერო მუშაობით არ აუღდება ის შრომა, რომელიც იმან მოიხმარა მიწის გასაკეთებლათ, სომ შეუძლიან, მაგიერ დღიურ მუშაობისა, მისცეს მხენელმთესველსა მიწა სასარგებლოდ რაგდენიმე ხანს?

-რასაკვრველია, შეუძლიან.

-და ამ კაცვლით, როგორც სახლის აშენებით, მხენელმთესველი კაცვლის თავისს შრომასა იმ-

ოდენ სხვს შრომაზე, რომ ეთანასწორებოდეს იმისს შრომასა; მაძასადაჲე ისი მუშაობს თავის საკუთარ სარგებლობისათჳს და არა მეუფესის სარგებლობისათჳს.

-დიაღ, იქაც აქნება გაცვლა შრომისა.

-ამ გაცვლაში სომ არავინ იზარალებს?

-არა.

-ესლა როგორ ფიქრობ, მხვრელმა იესველა უნდა უწოდებდეს თავისს თავს მუშათ მეუფესა?

-მოითმინეთ, ჩემო მეგობარო.--უახრია ქორემა შარლეს: ესლა ვსედავ რისთვისაც მელანჩოლიკებით ამ სავანზე; მაგრამ ეს სულ სხვა საქმეა. თქვენ რომ მაგალითი მოიუჩანეთ, იმაში შრომა გაცვლება თანასწორ შრომაზე, მაგრამ 104 დღე რომელიც მე უნდა უმუშაო მებატონეს, სამაგიეროთ ამ მცირედის მიწისა, რომელიც იმან მე მქარავა, უფრო ძრათა ღირს.

-საიღამ გამოიუვანეთ ეგ? ვითამ სწორეთ გათვალეთ? მე კი ვფიქრობ, რომ ამ საქმეა თქვენ უფრო გრჩებათ სარგებლობა, ვიდრე მამედის პატრონსა--მაგრამ ამ ლანარაკს რომ მიკვდეთ, მათს წაგვიუვანს, აკი თქვენ დამეთანსმენით ძაზე, რომ

თუღსა ღვრით ამ მიწაზე, თქვენ შრომობთ თქვენთვის და არა მეზატონისათვის და რომ **104** დღე თქვენის შრომისა არ იკარგება უბრალოთ; მაძასადამე ჩვენ ვეთანხმებით ერთმანეთსა ზნეობითად, მსოფლოთ ვერ ვეთანხმებით ერთმანეთისა დაფასებაში) მაინც კიდევ ჩვენის ლაპარაკიღამ გამოდის შემდეგი:

1) კაცმა უნდა იშრომოს.

2) შრომით კაცი მოიპოვებს ნივთსა, რომლის საშუალობით დააკმაყოფილებს თავის საჭიროებათა.

3) კაცვლა შრომისა გააფრცქლებს კაცის კეთილმდგომარეობასა და დააუშენებს საზოგადოებასა.

4) ამ კაცვლაში ეოველი კაცი არის თავისუფალი. ესე იგი, არ არის დამონებული სხვისგან, და მასთანავეკი ერთი მსარეცა, მეორეცა არიან მტკიცეთ შეკავშირებულნი.

-თქვენ, უფლო ძარღე, ასე კარგა ლაპარაკობთ, რომ მე უნდა დავჩქედე; მაგრამკი დარწმუნებული არა ვარ.

-თუ ღმერთი გწამს, ჟორე, სწორეთ მითხარით: არა ხარ მათამ დარწმუნებული? მე და თქვენ მივსწვდრით ჭეშმარიტებასა, მსოფლოთ ესეცკი უნდა

ვსთქვა, რომ მართლის თქმა აწვის იამება; მაგრამ მე ვიცი თქვენა გაქვთ კეთილი გული, ამიტომაც დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენ აღარ ჰყოფთ ამ ჭკმძარიტებასა.

-ოჲ! მაგაზე უნდა დარწმუნებული ბძანდებოდეთ, უთხრა ჟორჟმა მეგობარს და გადაეხვა ეელზედ.

-მართალი ბძანეთ, რომ მამა ჩემი კეთილის გულისა არის, უთხრა მარლეს მადელენმა, რომელიც ის იყო მავიდო ოთახში.

-ვასამი რა უეავი, შჯლო?

-ვასამი მსათ გახლავს.

მამ წავიდეთ, და ჟორჟმა მოიწინადა ჩუმათ ცრემლები, როდესაც გავიდა მეორე ოთახში, სადაც იყო დადგული სტოლი.

მადელენმა მასედა მარლეს ასეთის თქალით, რომელიც გამოსუქვამდა გულმსურვალე მადლობას; მარლემ უმასუსა დიმილით.

დ. ანდაზიანო.

(განგრძელება შემდგომ ნომერში იქნება).

მოგონება.

სივნი მკვესადნი სამაჩის ხმითა
ზედ დასტირიან წაღაც სკანსა
და უღნაურის თანა გრძნობითა
ეს ჩემი გულისცემა მათ ხანსა.

დებრთა! რა მიუყვანს ეს მწარე შოთქმა!...

—ვეტრუილები ამ ჩემსა ჩანგსა!—
მხოლოდ ამასი ეს მანდური ხმა
გულის გადაშეკრამს მოდებულს ჟანგსა.

ეს არის ჩემი თანამგრძნობელი,
ეს ისმენს მხოლოდ ჩემს აღსაკებს.
მეაღვრესება ვითა მშობელი
და ცრემლით აღნობს ჩემს მწუხარებას.

აი, ესაღაც ჩემი გონება

სივით გააცოცხლეს აამღვჯვარეს,
მომცეს წარსულთა დროით მოგონება
და გადმობრუნეს სამომბლელ მხარეს.

ჭა! წამომადგა მე თავს წინა...
გაჭირვებისგან რამ ცრემლია ღვრიდა,
მადრამ მტკიცე და ხატოისანი
უფროსების წინ თავს არა ჭხრიდა.

შინამოთენობით, ის დარგრული
არავის სთხოვდა თვის წარმატებას
და სიშინელისთვის თავს გაწირული
აღიარებდა ჭეშმარიტებას.

უმდიდა შოქმებთ სულის მდებლობას,

ჭკობდა შათ შორის ის უჩარობას.

მაგრამ ერთედენ რაკვარ მადლობას?

«ემუქებოდენ ტყუის გაძრობას!»

გამოახილეთ. ანობდა, თვალნი,

შეიტყუეთ გლეხიც თქუენნი ძმა არი!

და რას ისმენდა ნაცვლად სანყელა?

«ჩუ, თორემ ცხვრში წაგაქდება ძმარო»

დახატულს გლეხებს ეუფრებოდა,

დიდგაცებს ჭკობდა ზიწუმთიეკვლად.

მისთვის მას უკვლა ერთებოდა

და უწოდებდენ სასასლად გველად!

მაგრამ შინცა თავს არ იხსიდა.

უფროსების წინ იმითი მტერი,

თუც ჩუმათ ხშარათ ცრემლებსკი ქლვრიდა

გაუკითხავი უკვლგნით მშვიერი.

შემშიდისაგან გახდა ის აუად;

შისი დატემა უკვლამ იხარა,

მოკრედა საბრალო გაუკითხვად

და საუკუნოდ მიწამ დაუარა.

ოჰ, უტუნურება; ოჰ, საძგლობა!

ის მოკრედა, მაგრამ არ არას მკრედადრი;

მის მოიგონებს შთამომავლობა

და მას უტალობს აწ წმინდა ქნარი.

გინც მოუწრაფა სანყელს სიკრედილი

იმასკი გრძნობით არგან აკურთხებს;

მას შეჩვენებს მისივე შვილი

და მის საფლავსა გადაათურთხებს.

კურთხეულმც იყოს ამკვარი შვილი!

და მის ანობას ეს ჩუმი ქნარი:

გინც სამშობლოს უყო კეთილი
ჩუნი მამცხ მხოლოდ ის არი!—

თ. ზკ. წერეთელი.

ზუხთშეოფი.

(შლეშევისა)

შარტო ოთახში, სენით ჰერობილი.
ეგლო და სიტხით სული ხდებოდა;
ჭარა ჩეოდა და ღამე ბნელი
შაკათ ფეხურებში იხელებოდა.

ის ჯერ ჭბუკი იყო . . . ღუშვდა
საჭაროება თვს სამკლობით . . .
და სახეს ტანჯვის დაღაც დაქცა
შეტის ჯაფათა და უძალობით.

ეგლო უძრავათ ის, ფერ მისდილა,
თვალში სინათლეც გი უქრებოდა;
სიკვდილის ხედავდა—და დაღწევილი,
მწესარე. ტანჯვით ეკვდრებოდა:

«საფლავში ნუ მდებ! მაცა სიკვდილო!
გამაწვიხე მე ღამე ბნელი!
შსურს, ნათელი დღე გიდეკ ვიხილო,
უოხრა; «მშალობით» უგნასკნელი.
მოჩვენებებს შეტათ სამშ.შანს
გხედავ. ჩემთ თვალთ წინ აიკეციან,

შათი საშთავრო ბნელთა . . . მძინარს
 ისინი სოფელს თავს დახარბიან . . .
 იშათი სახე არს საზღვლარი!
 ზედ აზის დადი შათ გარეუნილების!
 შაგრამ ხალისი შათი ამ გვარი,
 გგონებ, ტისკარის დროს ვი გათავდების,
 გაფანტავს იშათ დილის ნათელი
 და ხაღხა ნახავს დილას სანატროს,
 შატა სიგედილო, შინდა სოფელი,
 რომ გიდეო ვნახო შატა ტისკარის დროს, ა
 ნატრობდა; შაგრამ სიტოტხლის აღი
 თან და თან სნეულს გულში ჰქრებოდა.—
 შოადგა ფანჯრებს იქ დამე ბნელი!
 ჭარბი გატყხას უმუქრებოდა.

24 იანვარს.

თ, აკ. წერეთელი.

ორიოდე სიტუება ქესახებ თერგ-დალეულის
სტატისა.

(საქართველოს შოამბე 1944. აპრილი).

ვიცი ვგიოხველს გაუგურდება, რომ მეც, ჩემის კალმით, გაბოველ სამწერლო ასპარესსედ ესეც ვიცი, რომ იქნება გამოხსიდეს ვანში, მაგალითად ვალტა თერგ დალეულია, და ჩემი მარტოვა სიტუება მრუდით დაინახოს და მაგიერ მისა, რომ დამატკიცოს ჩემი შეცოთმა, უმათ ისარგასმოს, რიტორება უთაგბოლოთ, უბოთ უკვლოთ გამოა ურიოს საქმესა. მაგრამ ამ შემთხვევაში არ შემოიღიან ხმა არ ამოვიღო: დიდი მარხევი საქმეს, მართალია, ჩემი გადამა არ არის გამოტრილი მსწავლეულის კელისაგან, მაგრამ ამ საცოდობით გამოტრილის კალმით მიურს გამოუოქო ქეშმარიტება, რომელითაც შეკარტხეის ცილის მწამეულისა მე საქმეს დავა, როგორც სხანს, ძლიერთან, რომელსაც ძლიერ კარგა უნდა ჭქინდეს გამოტრილა ვალამი; შამსადამე ბრძოლა არ იქნება თანასწორი. ვიცი მსწავლეული, ჩემი მამარდმარე ახლოთ კადმის წვერით დამწეებს ომისა, მაგრამ მე საქმეს სიმართლის ტყვეაწამალი.

რა შინდა ვთქვა?

თ. ილია რეჰვავაძის სტატიების დასარღვევად შარ-
შინდელ ფეხბურცლის «ცისკარში» წამოიკნ ვაჟი უფ. ექვთიმე
წერეთელია. ეს გნავალი ტოვადისში არავის გაუგონია.
// დაწმენკობო; მაგრამ ჰეტურბურდში სწმმა «თერგდალეუ-
ღმა» მძაღლ სმათ გაიგონეს და ქვთ დავრბეს წერეთ-
ელი ჩემის მხრით სრულად ვიმოწმები თერგდალეუ-
ღსა, რომ მათ სმამოთლიანად დასაჯეს უ წერეთელი,
მაგრამ განა საკმაო არ იყო, რომ სწმმა ქვთ დავრბეს
ერთი და სმა აღარ ამოაღებინეს! მაგრამ არა. ერთი ამ-
ოტანია ჭირავით ჩამოკვიდა უ. წერეთელსა და შემდეგ
// «ცისკარის» ნომრებშიც დააყოლა და დააყოლა გადევ ქვა-
ბელი ექვთიმე წერეთელისა, რომ ამ მესამე თერგდალეუ-
ღმა მიიგდო სელში ბიძია თონიკე, თორე წერეთელს სიკუ-
დილამდის არ მოესხნებოდა. ესელა დაწმენკებული ვარ, რომ
უ თერგდალეული აღარ ჩამოესხნება თონიკესა და მან-
მდის სდეკნის ქვთა და კეტიოთ, მანამ სსწუ გამოუხნდება
საღმარა.

იმედი მქონდა უ. ბიძია თონიკე არ დაიდუმებდა ცი-
ლისწამებასა და მასეხს მასცემდა უ თერგდალეულსა,
მაგრამ, როგორც მკვატეე უ. ხანაკემ მხოლოთ გაი-
ცინა უ თერგდალეულს სტატიაზედ და თავი დაანება —
// დიანსად არ დაინახა მასუხი მიეცა. მე დაწმენკებული ვარ,
რომ ამ თერგდალეულს სტატიაზედ არავინ უერადლე-
ბას არ მიაქცევს; მაგრამ, რომ უ თერგდალეულს თუ-
ღი აუხალო, მე სსწ.როთ ვიცნანი გამოესიქო ჩემი ახწი.

იმედი მქვს მკითხველი და ივთ თერგდალეულიც უ-

თქალდობად განსაკუთრებულ შემსრულებლობას წინამდებარე საგანზედ.

და ესრეთ. უმაწვილებო! ვის გინახვთ ხორციელის თქალდობით ძლიერ ბეტი კაცი? ოჰ, რა საცოდაობაა. რა დესაც სუფრასზე დაჯდება ამკვარი ბეტი! ასი კარგა ვერა ხედავს წინამდებარე ნივთებსა, მხოლოდ შეხებით იცნობს თეფშსა, კოვსსა და სს. საჭმელს კი გემოთი იცნობს. მაგრამ ხორციელის თქალდობით ბეტი შეხებით და გემოთი მაინც იცნობს ნივთსა. უბედურობა: ასა ყოფიდა, თუ კაცი ყოფილა გონების თქალდობით ბეტი: იმას, როგორც ესა დაწვწმენდი. ვერც შეხებით, ვერც დაღუჭით ვერ შესძლება გარჩიოს საგანი. საუაქრებელია, რომ უ თერგდალეულს ექქსი თქალ უნდა ქთანებოდეს: ორი ხორციელი, ორი სულიერი—გონება და განსჯა, ორიც თეორეტიკული და პრაქტიკული სწავლა ექქსის თქალდობით. დიურთო შემაწვალე, რა საგანი იქნება, რომ ვერ დავინახო! მაგრამ, როგორც სჩანს, ჩუჭნი თერგდალეული ექქსისავე თქალდობით საშინელი ბეტი ყოფილა.

მამისმინეთ.

უ თერგდალეული სრულიად გულ მისხედრილა ბიძია თონიკეს აზრსა, რომელიც იმან გამოხატა თავისს მოგზაურობაში იტალიისის ტროტრუარზე უამიტომაც შეუტეებლად და შეუხაზამოთ იხსენიებს ავტორსა.

უ. ბიძია თონიკე მოგზაურობის შესავალში ერთ ადგილს აღაზარებს ორ ქალსა, რომელთაგანი ერთი დროტუნავს უმაწვალეცხვებზედ, რომ არ გამოხედვინ განსეთსა. აქი არ არცხვინს უმაწვალეცხვებსა, კი არ ამდაბლებს, მხოლოდ

გამოხატავს საზოგადო დრტუნვას, რომ ამ ემაწვლეა-
 ტებს შეეძლიანთო — «კინ უგუნური იქნება იფიქროსო,
 რომ ისინი მეტნაურნი არ იუენიო» და არა კისრულ-ბენ
 გასეთის გამოცემასო. რადემა ხელეკ უ თერგდალეუ-
 ლი ემაწვლეატების დამდაბლებას? იქნება იმაში, რომ
 «ამიტომაც ამბობენო უნაყოფო ხეები არიანო» მაინც
 კადე დრტუნვა გამოდის აქ და არა დამდაბლება. დამ-
 დაბლება რომ სდომებოდა, არ იტეოდა; «უნაყოფონი
 არიანო»; ამიტომ რომ უნაყოფობა მისწვლელუ კაცისა
 მიეწერება მხოლოდ იმისს დუდენელობას. ნუ თუ დუ-
 დენელი მისწვლელი არ იქნება!? იქნება უ. თერგდალე-
 ულმა მამახისს, რომ სიტყვიში: «მეტნაურები» იწო-
 ნია არისო ძალიან კარგი, მაგრამ მეორე ქალი რადთ
 ესარჩლება ემაწვლეატებსა და ამბობს: «ლონ.ს.ძეობა არა
 აქნითო». თუ ერთას ქალას პირით ბ.ძეა თონაკე ამ-
 დაბლებს ემაწვლეატებს, მაშ მეორე ქალს იმისს წანად-
 ვდგათ რადთ ალაბარებებს? ერთი დრტუნვის ემაწვლეა-
 ტებსე. მეორე ამბობებს იმათ. უარდა ამისა რას
 ნიშნავს, რომ ბ.ძეა თონაკე მეორე ქალას პირით მლი-
 წვევს საზოგადოებსა, შეწიოს უუ. ჭეგუკაძისა და გე-
 რეიკაძისა, რომ ლიტურატურა გაუკისპლან? რაო, აქ
 ჭეგუკაძის დაცინას, თუ სურს, რომ ხელი მოეპართოს
 და სყოფი გამოჭატვის? ამგარა, უ. თერგდალეული ფიქ-
 რობს, როგორც სხანს იმისს სიტყვებთაგან, ვითამ ბ.ძე
 ძეა თონაკე დაცინოდეს უ. ჭეგუკაძისა. ასე შეძლება
 იფიქროს მხოლოდ თერგდალეულმა. მისეზი რომ
 არა ჭეგინდა, სიადამ დაბადა ეს უმსგავსი აზრი, მიკვრს

ქეშმარიტად! არა. ნუ იფიქრებთ, უ თერგდალეული რომ უ ბიძია თონიკე უ ჭ ვჭკაძეს არ იცნობდეს თქ-
 ზნისნოდ უკეთესად. თქმისნი ცილსა სწამებთ და სხუა
 წმინთ მიგილიათ ბიძია თონიკეს სიტყვებში: არ მო-
 ეტევივით უგანეთობა ჩუქნის ემწვლევატებსა. შამ რას-
 თჯი გავსარდეთ უმადესს სასწავლებელში; რათ მოვიით-
 მინეთ მრავალი მწუხარება იმათის მოშორებით! უნყო-
 ფო ხეობა არიან! ღაპარაკი დადღიდა აქნით, საქმითი
 ჩხარის გადაბრუნებაც არ შეუძლიანო! გან უგუნური
 იტყვს, რომ ისინი არ იყვნენ ქუცნაურნი, მაგრამ რად-
 გან უნყოფიან იმათი შეცნაურება, ამიტომაც საღხი ამ-
 ბობს ფრანტობას მეტი არა უწავლიათარაო. »

დაიღ, უ თერგდალეული ვერა ხედავს ამ ბიძია თონიკეს სიტყვებში სასოგადობას დრტუნვას; ვერა ხედავს, რომ ერთის მხრით ბიძია თონიკე ძალას ატანს, სიამოვნებდა ატდებს ემწვლევატებსა, რომ გავსარდს სწავლას ნყოფით, მეორეს მხრით — მეორე ქალს შარით ებრძვის სასოგადობას, მისივე მან ემწვლევატებს, სამეტნებათ უ ჭ ვჭკაძეს, შემწეობა. ნათქვამია: მოქმედს კარგი გამოსანი უნდაო. მეორეა უ ბიძია თონიკეს ბნულათ და ერთი არა უთქომისრა. რატო პირდაპირის აზრით არ გაეგონათ და რათ ცდილობენ მრუდით გაიგონონ; ესეც ნებას ვითხოვ, დაგამცრო თქმისნი, საკუთარად თქმისნი განათლება უ თერგდალეული.

უ თერგდალეული განაგრძობს:

« ესეღანდელი ემწვლევატები (ვითამ ბიძია თონიკე ამბობს თავისით) მიდიან ჰეტურბურგს, მაიხედევენ, შიი-

სედეკენ, წმინტის გამოუშვებენ და წამოკლენ. ეს ის არის სასწავლებელი დაასრულეს, ყველა ისწავლეს, გოგონა სია ბრძან. თ აიგეს, ჩამოკლეს, დადიან ტროტუარზედ და ჭეშმარიტების ნატყებს ეძებნო, თუ რომ იმით რამე იცოდნენ მცირედი მაინც უთუთ დასწრდნენ (!) ვერ არა დაუწერიათ, მასთანადაც არა იციან (რიტორიკა)!... »

ესევე დაგრწმენდი, რომ უ. თერგდალეული სრული ბეტი ყოფილა და ვერ ხედავს ჭეშმარიტებას

ნამდვილად, სიყვებელი სიტყუჭები (გარდა ამ სიტყუკუ ბისა: ჩამოკლენ, დადიან ტროტუარზედ და ჭეშმარიტუ ბის ნატყებს ეძებნო). — სიადამ დაბადა ეს სიტყუჭები უ. თერგდალეულმა, არ ვიცი!) ბიძია თინიკეს მოგვსა ურობაში არის ნათქუმა. მაგრამ უ. თერგდალეული ვერ მისკვდრიდა, თუ უ. ბიძია თინიკე ვის აოქმეკანებს ამ სიტყუებსა და როგორ გათავდება ბასი. უ თერგდალეული! თუ თქუჭს არ გეყურებათ, მე გაგამარტებო.

ქალაქში არიან რამდენიმე ჰიონი, რომელნიც მართლად უსუნდისოთ და შეურბამოთ ახსენებენ ყმაწვლეატების მრავალს ადგილს. ტროტუარზედაც (მე ხემის ყურით გამოცონის), გარკ სახეებშიაცა. ბიძია თინიკე, რომელსაც გარკა ეყურება, ყმაწვლეატები, წამოკარჩლასათ და გახმართლას, ბორატმთქმელებიცი საქუჭენოთ შერტხუნა. აი როგორ, გარკა ყურია მამიგდეთ და თქუჭს ნებუროთ არ გადააკეთოთ.

უ. ბიძია თინიკემ დაყენა ტროტუარზეკ ერთი მეჭორებოგანი, სხელდათ უწოდა «ურტხუკაძე». მგონია უნდა

გეუბრებოდეს, რომ ეს სახელი განკუთვნილია არის დარქმეული და გამოითქომს უსუნიდისობას, ურცხობას, მიკვლავობას. შენსა, ერთას სიტყვით, სულსა ურცხვადისას, რომელსაც იქებს თავისს თავსა და ურცხვად ამდაბლებს ემაწვლავატებსა, მაგრამ ამ განს დაუყენა მოპირდაპირი «დარბაისლოვი» რომელმაც დაურღვა უსათუქლო ღაპარაკი ურცხვადისა, შეარცხუნა და ემაწვლავატები სრულიად გააძარბა; უკანასკნელ ქალაქის ბაჭყალი შეარცხუნა. როგორ გვიბრძობათ უ თერგდადგულა, რომ თქვენ წინდაუხედავით შესწამებთ უ ბიძა თონიკის ცილს! ნუ თუ იმოდენა არ გავიგებთ, რომ გარჩიოთ ბასი ურცხვადისი და დარბაისლოვისა! ნუ თუ ქალაქის ბაჭა არ არცხუნის ურცხვადისა! მე გვათხვ თქვენს: ურცხვადის— მომრეყნულს რათ უწოდებ უ ბიძა თონიკის ეს უგლიბი სახელი და ამ ყოველით უნდუდისს განს რათ დაუყენა მოპირდაპირი დარბაისლოვი. კაცი, რომელიც უსუნიდისობით ხედავს ემაწვლავატებში სწავლასაც, ჭკუასაც? ვინ მოგცათ ყოველი ამ სიტყვების თქვენსა, ნ. მ. ტებისა: ახა-მოვლენ. დადიან ტროტუარზე და ჭკუამართების ნატყებებს ეძიებს? რატომ ვერა ხედავთ, რომ ურცხვადის ღაპარაკი შიდა ლოგიკის (და არა რიტორიკისა, როგორც თქვენს ბრძანებით) განხილების წინა: ღმადევი დაბოლოება განკუთვნილია, რომ შეარცხუნოს იმისი უსათუქლო სჯა, იმისა შკეხარაობა, იმისი სილოგიზმი! როგორ ვერა ხედავთ რომ უ ბიძა თონიკე თქვენსკენ არის და თქვენსკენ ემძაკებ-სკენ? . არ არის ვარგი. გეტყობათ, საჭიროა ყოველი თქვენსთვის კომენტარიები.

დასასრულ უ. თერგდალეული შესწამებს უ ბიძას თან
ნიკეს ამ სიტყვებს, რომლებიც თვითან გი დაუბადეს არა
რასიგან: «თუმათ იღია ჭკჭკუძე ერთი ემ წილთაგანი
აბიძებს ყურნადას გამოიყვამს. მაგრამ გნხათ რა ნა
ყოფის მთავრტანს მასი ყურნა და რადენს გელის
მომწყრის იმანენის თვის ქართულას სიგათ გითთ თუ რამე
იციან ესლა გამოხნდებათ, სწავლას საქმიით უნდა დამტ
გიცდიეთ (ეს ჭკმმარტებს ნ ტქი სლდ უბავიას უ. ბი
ძას?)» (*) «სე უამედოა ჩუჭნტან ბიძას თანთკე, რომ
ამბობს:» ვაი ამასთანა შვლებას ზატონს სქართველ
თსია!» და დღადებს: «მთხეთს კაღია დასტეშია, ესლა
აშენდა ჩოხეთით.»

ესლა გგათსავ შეითხველო, სრულად ბედი არ ყოფილა
უ თერგ დალეული? როდისა და სლდა თქუქსე უ ბიძას
თანთკემ? შე ვსხავა თქუჭნთან ცლდისწამბასიოჯს. . .
თუ თვითან უნდადა ე ჭკჭკუძის დადაბლება (აშკარა!)
ბიძას თანთკეს რლას უნხლდა! სე გამოიჯყო უ თერგ-
დალეულს ვერ გუგათ ისიც, თუ რამელ სეგნსე და
ვიხედ არას თქელა, ჩოხეთას კადისიგან ამოგდებს

ჭკმმარტათ ვანხია, რომ კალასი ავადე, აბა, თქუჭნი
ჭკრამე, რას გავაწყოთ იმ გრთან, რომელაც თქლებს
დახეჭვლა გათხელებს, თვითან იბი დასცნოდა გორი-
სელ წერეთელს, რომ ეს უკანასკნელი ვერ მიეხება უ.
ჭკჭკუძისა, და თვითსე გაება იმავე მხელს. სე დასც
ინი სხუესით, გადაგება თაკით. ამოტომაც ღარსად

(*) გიძისუხები: უკანასკნელ სვამზე

აღარ ვიცი გემუკვირის დანაშაული მოთქმა უ. თერგდა-
დლეულის ქვია მკვნიკა, თუ რა მასეხათაც უ ბაძა
თანე მკვნიკის მართ მაც სუბით შაინა მსეხა თერგ-
დლეულისა. რომელ ც აქის თვის კლენდელ ემაწად-
გინათ და რომელსაც კლენდელ ემწად-გინათას
ანა ანხადა.

უ. ბაძა თანეკ! როგორ ვერ მსკდით, რომ თქვენ-
ნის სტატის წმკათსეულთაგანა იქნებოდა ვინმე ბედი!
რატომ განმარტება, ასე დარბება ან დუმტო თქვენ
სტატისა, რომ ისე გაეგო, როგორც თქვენს თე-
ქრობთ, და არა ისე, როგორც ბედი დანახვდა! მკვნი
ისიც ვი ვართადია, რომ ბედიბასთვს არა სწორენ ვინ
იგის, უ თერგდალეულმა თქვენსი სიტყვები: «ტრუგანა-
თლეულები, ტრემსწადელები, ტკიმანსარება ემაწად
ლკატესე გადიტანა! ვინ იგის, ისიც არ წაიკითხა, ასე
წაიკითხა და ვერ გაიგო, რომ იქვე თქვენს ამბობთ:
«ტროტუარსე ვანამთ სამდულ განათლებულებსაცო!»
რად ვითხი უნდა, სწორეთ ასე დანახვდა სანედათ უ.
თერგდალეული — უ. თერგდალეული! რომელსაც გეგორე-
ბით სხვის აზრების გადაბრუნება, ვინთვე გამმარტოთ:
რა სანოგადო აზრი აქვს ბაძა თანეკისა? ვინ არას
ის ნასწავლი ფრანტი, რომელიც არიგებს ქლდკის ბაჭისა?
რათ არიგებს, რა უნდა ამითა თქვენს! ტკიმანსარებას ნა-
ტესების მადეებება და ტკიმანსარება ვანა ჭკონსა ბა-
ძა თანეკისა? მე რომ თჳალება აგანდე, ვანოტრეტად
ვი აღარ დანახო «ტროტუარსე მკვნიკურობა», როგორ-
ც უთქამს ვალსაც, ეგრეთქენ ბედს. ამისთან ვანთვე

ყმაწვილკაცობით ნულარ მოგაქმნით თავი! სოციალურის
 აზრების შექმნის როგორ შეესაბამება უბრალო ფიქრებს
 ბი!... ესეი სჯობია ვიცნობდეთ ერთმანეთსა. ჯობია
 ნათ მიქმნის ვინაობა, როგორათაღ შე ანა ვმალავ.

ალექსი ელბაკიძე.

სსტა და სსტა ანბავი.

შე ბერძნულ შერეოდნის ლაზარკი და სჯა შესახებ
გადმოიხატებულან მოხსენისა და ეკლესიის ერთი და იგივე
შესამადა, რომ ამის მოხსენა შეუძლებელიაო. მაგრამ
ერთგან ერთმა სარწმუნო ჩემმა მახლომელთაგანმეგვი მი-
იხსრა, რომ ვითომც სამეგრელოში იმყოფებოდეს ერთი
გვარი, რომელშიაც ეკლესია მამაკაცმა იტოლეს იმ გვარში
უკბარა წამალი, რომ ოღონდაც კიდევ სულთ მობრ-
ძებს მოუსწროს და არ გადაურჩებთ მოურჩენელი, მხო-
ლოდ თუ მტლასიგან თავბრძობა არ არის დაგუქვადი:
ამის მოხსენა არ შეუძლიანთ ამ წამალს, ეს გვარში
არამთუ სსტას ვისმე და თავის ქალებსა და ცოლებსაც
არ ასწავლიან და სსტა გვარშიაც არ გადავიდეს ამის ცო-
ლსაო, ამ გვარი სიჯიუტე ძალიან სძარბა საქართველო-
ში: ერთი თავადის შვილის გვარია ქართლში თავთაქაშუ-
ლები, რომელთაც ეკლესამ თურმე იცის იმგვარი გვარის
ნაკბუნის შელოცვა, რომ არას დროს არ გადაურჩებთ
ავადმყოფი გვარის ნაკბუნისაგან მოურჩენელიაო. ამათი
წამლობა ია როგორ გემოგონია, თუ სადამდის სარწმუ-
ნო და დასაჯერია. ამისას არც «არას» და არც «ჭაის»

ჩუქნი მგობრულს დაწმუნებით ვერ ვიტყვი, რაოდენ
 ვინაო მხოლოდ სხვის სიტყვით და როგორც ისინა
 ამტკიცებენ სხვათა და არა ჩუქნის სახელით: როდესაც
 ვისმე უბრუნებდი, მაშინვე უხდა ვინმე გულში ვინაო
 გქანდაკის რომელსმე თავთაქანსა მზლთან და რაღი მკვა
 ხლდა, კრისწ გეძებულათ და ხმა ამოუღებელი უხდა წინ
 დუგდას ვინა და თავთაქანს შველი მაშინვე მიხედება
 აქ რაც ანუგა; ის შეუღატავს ვინისა და ვინაო ვინა
 თუნდ ერთა გვრის საკვალს იქნის რაგან.
 ჩუქნის მხრე გიდავ ამის ვიტყვით, რომ ამას ნანდულ
 ფეცით არ ვეძებნება მგობრულს, მხოლოდ ამისგი ვი-
 ტყვ, რომ ეს თავდასმულება ჩუქნი მხლადიელი მკობ-
 ბლება არაან და უკვლა გარქმით მათ მცხოვრება ერთ
 რიგით ამას ამტკიცებს და ამბობს. აგრეთვე არაან ბერა
 სხუა გვარება და შარება, რომელნიც თავის გარდა თავის
 ცოდნისა წამლობას არავის ასწავლის. ვის არ გუგო-
 ნათ ჩუქნიში თურმამაძის წამლობა დაწვრდობასა და ესე-
 ნიც თავის გვრის გარდა არავის ასწავლან თავის მუც-
 ნიკრებას. ეგრეთვე არაან აქ ერთა გუგონელი ბ. რომელს
 მან თურმე იტას უბარო წამალი გბაღას ტეკვადისა.
 ამ გუგონელს ერთმა გამოხედავმა (თუმცა ბოროტმ)
 ექიმმა აძლია თრა ათასი თემანა და სახეკარი მოკება,
 რაც ამ წამლიდამ ექნებოდა, მაგრამ მასაც არავის ას-
 წავლა. ჩუქნი ეს ამისკად მოვიყვანეთ, რომ რამდენ რაგი
 ხლდა, რომელნიც თავის უმკურნებოთ ქუქნიანს არ აძლევს
 და აგლებს ამ სარკებლბასა. რომელითაც მოტანთ მუქმლა
 თავის სარკებლბასა, ცოდნის სხუასკად გადაცემათა მაგალი-

თათ, რმდენი ხანია მუცნაურება დეკებს გაცოფებულს მისხრქსსწამდსა და აქმდეს ცოგედა შრომა და ცდა რქება ამათ. რა კითხა უნდა დდა გოთაღა აქსკობდა ქეტს უნასათვს, რომ თუ მართლა არის ამასთანა ხაღს, სსა მკარელოშა, რომ არქსქს ცოფანებს, რომ ეს წამალი ესწავლებინათ ქეტქსანათვს. ჩეტს თუ არა გხდებთ მგონია დიდ ძალი იფუღია სხეერთ დანაშნულა ვანტ ამის წამდს მთიბოფის,მაგრამ შოდი და ახლა მქს ჩაგონე ამათა, რომ სხვსგანაც ამისი სწავლა დიდ სასარგებლო იყეს.

ჩეტს ერთმა ჩეტსმს მახლობელთაგანმა გვიამბო ერთი გასაოცარა ანბავი, როგორც თვთან გვარწმუნებდა, თავის თვღათ სახული. ჩეტს კადეგ ვერ გებუღავდით ამის დარწმუნებას თუ სხუთაც ბერით, რომელსაც გუ რეოთე უოფილეფქს ამის მოწამე არ დავუწმუნებინათ სრულბათ ამახედ.

საიფელს ხ. ქ გორის მხლობლათ ერთი გლეხკაცი დეკელავა ცოფანის ძაღლს და ამ გლეხკაცის არ ეწმდეს დროათა (მქ მაგვარს, რომ აქმდს რქისა ექსება არ შეტრქს თავის სექსიმა მუცნაურებაში ამ უბარს ცოფანის ნაკუნის წამდს, რომელსაც ჩეტსა ქაროველები ხმარობქს.) და თრმოცა დღის შქმდგომ მისელოდა ცოფა ავათეოფს თვითნეე ექქე, რომ სახლობა გარიდქობდა ამისა სახლობას რასაგურველია უოკელასიფერი ტქსადნათ დარბახადამ და ავთიუოფა გამაქმწეღათ შატა. როდქსაც ამ ავთიუოფს მორქობდა ცოფა, დქქეო რქსა და აქეთ იქათ ცუმა მიელს სახდშია, რომ ველარა

ეპოქის რა დასაბუთებელი და საგლეჯი, სტუმრად თანხასა, სადაც ეპოქა ერთი კონს თამბაქოს წიგნი, რომელიც სიმწრისაგან მაშინვე პირში გაქანებისა და შექცევა მთა ღათა. ამის შექცევა და ამის გულ სადგება ერთი ყოფილს იყო; იმდენი ეხილებანს გულსა, რომ მოქანცული და საშინლათ მოწვევითა უტონათ სადაც მოხვდა მოგდებულებო და დაქონა. საღამომდინ ამ ყოფაში გაუტარებინა და საღამოსად გაზღვებებოდა სრულიად საღსა, და საშინელს მამადს იურმე ჭკობინობდა, ამის დეწყო ყოფილი და, როდესაც ხალხი მისულებო, ძლივს დაურწმუნებანს, რომ თათონ აღარა უჭირდარა და სთხვავდა ჰერის ღუკმასა. ამგვარ სრულებით განთავისუფლებულიყო.

დადი სამღლო საქმე იქნება, იმისთანა გამოჩნდეს გინმე, რომ ეს ცოფის წამალი, როგორმე დასტეუოს იმ შიგრელებსა, რომლებსაც ამოებენ იციანთ ეს წამალი.

ანტ. ფურცელაძე.

Къ свидѣнію и руководству.

საქართველოს მოამბის რედაქციიდან ასა-
ლი ცნობაები:

1) ქალქში მოუყვანიათ საფრანგეთიდან ის მიმანო, რომელიც დავით ყიფიანმა ასწავრა. თავის სსუ და სსუ აშხაში. რაკი აზრადის წიგნის სსუ და სსუ: მიაკი ტარებში ვერ გაიგოს, ეგება ჩატებში მანტ გაბგონა. ამ მიმანოს მრჩეველებით მოუყვანიათ მწერები: თუ მიმანო რამც ვერ გაიგო მწერები მანტ გაბგებენო. როდესაც ამ ყოვლად სასწრაფან სსუ და სსუ აშხას ახსნაან მწერები და გაბგებენ. მაშინ დავით ყიფიანი ასწავს «მოა ამბისათვის» იმათს ცნობებს (ბიოგრაფიას) და ქვეყნის ძლიერებს.

2) დავით ყიფიანს დაუფიქრია ტრადიციის უნდა გაუსწავრდეს (დაახ ძნელი საქმე უტვირთინა: ქვეყანას ძრადე ეწესება; მაგრამ ქვეყანა სუპარობას თავს თურმე არ ასებებს!)

3.) «მოამბის» კრიტიკის ნაწილი დაიკვნებისათვის მი-
უნდვია, რომელიც კრიტიკის მაგეკრათ ს. დღესასწაულის
სწავრ და უკვირთ, რომ სხვებაც დაიკვნები არ არიან.

4. «მოამბის» საზინდათ სწუხის, რომ «ცისკარი»
იმისათვის უმკერის პირით, უნაფუძვლად და ყოვლად
უნაჭრად არ ილანძვება.

5) ამომბეის ზღონება რომ აცისკარი • გვანკებეს და ამის გვობოთ, ურ. . . . დუწვეთ.

6) ამომბეის მეტის მეტის სიკვანთა გოვანსევილი და რსკნადა და ჭეჭიათ ხევიდა. ამომბეს ვითომც უღ-
დუწი ემწეა აუვის.

7) ამომბეის სისმარში უნახეს, რომ აცისკარსად გელს ანავს აწეს და ცხედლავ ვეონებ თითონ აესეს.

თავსედი.